

Európsky balík pre prehliadku pamätníka a múzea Auschwitz-Birkenau

Usmernenia pre učiteľov a vychovávateľov

DSH

Zostavovatelia: Alicja Białecka, Krystyna Oleksy, Fabienne Regard a Piotr Trojański

Nakladateľstvo Rady Európy

Za názory vyjadrené v tejto publikácii zodpovedajú autori a nemusia nevyhnutne odrážať oficiálnu politiku Rady Európy.

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie nemôže byť preložená, reprodukováná alebo prenášaná v žiadnej forme alebo žiadnym iným prostriedkom: elektronickým (CD-Rom, Internet atď.) alebo mechanickým vrátane kopírovania, nahrávania alebo akéhokoľvek systému uchovávaní, alebo vyhľadávania bez predchádzajúceho písomného súhlasu Divízie verejných informácií, Riaditeľstva pre Komunikáciu (F-67075 Strasbourg Cedex alebo publishing@coe.int).

Obálka a grafická úprava: Oddelenie výroby dokumentov a publikácií Rady Európy
Snímku na obálke láskavo poskytlo Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau

Nakladateľstvo Rady Európy
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6794-1

© 2011 Council of Europe, Auschwitz-Birkenau Museum, Polish Ministry of Education on publication in English [Rada Európy, Auschwitz-Birkenau Múzeum, Polské ministerstvo školstva v anglickej verzii publikácie]

© 2012 Council of Europe, Auschwitz-Birkenau Museum, Polish Ministry of Education, Slovak Ministry of Education, on Slovak translation

The Slovak translation of the European pack for visiting Auschwitz-Birkenau Memorial and Museum – Guidelines for teachers and educators, is the sole responsibility of the translator.

[Rada Európy, Auschwitz-Birkenau Múzeum, polské Ministerstvo školstva, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v slovenskom preklade. Za slovenský preklad Európskeho balíčka pre návštevu Pamätníka a múzea Auschwitz-Birkenau – pokyny pre učiteľov výlučne zodpovedá prekladateľ.]

Tlač: Rada Európy

Obsah

Predhovor a poďakovanie	7
Auschwitz v jeho európskom rozmere, Fabienne Regard	9
Symbolika tábora Auschwitz a jeho všeobecný odkaz, Teresa Świebocka	15
1. Pred prehliadkou	21
1.1. Aké prípravy je potrebné urobiť na prehliadku tábora Auschwitz, a prečo? Fabienne Regard	23
1.2. Problém veku a zvládania emócií návštevníka v tábore Auschwitz Fabienne Regard	27
1.3. Čo musia študenti vedieť pred prehliadkou? Fabienne Regard	33
1.4. Organizovanie pracovných dielní s cieľom prípravy študentov na prehliadku Fabienne Regard	35
1.5. Stretnutie s osobou, ktorá prežila, ako súčasť prípravného procesu Fabienne Regard	37
1.6. Návšteva Krakova a Osvienčimu ako spôsob dozvedieť sa viac o kultúre poľských židov v kontexte poľských dejín Mirosław Obstarczyk	41

1.7. Ako by ste mali plánovať návštevu Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau? Antoni Stańczyk	51
1.8. Aktivita – Ako mohli ľudia pripraviť pre iných taký osud? Małgorzata Tracz, Alicja Bialecka	55
1.9. Aktivita – Funkcie koncentračného tábora Auschwitz Małgorzata Tracz, Alicja Bialecka	69
1.10. Aktivita – Individuálny a kolektívny význam prehliadky koncentračného tábora Auschwitz Fabienne Regard	87
1.11. Aktivita – Zvládanie emócií v komplexe Auschwitz Fabienne Regard	91
1.12. Aktivita – Fotografie tábora Auschwitz Fabienne Regard	99
1.13. Aktivita – Dokumentárne filmy o táboch Auschwitz Fabienne Regard	121
2. Počas prehliadky	127
2.1. Kto vytvoril múzeum, a prečo? Teresa Świebocka	129
2.2. Výchovná práca a programy, ktoré ponúka Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau v Osvienčime Andrzej Kacorzyk	137
2.3. Stručné popisy expozícií v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau v Osvienčime Mirosław Obstarczyk	145

2.4. Návšteva múzea Antoni Stańczyk	153
2.5. Vhodné správanie počas prehliadky v tábore Auschwitz Andrzej Kacorzyc	157
2.6. Hlavné ťažkosti vyskytujúce sa počas prehliadok v tábore Auschwitz Mirosław Obstarczyk	163
2.7. Medzinárodné stretnutia mládeže v Osvienčime Andrzej Kacorzyc	169
2.8. Programy ponuky iných inštitúcií, ktoré sú zastúpené v Osvienčime a venujú sa vzdelávaniu na tému Auschwitz a holokaust Jacek Lech	173
3. Po prehliadke	185
3.1. Ako hodnotiť prehliadku Fabienne Regard	187
3.2. Navrátenie sa do normálneho života po návšteve tábora Auschwitz Fabienne Regard	191
3.3. Rôzne aktivity pre študentov po návšteve tábora Auschwitz Fabienne Regard	195
3.4. Námety na interdisciplinárne projekty o vzťahoch medzi udalosťami v tábore Auschwitz a súčasnosťou Fabienne Regard	199
3.5. Stretnutie s človekom, ktorý prežil holokaust Fabienne Regard	207

3.6. Aktivita – „Existuje stanica, na ktorú prídu všetci bez ohľadu na to, odkiaľ sú...“ Wiesława Młynarczyk, Alicja Białecka	.209
3.7. Aktivita – Čo robiť s tým, čo sme sa dozvedeli v tábore Auschwitz Fabienne Regard	.227
3.8. Aktivita – Osud jednotlivých obetí koncentračného tábora Auschwitz v dokumentoch, svedectvách a fotografiách Małgorzata Tracz, Alicja Białecka	.231
Biografie zostavovateľov a autorov	.275

Predhovor a poďakovanie

Tento projekt vznikol po európskom školiacom seminári, ktorý sa konal v Krakove a v Auschwitz v septembri 2006. Takýto týždenný európsky seminár každoročne organizuje poľské Ministerstvo školstva, Centrum vzdelávania o Auschwitzi a holokauste v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau a Pedagogická univerzita v Krakove, ako súčasť programu Pestalozzi a jeho Dňa spomienky na holokaust a ako prevenciu proti zločinom proti ľudskosti.

Po týždni intenzívneho školenia pre približne 50 európskych a poľských učiteľov, zabezpečenom v krakovskej Pedagogickej univerzite a v Auschwitz-Birkenau, zaujal pozornosť poľského Ministerstva školstva a Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau návrh expertov Rady Európy, aby sa vypracoval súbor učebných poznámok pre učiteľov, ktorí chcú so študentmi navštíviť tábor Auschwitz-Birkenau. Prítomní učelia sa vyjadrili, že by bolo užitočné mať učebné poznámky, ktoré by im pomohli zorganizovať poznávacie návštevy spolu so študentmi, od prípravných fáz, cez vlastnú prehliadku až po následné aktivity. Múzeum potvrdilo naliehavosť potreby takýchto učebných poznámok, keďže stále dostáva žiadosti od učiteľov z celej Európy, ktorí by so svojimi študentmi chceli tábor navštíviť.

V marci 2007 bol vytvorený špeciálny tím vo Varšave pre spoločný proces, do ktorého bolo zapojené Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau, poľské Ministerstvo školstva a Rada Európy. Bez aktívnej účasti týchto troch partnerov by sa projekt nemohol uskutočniť. Projekt financovalo poľské Ministerstvo školstva. Chceme sa poďakovať všetkým partnerom, osobitne pani Štefánii Wikiel, poradkyni ministra školstva Odboru všeobecného školstva Ministerstva školstva; pani Krystyne Oleksy, zástupkyni riaditeľa pre vzdelávanie a riaditeľke Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau; pani Alicji Białeckej, vedúcej Programovej sekcie Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau, pánovi PhDr. Piotrovi Trojanskemu z Historického ústavu Pedagogickej univerzity v Krakove a akademickému poradcovi Medzinárodného centra

pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau; pani Edyte Kurek, zástupkyni riaditeľa Židovského historického inštitútu vo Varšave, pani Carol Reich, vedúcej Divízie pre európsky rozmer vzdelávania Rady Európy; pani Fabienne Regard, expertke Rady Európy a tiež všetkým autorom, prekladateľom a korektorom konečného textu. Ďalej by sme chceli vyjadriť svoju nesmiernu vďaku pánovi Jeanovi Michelovi Lectomeovi, ktorý nám pomohol a inšpiroval nás k tomu, aby sme projekt pripravili.

Táto príručka bola napísaná z časti v poľštine a z časti vo francúzštine a následne bola v plnom znení preložená do angličtiny.

Poznámka:

Pojem Žid/žid umožňuje v slovenčine dvojakú transkripciu, podľa toho, či ide o etnickú alebo náboženskú príslušnosť. Pretože väčšina osvieňčimských väzňov boli veriaci, uprednostňujeme používanie malého začiatočného písmena.

Auschwitz v jeho európskom rozmere

Európske a celosvetové korene holokaustu

Auschwitz nevznikol v roku 1940 len tak z ničoho. Jeho prapôvod – kultúrny, technický a symbolický – patrí do európskeho dedičstva a do dejín ľudstva vo všeobecnosti. Holokaust zďaleka nebol iba „zábleskom“ či náhodou dejín, je ich integrálnou súčasťou. Teoretické skúmanie tohto predmetu celkom určite podmieňuje uznanie tejto skutočnosti, inak sa holokaust môže ocitnúť iba v neistote nevysvetliteľného, nadprirodzeného alebo metafyzického, ako určité konanie osudu vymykajúce sa analýze. Pripomínaním si, že tyrani Auschwitzu neboli monštrá, ale obyčajní ľudia a zasadením holokaustu do kontextu jeho zložitých európskych koreňov a vysvetlením ako konkrétne okolnosti v konkrétnom čase viedli k navrhnutiu a realizácii programu vyhladzovania jednej časti spoločnosti, sa môžeme pokúsiť o analytický prístup k otázke, ako sa takáto vec mohla stať. Súčasní bádatelia, ako napríklad Georges Bensoussan a Enzo Traverso, zdôrazňujú európsky rozmer tohto dedičstva:

Auschwitz nezmenil formy civilizácie. Ak sa dnes plynové komory vnímajú ako prerušenie civilizácie, je to presne preto, že predstavujú moment, ktorý odhalil slepé uličky, do ktorých civilizácia skĺzla a deštruktívny [jej] potenciál. Tendencie proti osvietenstvu, spolu s priemyselným a technickým pokrokom, štátny monopol na násilie a racionalizačné metódy nadvlády odkryli, že vyhladzovanie je jednou z tvárí samotnej civilizácie.¹

.....
¹ Traverso Enzo, *Začiatky nacistického násillia / The origins of Nazi violence*, New York a London, New Press, 2003, s. 2. (Pôvodne vydané vo francúzštine pod názvom *La violence nazie, une généalogie européenne*, la Fabrique, Paríž, 2002.)

Motívy tohto zločinu (rasizmus, antisemitizmus, eugenika) a zbrane používané na jeho páchanie (vojna, podrobenie a vyhladzovanie vo veľkom) sú súčasťou kontextu európskej civilizácie. Myšlienku, že civilizácia znamená podrobiť si a vyhladiť „menejcenné“ alebo „škodlivé“ rasy a nápomocnú koncepciu technológie ako prostriedku organizovaného odstránenia nepriateľa nevynašli nacisti; boli to pojmy dobre známe v Európe od 19. storočia a od príchodu priemyselnej spoločnosti. „Genealógia“, ktorú vo svojom výskume sledoval Enzo Traverso zdôrazňuje skutočnosť, že násilie a zločiny nacizmu vznikli z určitých spoločných základov západnej kultúry. Nepoukazuje na to, že Auschwitz odkryl základnú podstatu Západu; avšak naznačuje, že bol jedným z jej možných plodov a v tomto zmysle bol jedným z jej zákonitých dôsledkov.

A v čase druhej svetovej vojny sa všetky tieto horeuvedené prvky spojili. Stredoveký kresťanský antijudaizmus, španielska inkvizícia, vyhnanie židov zo Španielska, vynálezy gilotíny, guľometu, jatiek, vyľudnenie vidieka, fordovská továreň a racionálna správa spolu s protiosvietenským myslením, teóriami rasizmu, „rasovej hygieny“ a eugenikou a masakrami koloniálnych vojen Európy a prvej svetovej vojny už vytvorili spoločenský obsah a mentálne zázemie, v ktorom sa mohlo zrodiť a realizovať „konečné riešenie“. Spojili sa, aby preň vytvorili technické, ideologické a kultúrne predpoklady, pričom utvorili antropologický kontext, v ktorom sa Auschwitz mohol stať možným. Genocída židov špecificky v sebe spájala širokú škálu spôsobov ovládnutia a vyhladenia, ktoré už boli v priebehu moderných dejín Západu samostatne vyskúšané.²

Európsky kontinent počas druhej svetovej vojny

Nacistická expanzivnosť založená na predstave dobytia životného priestoru, Lebensraum (a podporená rasistickými teóriami) vyústila do ríšskeho projektu dať väčšinu Európy do služieb „nadradenému árijskému“ národu. To malo za následok podrobenie niektorých národov a zbavenie sa iných, ktoré boli vyhlásené za „nepriateľov Ríše“, s cieľom vytvoriť priestor pre Nemcov ako pánov a členov nadradenej rasy. Samozrejme, že nacistickí propagandisti neopisovali projekt presne týmito slovami. Ríšsky šéf pre tlač Dr. Otto Dietrich uviedol na konferencii v Prahe v roku 1841, že „Nový poriadok“ sa mal zakladať „nie na zásade privilegií toho či onoho národa, ale na zásade rovnakej príležitosti pre všetky

² Traverso Enzo, tamže, s 150.

národy“. Malo to byť „zskupenie národov podľa ich rasového zloženia, avšak [tvoriace] organický celok“.³ Taká bola propagácia pre zamýšľanú tisícročnú Ríšu. Niektorí boli ochotní interpretovať plánovaný „Nový poriadok“ ako zárodočné „Spojené štáty Európy“. Zástupcovia štátov Protikomunistického paktu alebo Paktu proti Kominterne sa stretli koncom roku 1941 na kongrese pomenovanom „Prvý európsky kongres“ a táto príležitosť bola inšpiráciou pre „Pieseň o Európe“.⁴ V skutočnosti mali nacisti hlavne záujem vyhrať vojnu a dobyť si väčšie územie, nie reorganizovať Európu podľa nejakého stanoveného plánu. Posadnutosť rasou bola jednou z hnacích síl usmerňujúcich zahraničnú politiku Hitlera. Počas vojnových rokov 1939–1945 bola väčšina krajín v Európe od Bretónska ku Kaukazu a od Nórska po Maroko zasiahnutá nacizmom prostredníctvom jeho ideológie, zahraničnej politiky alebo nacistických vojnových aktov. Opatrenia na realizáciu „konečného riešenia“ židovskej otázky sa zaviedli vo väčšine krajín, ktoré boli domovom 10 miliónov židov žijúcich v Európe. Po celom kontinente bolo založených tisíce internačných, tranzitných a koncentračných táborov a nacistické vyhladzovacie tábory vo východnej Európe zhromažďovali svoje obete prakticky z každej európskej krajiny.

Európsky rozmer Auschwitzu počas celého trvania vojny je tak zjavný na viac ako jednej úrovni: systém táborov uľahčoval realizáciu rasistickej ideológie, ktorá sa snažila inštalovať „Nový európsky poriadok“ a bolo jasné z pôvodu väzňov – deportovaných z toľkých krajín a regiónov – že „konečné riešenie“ bol projekt kontinentálneho rozmeru, ktorý bol zameraný na dosiahnutie celej Európy bez prítomnosti židov (*judenfrei*).

Európa po roku 1945

Politická Európa povojnových rokov bola budovaná na troskách tejto tragédie. Úlohou bolo vybudovať spoločnosť založenú na úplne protikladných hodnotách, než aké zastávali autoritatívne režimy prvej polovice 20. storočia a podporovať demokraciu, uznávanie ľudských práv, prijímanie rôznorodosti, medzinárodnú spoluprácu a zámer sociálneho začlenenia.

³ Dietrich Otto, *Duchovné základy novej Európy/ The Spiritual Foundations of the New Europe*, Berlín, 1941, s. 26 (citované v Semelin, pozri nasledujúcu poznámku pod čiarou).

⁴ Semelin Jacques, *Neozbrojení proti Hitlerovi: občiansky odpor v Európe /Unarmed against Hitler: civilian resistance in Europe, 1939-1943*, Westwood C. T., Praeger Publishers, 1993, s. 5. (Pôvodne vydané vo francúzštine ako *Sans armes face à Hitler: La résistance civile en Europe, 1939-1943*, Payot, Paris, 1989.)

Európske medzinárodné organizácie vrátane Rady Európy a Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) boli aktívne pri rozširovaní týchto hodnôt prostredníctvom vzdelávania v presvedčení, že pojmy mierovej koexistencie a rešpektovania iných je možné chápať a osvojiť si od veľmi mladého veku.

Deň pamiatky Rady Európy

Rada Európy bola založená krátko po skončení druhej svetovej vojny (v roku 1949) na podporu etablovania mierovej Európy, založenej na uznávaní ľudských práv a demokracie. V roku 1954 bol podpísaný Európsky kultúrny dohovor s cieľom napomáhať vzájomnému porozumeniu podporou štúdia jazykov, dejín a kultúry a spôsobu života iných zmluvných strán dohovoru, ako aj toho, čo majú ich kultúry spoločné.

Na 20. zasadnutí Konferencie európskych ministrov školstva – v októbri 2000 v Krakove – bol prijatý záväzok vyhlásiť Deň pamiatky na obete holokaustu a prevenciu zločinov proti ľudskosti v každom členskom štáte Rady Európy od roku 2003. Ministri školstva ďalej rozvinuli túto myšlienku na svojom stretnutí v ústredí Rady Európy v Štrasburgu v októbri 2002 a jednomyseľne prijali deklaráciu, ktorou zaviedli Deň pamiatky v školách vo všetkých členských štátoch.

Do roku 2007 si už väčšina spomedzi 49 signatárskych štátov Európskeho kultúrneho dohovoru zvolila dátum pre tento deň s ohľadom na svoje vlastné národné dejiny. Rada Európy pomáhala pri výbere týchto termínov a povzbudzovala krajiny k tomu, aby podporovali výučbu o pripomínaní si holokaustu ako súčasť učebných osnov a pomáhala učiteľom – prostredníctvom školiacich kurzov a systémami monitorovania – zavádzať osobitné aktivity v školách na zvýraznenie tohto dňa.

Auschwitz ako súčasť dedičstva Európy

V Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau je európsky rozmer dedičstva evidentný zo širokého zastúpenia národností v radoch návštevníkov tábora, bez ohľadu na to, či ide o študentov, osoby, ktoré udalosti prežili, alebo ich potomkov, turistov, alebo hlavy štátov (27. januára 2005, na 60. výročie oslobodenia tábora Auschwitz bolo zastúpených 40 krajín na

najvyššej úrovni). Počet návštevníkov v roku 2007 dosiahol približne 1 200 000. Z 10 krajín s najväčším zastúpením počtu návštevníkov je sedem signatárskych štátov Európskeho kultúrneho dohovoru z roku 1954 a dva štáty, Spojené štáty a Izrael, majú status pozorovateľov v Rade Európy. Z muzeologického hľadiska je od roku 1960 Auschwitz I miestom národných expozícií a prezentuje šoa a *Samudaripen* v 12 európskych krajinách.⁵ V roku 2005 vybrala Organizácia spojených národov 27. január ako medzinárodný deň určený na spomienky na obete holokaustu, a tým zvýraznila symbolický a celosvetový rozmer tohto tábora.

Auschwitz II-Birkenau, „Brána smrti“. Foto: Pawel Sawicki.

⁵ Československo, Maďarsko, Belgicko, Dánsko, Nemecko, Bulharsko, Rakúsko, Francúzsko, Taliansko, Holandsko, Sovietsky zväz a Poľsko.

Auschwitz I, delegácia mládeže a ministrov školstva krajín Rady Európy kladie vence pri „Múre smrti“, 2005.

Symbolika tábora Auschwitz a jeho všeobecný odkaz

20. storočie prinieslo svetu vyvrcholenie teroru a vraždenia v takej miere, ktorá sa dovtedy v dejinách ľudstva nevyskytla. Stala sa realitou najmä počas druhej svetovej vojny v Európe okupovanej Nemcami. Porušovanie základných ľudských práv, extrémistický rasizmus a xenofóbia, úplné podmanenie národov v okupovaných krajinách spolu s ich zotročovaním, a nakoniec fyzická likvidácia politických oponentov, kultúrnej elity, ľudí aktívnych v boji proti nacistickému režimu a celé národy považované za neužitočné alebo menejcenné – to bol obraz okupovanej Európy.

Najtragickejší bol osud židov v Európe, ktorých nemeckí nacisti plánovali úplne vyhladiť bez ohľadu na vek, pohlavie, povolanie, štátnu príslušnosť alebo politické inklinácie. Elie Wiesel, bývalý väzeň koncentračného tábora (Konzentrationslager, KL) Auschwitz vyhlásil, že nie všetky obete nacizmu boli židia, ale všetci židia boli obeťami nacistov. V okupovanej Európe vytvorili nacisti množstvo rôznych typov koncentračných táborov, Auschwitz sa však stal najznámejším. Ovplyvnilo to niekoľko faktorov, medzi iným obrovský počet obetí, rozsiahla plocha tábora a zachované dôkazy o spáchaných zločinoch.

Auschwitz fungoval v rokoch 1940 až 1945. Bol najväčším centrom hromadného vyhladzovania židov v Európe a tiež najväčším koncentračným táborom pre väzňov rôznych národností, zdrojom pracovníkov pre otrockú prácu, miestom, kde sa vykonávali popravy a uskutočňovali sa kriminálne experimenty a rabovali sa osobné veci obetí. Nacisti poslali do tohto tábora prinajmenšom 1 100 000 židov, takmer 150 000 Poliakov, 23 000 Rómov, 15 000 sovietskych vojnových zajatcov a desiatky tisíc ľudí z iných štátov.

Všetky štáty, ktorých Auschwitz zasiahol, si vytvorili svoj vlastný Auschwitz – alebo svoju vlastnú metaforu tohto tábora, ako aj svoje vlastné výklady a spôsoby, akým si ho pripomínajú – prispôsobené ich vlastným paradigmám, tradíciám a náboženstvám. Najväčšie problémy vznikajú z rôznej symboliky tohto koncentračného tábora. Ako symbol bol známy po celom svete, vedľa o ňom aj tí ľudia, ktorí nepoznajú jeho komplikovanú minulosť, ktorí nikoho na tomto mieste nestratili, ktorí ani nevedia, že tu existuje pamätník a múzeum a tiež tí, čo ho neplánujú navštíviť alebo sa dozvedieť o tejto téme viac.

Komplikovaná minulosť tohto tábora, ktorá sa menila počas jeho existencie spôsobuje, že Auschwitz má pre rôzne národnostné skupiny svoj osobitý význam. Je symbolom v emocionálnom aj intelektuálnom zmysle. Symbol najhoršieho zla, ktorého sú ľudia schopní sa dopustiť, ako aj symbol neludskosti. Stal sa dôkazom barbarskej deštruktívnosti, ktorá je možná aj vo vysoko rozvinutej a civilizovanej spoločnosti. Nie je bez dôvodov, že ľudstvo dnes vníma Auschwitz ako symbol toho najhoršieho, čo sa udialo v dejinách. Názov tohto tábora sa dokonca stal špecifickým typom kultúrneho označenia používaným na opísanie zlyhania ľudskej kultúry, myslenia, správania a vzťahov v súčasnosti. Zároveň sa stal príkladom spoločenskej ľahostajnosti, apatie, nezodpovednosti inštitúcií a organizácií, ktoré mali promptne reagovať v čase, keď bol tábor v prevádzke a tisíce ľudí doň boli odvádzané, aby sa stali jeho obeťami. Jeho symbolický dopad sa začal odvíjať už počas druhej svetovej vojny a je stále aktuálny aj v súčasnosti a bude určite pokračovať do budúcnosti.

Pre židov, ktorí boli z 90 % jeho obeťami, sa Auschwitz stal symbolom holokaustu alebo v hebrejskom označení šoa. Prečo iba Auschwitz a nie iné tábory smrti, napríklad Belzec, Sobibór alebo Treblinka, v ktorých boli židia výlučne vraždení? V skutočnosti preto existovali mnohé dôvody. Medzi nimi to, že Auschwitz mal dve simultánne funkcie – ako koncentračný tábor a ako tábor pre okamžité vyhladzovanie židov. Väčšina židov, ktorých transportovali do tábora Auschwitz, bola usmrtená v plynových komorách hneď po príchode podobným spôsobom, ako sa to dialo v Treblinku a Belzece. Avšak príslušníci SS si niektorých z novo prichádzajúcich vyberali nie na okamžitú smrť, ale na otrockú prácu v koncentračnom tábore. Z nich niekoľko tisíc prežilo koncentračný tábor a po vojne odišlo na západ, kde mohli slobodne rozprávať pravdu o tom, čím prešli. Medzi nimi bolo veľa spisovateľov, vedcov, ľudí, ktorí mohli opísať najkrutejšie a najtragickejšie zážitky svojho života evokujúcim spôsobom. Navyše, vďaka práci poľského hnutia odporu a poľskej vláde v exile a poľským a židovským utečencom z tohto tábora sa pravda o tábore Auschwitz, akokoľvek ťažké to bolo, začala dostávať až k Spojencom počas vojny a názov tábora sa začal objavovať v masovokomunikačných prostriedkoch. Najčastejšie z toho,

čo sa opisovalo, bolo aj najhroznejšie: hromadné vraždenie nevinných žien, mužov a detí, ktorí boli odsúdení zomrieť len preto, že boli židia. A preto tento zločin proti všetkým božím a ľudským právam dominoval a zatienil všetky iné udalosti, ktoré sa tiež diali v tomto tábore. Auschwitz je veľmi dôležitým symbolom pre Poliakov. Stal sa symbolom nemeckej okupácie, teroru, ako aj systému ničenia kultúrneho, spoločenského a politického charakteru národa, a ako symbol hnutia odporu a rovnako aj symbol systému otrockej práce. Symbolická funkcia tohto miesta sa pre poľský národ začala počas nemeckej okupácie. Slová „Osvienčim“ alebo „Auschwitz“ sa objavovali v poľskej ilegálnej tlači a v letákoch, ktoré sa šírili v tisíckach výtlačkov. Symbolická funkcia sa rýchle rozniesla, rozširovaná ústne, čo symbolizovalo absolútne nebezpečenstvo.

Západ takmer nepozná obrovský význam, aký mal tábor v poľskom národnom povedomí vnímané ako pokus o falzifikáciu histórie, domáhanie sa spomienok na židovské obete, pokus o pokresťančovanie alebo pôsobenie komunistickej propagandy. Všeobecne sa nepozná skutočnosť, že dva roky pred tým, než nacisti začali svoje tzv. „konečné riešenie“ – masové vyvražďovanie európskych židov – boli do tábora Auschwitz posielaní Poliaci, najmä politickí väzni, ktorí boli uväznení a v tomto tábore zomierali až do konca jeho existencie. Na rozdiel od židov, ktorí boli do tábora transportovaní spolu s celou svojou rodinou, Poliaci boli často doň deportovaní individuálne, hoci existovali aj známe príklady toho, že boli spolu uväznení niekoľkí členovia rodiny, napríklad bratia alebo otcovia a synovia. Táto skutočnosť vypovedá o tom, že niektoré rodiny zostali doma na slobode, mimo ohraničeného tábora ostnatými drôťmi. Títo ľudia dobre poznali osud svojich rodinných príslušníkov, priateľov a známych. Po hromadných raziacich a zväzani zatknutých vo Varšave, po ktorých nasledovali transporty ľudí do tábora, takmer každý vo Varšave sa dozvedel informácie o týchto uväznených obyvateľoch. Celkom bolo do tábora Auschwitz deportovaných približne 150 000 poľských väzňov, pričom asi polovica z týchto osôb v ňom zomrela. Orgány tábora dovolili Poliakom posielat svojim rodinám listy, ktoré boli často cenzurované, ale predsa len boli adresátovi doručené. V prípade smrti Poliaka, správa tábora poslala rodine úradný telegram, ktorým ju o smrti informovala.

Tento druh správ sa vo veľkom šírili počas rokov nacistickej okupácie a hlboko sa usadili v pamäti jednotlivcov aj v kolektívnej pamäti ako význam tohto miesta v poľských dejinách. Takto počas vojny tisíce Poliakov buď poznalo niekoho, kto bol poslaný do tábora Auschwitz, alebo poznalo osobu, ktorá tam stratila niektorého zo svojich milovaných.

Toto miesto má rovnako veľký význam pre Rómov (Cigánov), ktorí boli posielaní do tábora tak ako židia, ale v menšej miere, jednoducho z rasových dôvodov. Rómovia považujú 2. august 1944, dátum, keď SS zlikvidovala tzv. Cigánsky tábor v Birkenau, za Národný deň spomienky, ktorý spája všetkých Rómov žijúcich v rôznych krajinách a potvrdzuje ich národnú identitu. Prichádzajú do múzea a k pamätníku každý rok, aby si uctili zavraždených a pripomenuli svetu svoje utrpenie. V posledných rokoch mali rómske organizácie možnosť pripomínať a zvýšiť povedomie verejnosti o minulosti svojho národa počas druhej svetovej vojny.

Auschwitz má symbolický význam aj pre iné skupiny obetí – napríklad pre sovietskych zajatcov, ako aj Hnutie študentov biblie (Svedkov Jehovových), ktorí boli tiež posielaní do tohto tábora z dôvodu svojej viery.

Skutočnosť, že príbeh Auschwitz ako symbol nie je uzatvorený, spôsobuje, že ho využívajú ako východisko pre vzdelávanie rôzne spoločenské vedy, ale aj teológia. Potreba nového chápania morálnych záväzkov a medziľudských vzťahov sa často skúma vo vzťahu k dejinám a symbolizmu Auschwitzu. Môžeme sa stretnúť s takými témami ako „tvár Boha po Auschwitzi“, „generácia kresťanov po Auschwitzi“.

Miesto tohto bývalého tábora navštívilo viac ako 30 miliónov ľudí. Hoci väčšina z nich je Poliakov, najmä školáci, rastie počet ľudí zo zahraničia, pretože odkaz tohto miesta je určený celému svetu. S vedomím symbolizmu tábora Auschwitz a jeho dôležitosti pre ľudstvo požiadala poľská vláda v roku 1979, aby bolo miesto bývalého tábora zapísané do zoznamu kultúrneho dedičstva UNESCO pod názvom „Auschwitz-Birkenau, nemecký nacistický koncentračný a vyhladzovací tábor (1940–1945)“. V roku 2005 určila Organizácia spojených národov 27. január, výročie oslobodenia koncentračného tábora Auschwitz, za Deň spomienky na holokaust.

Tieto posledné skutočnosti nám umožňujú dúfať, že úloha a dôležitosť tohto miesta pre svet sa nezmenší a jeho celosvetový význam a symbolika bude pre každého človeka pochopiteľná.

Auschwitz I, „Múr smrti“, pri ktorom boli väzni popravovaní. Foto: Pawel Sawicki.

Deň spomienky na vyhladzovanie Rómov, 2009. Foto: Pawel Sawicki.

D S H

Pred
prehliadkou.....

D S H

1.1. Aké prípravy je potrebné urobiť na prehliadku tábora Auschwitz, a prečo?

Príprava bude potrebná na to, aby bolo možné zvládnuť tieto problémy:

- náročnosť zosúladenia imaginárnych zobrazení Auschwitzu so skutočnosťou;
- „neznesiteľný“ charakter tohto výletu, ak nejde o snahu upraviť si na svoje potreby hľadanie významu alebo motiváciu pre tento výlet;
- pocit hrôzy, ktorý návštevníci prežívajú a ich neschopnosť pochopiť povahu tohto miesta – istý druh intelektuálnej dezorientácie.

23

Príprava intelektuálneho prístupu k prehliadke

Pre väčšinu študentov bude tento výlet novým druhom zážitku. Pri vyučovaní v škole sa síce učili analyzovať informácie z rozličných zdrojov, ale žiaden kurz neponúka metódu na analyzovanie spomienkového miesta. Budú im chýbať nástroje potrebné na to, aby sa vyrovnali s touto špecifickou realitou a nebudú zvyknutí na prehliadku miest tohto typu. Existuje riziko, že im bude unikať zmysel, a že sklznú do určitého typu apatie alebo nevšímavosti – alebo, ešte horšie, do stavu úplného zaujatia hrôzou tohto miesta.

To, čo uvidia, im neumožní znovu prežiť utrpenie obyvateľov tábora alebo dokonca priamo ho pochopiť. Budú musieť vyvinúť analytické úsilie, aby im to, čo z tohto miesta zostalo, dávalo zmysel a v tomto ohľade sa zážitok podobá návšteve miesta archeologického výskumu. Je často ťažké pre neodborníkov nielen si predstaviť budovy tábora viacrozmerne, ale aj predstaviť si tamjší život, ľudí, zvuky a atmosféru tohto miesta v inom čase.

Prehliadka tábora Auschwitz je zážitok nepriameho poznávania; je o vytvorení si fyzického spojenia s absenciou. Ako môže človek vyjadriť absenciu? Ako môže miesto ticha komunikovať? Ako môže múzeum so štandardnými modernými vymoženosťami (kaviareň, kníhkupectvo a výskumné centrum) a zamestnanci opísať radikálnu abnormálnosť holokaustu študentom, ktorí nemajú o ňom hlbšie znalosti? Na niektorých zapôsobí rustikálne umiestnenie tábora s neďalekým kostolom, sobášmi, ktoré sa tam konajú, a ľuďmi, ktorí robia bežné činnosti. Hoci tento „normálny“ rozmer môže prekvapiť, zároveň pomôže udržať holokaust situovaný v rámci ľudskej skúsenosti: mnohí dôstojníci SS, ktorí tábor riadili, boli pre svoje vlastné deti vlúdnyimi otcami. Ukotvenie celého fenoménu do ľudskej skúsenosti pomôže študentom pochopiť nebezpečenstvo, že podobné veci sa môžu udiť znovu.⁶

James Young má niektoré zaujímavé predstavy o poznávacích a symbolických účinkoch spôsobu, akým sa história prezentuje prostredníctvom múzeí, napríklad o zvnútornení si hľadiska nepriateľa:

Nacisti vraždili európskych židov najmenej dvakrát: keďže im boli odňaté ich životy – aj ich ľudskosť, spomienky obetí na ich predvojnový život boli zničené a potom nahradené vlastnými spomienkami nacistov na svoje obete. Pretože sa zdá, že to, čo si väčšina návštevníkov pamätá zo svojej návštevy múzea v tábore Auschwitz bolo niekoľko málo momentov pred obrovskými za sklom umiestnenými nádobami artefaktov: od podlahy až po plafón siahajúce hromady protéz končatín, okuliarov, zubných kefiek, kufrov, ostrihaných ženských vlasov. Avšak tu si musíme položiť otázku: „Čo presne nám tieto artefakty vypovedajú o príbehu ľudí, ktorí im kedysi dali život?“ Okrem citového rozrušenia, ako naše poznanie týchto predmetov – ohnutej lyžice, detských topánok, drsných starých pásikavých uniforiem – súvisí s naším poznaním historických udalostí? Určitou zvrátenou iróniou nás tieto artefakty – zhromaždené ako dôkazy zločinov – nútili vybaviť si obete tak, ako nám ich nacisti pripomínajú: v zhromaždených ruinách zničenej civilizácie. Rukávy bez rúk, šošovky bez očí, čiapky bez hláv, topánky bez nôh: obete sú známe iba svojou absenciou, momentom ich zničenia. Vo veľkých voľných hromadách nám tieto zvyšky pripomínajú nie životy, ktoré ich kedysi oživovali, ako skôr rozbitosť životov, teraz rozptýlených na kúsky.

⁶ Pozri Browning Christopher, *Obyčajní ľudia / Ordinary men*, Harper Collins New York, 1992.

Pretože, keď sa spomienka na národ a jeho minulosť zredukuje na rozbité úlomky a útržky osobných vecí, stratí sa spomienka na život. Čo zostalo z rozdelených vzťahov a rodín? Čo z učnosti a vzdelania? Spoločenstva a jeho tradícií? Nikde v týchto troskách nenájdeme stopy toho, čo týchto ľudí spájalo do civilizácie, národa, kultúry. Kopy rozptýlených artefaktov popierajú vzájomné spojenie životov, ktoré v skutočnosti tvorili z týchto obetí jeden národ, jeden kolektívny celok. Súhrn týchto rozdelených fragmentov sa nikdy nemôže priblížiť celku toho, čo sa stratilo.

To, že vyvraždený národ zostáva všade v múzeách holokaustu známy rozptýlenými osobnými vecami a nie prácami ducha, že ich životy sú pripomínané hlavne cez obrazy ich smrti, je ten najzákladnejší výsmech. Tieto životy a vzťahy medzi nimi sú kvôli spomienke na samé ruiny stratené – a budú stratené pre nasledujúce generácie, ktoré hľadajú spomienku iba v troskách minulosti.⁷

Príprava zvládnuť emocionálnu reakciu

Len málo mladých návštevníkov má pred príchodom do Poľska veľmi jasnú predstavu o tom, čo uvidia. Z tohto dôvodu majú tendenciu báť sa viac vopred než počas návštevy tábora a po jeho prehliadke. Vzhľadom na súčasnú dostupnosť „virtuálnych“ zážitkov, môže byť užitočné zistiť, čo si tínedžeri myslia, že uvidia v tábore Auschwitz: ako si predstavujú nielen smrť tamojších väzňov, ale aj ich životy, utrpenie a mučenie, ktorému boli vystavení. Ako vyzerá peklo?

Toto bolo miesto násilia, ktoré nemalo v dejinách obdobu, kde zahynulo takmer 1,5 milióna ľudí vrátane detí v rovnakom veku týchto študentov, z ich vlastnej krajiny. Na základe zanechaných stôp musia študenti nevyhnutne využiť svoju obrazotvornosť, aby si predstavili, ako sa to stalo.

Príprava pomocou situovania miesta geograficky

Doslovné prenesenie spojitostí pomocou tohto druhu geografickej prípravy pomôže študentom čeliť ich strachu z neznámeho. Učiteľ môže začať s cvičeniami, ktorých podstatou

⁷ Young James E., vo Weiss Ann, *Posledný album: oči z popola Auschwitz-Birkenau / The last album: eyes from the ashes of Auschwitz-Birkenau*, W.W. Norton & Company, New York, 2001, s. 16-18.

je predstavovanie si cesty do tábora Auschwitz na rozličných mapách, oboznámiť študentov s trasou, ktorou pôjdu, krajinami, ktorými budú prechádzať a s cieľovým miestom.

Štúdium topografie táborov Auschwitz-Birkenau pomocou fotografií – odporúčaná súčasť prípravných seminárov – by pomohlo, aby študenti získali určitú predstavu toho, čo uvidia a čo neuvidia, keď tam prídu.

Príprava na úvahy o význame návštevy Auschwitz, individuálna aj kolektívna

Ak študenti navštívia Auschwitz bez toho, aby uvažovali o tom, prečo to robia, je tu nebezpečenstvo, že bez pochopenia budú jednoducho iba traumatizovaní; avšak je tu aj riziko, že ich vnímanie bude holokaust zľahčovať, ak budú považovať návštevu iba za ďalší školský výlet.

Kognitívna príprava

Je potrebné získať určité základné informácie a riadne im porozumieť, aby sa návšteva tábora Auschwitz stala súčasťou štruktúrovaného výchovného procesu a integrovala sa do učebných osnov. Nejde o doplnkové predstavenie ani o ilustráciu; ide o ďalší učebný zdroj a ten musí byť zaradený do perspektívy.

Auschwitz II-Birkenau, súčasný stav. Foto: Wojciech Gorgolewski.

1.2. Problém veku a zvládania emócií návštevníka v tábore Auschwitz

V akom veku sa môžu deti v škole začať učiť o holokauste? Existujú tri komplementárne vyučovacie prístupy, ktoré sú prispôsobené rôznym úrovňam zrelosti.

Prvý zahŕňa štúdium politického pozadia, nacistický režim, udalosti, ku ktorým došlo, štatistiku a chronológiu

Aspekty, ktoré sa preberú budú obsahovať spôsob realizácie „konečného riešenia“, právne predpisy, rôzne formy perzekúcie, getá, tábory atď. Študenti zistia výsledok tejto snahy odstrániť niekoľko miliónov ľudí z povrchu zemského: budú hľadiť na fotografie mŕtvych tiel alebo vyzíabnutých ľudí v táboroch, snímky buldozéro, ktoré premiestňovali kopy nahých mŕtvych tiel, osobné veci ukoristené od obetí – od kufrov a okuliarov až po zubné kefky a detské oblečenie. Tento prístup je možno použiť u študentov vo veku 14 až 15 rokov a starších, vo vhodne štruktúrovanom kontexte, s prípravou a následnými aktivitami. V skutočnosti to vlastne bude to, čo študentividia sami v bývalom nacistickom tábore Auschwitz.

Druhý prístup vnáša hľadisko ľudí, ktorí boli svedkami týchto udalostí

Deti oných čias môžu „prehovoriť“ k dnešným deťom prostredníctvom rozprávání o svojich životoch, každodenných predmetov a originálnych zdrojov a dať deťom nahliadnuť do života ľudí, ktorí žili pred holokaustom, počas neho a po holokauste (v tých prípadoch, ak nejaké „potom“ bolo). To, že týmto ľuďom sa dáva možnosť znovu sa vyjadriť – a právo

vysloviť svoj názor – nezmenšuje hrôzu toho, čo sa im stalo. Naopak, upozorňuje to na násilie, ktoré bolo páchané na obyčajných ľuďoch. Tento prístup je možné použiť u detí vo veku 9 až 10 rokov a viac, s vysvetľujúcimi stretnutiami a vhodnými učebnými materiálmi.

Tretí prístup môže byť predchádzať štúdiu holokaustu, alebo po ňom nasledovať

Všeobecný humanistický, demokratický prístup je dôležitý u mladých ľudí v celom vekovom rozpätí od 7 do 20 rokov. Zahŕňa skúmanie koncepcií, ktoré umožnili, aby sa „konečné riešenie“ stalo skutočnosťou. Na základe príkladov z bežného života budú študenti spoznávať zložky kultúrnej identity aj to, ako sa formuje, úlohu skupín, stereotypov, diskrimináciu, vytváranie obeťných baránkov a propagandy a otázky vylúčenia, slobody slova, demokracie a rešpektovania odlišností, práv a povinností občanov, rešpektu, rasizmu a antisemitizmu.⁸

Otázka zvládania emócií je osobitne dôležitá pri prvom z týchto troch prístupov.

28

Aký pocit Auschwitz vyvoláva u študentov⁹

Anticipačný strach, ktorí študenti zažívajú (1. fáza) je do určitej miery strachom z toho, že sa budú báť, ako aj strachom z neznámeho a strachom o seba. Keď prídu na miesto a stoja pred realitou tábora v jeho súčasnej podobe, študenti prestanú pociťovať tieto obavy rovnako, pretože teraz sa už nezaoberajú ničím, čo je neskutočné, ale so skutočnými predmetmi, skutočnými ľuďmi a historickými vysvetleniami.

Napriek tomu, študenti obvykle v tomto štádiu (2. fáza) zažívajú šok, pretože väčšina z nich nie je pripravená na to, čo uvidia a neuvidia. Pri prechádzaní Štátnym múzeom Auschwitz-Birkenau sú konfrontovaní nielen s rôznymi štádiami realizácie „konečného riešenia“, ale aj s tisíckami predmetov ukoristených od deportovaných, s kopami odstrih-

⁸ Pozri napr. www.facinghistory.org.

⁹ Nie každý študent prejde všetkými týmito fázami, avšak sú to štádiá reakcie, ktorých zažívanie väčšina z nich udáva. Sú aj študenti, ktorí nepociťujú nič, a to je tiež zaujímavá odpoveď, pretože cítiť nič znamená uvedomovať si ničotu.

nutých vlasov a fotografií. Všetko toto vyvoláva empatiu s obeťami (vcítania sa do ich pocitov) (3. fáza) a pre študentov samotných je to ochranná reakcia: predstavujú si, čo by cítili bez toho, aby to skutočne cítili.

Keď vidia detské šatôčky a kočiariky pre batolátá, majú tendenciu predstavovať si svoje vlastné rodiny a potom sa dozvedia, že medzi obeťami holokaustu bolo 1,5 milióna detí – detí ako sú ony. Potom dochádza k procesu identifikovania sa (4. fáza), po ktorom nasleduje neznesiteľný pocit bezmocnosti a zúfalstva (5. fáza) pri myšlienke na ľudstvo, ktoré zabíja nevinné a bezbranné deti. Ako možno ľudstvu dôverovať? Títo rodičia neboli schopní ochrániť svoje deti. Je tu tendencia túto konkrétnu myšlienku odmietnuť (6. fáza), pretože študenti ju jednoducho nemôžu zniesť, a tak si hovoria, že holokaust sa skončil v roku 1945. A predsa skutočnosť, že sa vôbec stal, znamená, že sa by sa mohol znovu stať a v posledných rokoch naozaj došlo k sérii aktov genocídy. Nakoniec zostáva študentom tupý a pretrvávajúci pocit neistoty (7. fáza). Čo by mohli urobiť, keby sa niečo podobné malo znovu začať? Potom sa energia strachu zmení na hnev (8. fáza) namierený proti rasizmu, antisemitizmu, negativizmu a apatii.

Ochranné mechanizmy na zvládanie emócie

29

V snahe chrániť sa pred extrémnymi pocitmi môžu sa študenti správať spôsobmi, ktoré sú všeobecne urážlivé – mať drzé poznámky, správať sa hlučne, smiať sa alebo sa vrtieť (sú to prostriedky ako pretnúť bublinu ticha a „znovu sa vrátiť do života“) – alebo môžu využívať citovú reč tela (držať sa za ruky, objímať sa, vzájomne sa upokojsť alebo masírovať), aby sa uistili o svojej vlastnej ľudskosti, aby mohli nadobudnúť svoju duševnú a emocionálnu rovnováhu. Výskum Franza Veldmana¹⁰ v oblasti haptionómie – vede o afektívnom kontakte, rozvinutý na základe jeho vlastného zážitku holokaustu v roku 1942 – nás učí vidieť v takomto správaní akty zdravého obranného správania. Neznamenajú nedostatok rešpektu k obeťami, i keď učitelia by mohli vysvetliť študentom, že ich správanie by mohlo byť nesprávne interpretované.

¹⁰ www.haptonomie.org

Rola učiteľa a proces „historifikácie“

Učiteľ predstavuje školský kontext (ochranný kontext pre študentov) uisťujúc študentov o tom, že sú tu, aby sa učili a že odídu živí. Učiteľ ako dospelý človek, je pre nich referenčným bodom inštitucionálnej autority, ale on či ona poskytuje aj ochranu na emocionálnej úrovni. Učitelia poznajú dejiny a majú aj určité vedomosti o detskej psychológii. Budú vedieť, čo robiť, ak bude študent potrebovať pomoc. Je to práve učiteľ, kto vytvára spojenie medzi fyzickými dôkazmi a historickým príbehom. Študenti sa začínajú aktívne zapájať do procesu hľadania významu, hľadania, ktoré iniciuje učiteľ.

Dôležitosť emócií v kognitívnom procese

Vplyv emócií na proces učenia pri návšteve tábora Auschwitz je pozitívny aj negatívny. Sila emócií, ktoré študenti pociťujú je výhodou pri transfere informácií z krátkodobej do dlhodobej pamäti. Ako by mohol človek vôbec niekedy zabudnúť, že navštívil Auschwitz? A predsa sú tu aj nevýhody. Prvou je skutočnosť, že na to, aby sme registrovali to, čo počujeme, musíme byť v uvoľnenom stave.¹¹ Stres je jeden z faktorov, ktorý sťažuje vstrebávanie informácií. Druhým je nebezpečenstvo, že študenti by sa mohli cítiť previnilo, ak to, čo cítia „nezodpovedá“ tomu, čo je pred nimi. („Ako som mohol byť v tábore Auschwitz a nič necítiť: je to neúctivé, je to ohavne ľahostajné, som vôbec v poriadku?“) Tretia nevýhoda sa týka obmedzení porozumenia: „stáť pod“ niečím – etymologický zmysel slova – je ťažké, ak tá vec je príliš veľká alebo príliš ťažká, aj keď dokážeme chápať jej zmysel intelektuálne tým, že ju historicky situujeme a demontujeme mechanizmy, ktoré ju vytvorili. Ako si môžeme vziať na seba ťarchu Auschwitzu a urobiť z nej súčasť našej minulosti a vedomostí bez toho, aby sme jej umožnili narušiť nám našu rovnováhu?

¹¹ Pozri výskum, ktorý robil Lozanov.

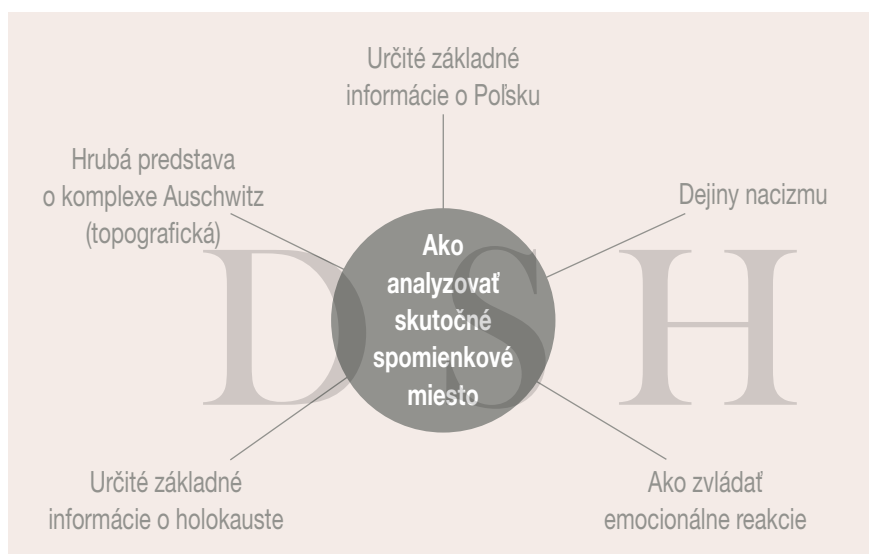

Rôzne vekové skupiny pri prehliadke pamätníka Auschwitz. Foto: Lidia Foryciarz.

DSH

D S H

1.3. Čo musia študenti vedieť pred prehliadkou?

33

Na pomoci pri tvorbe štruktúry pracovných seminárov alebo pri použití „hotových“ hodín sa učitelia môžu opierať o materiály v ďalších častiach tejto príručky (o židoch v Európe, o tom, čo predchádzalo ich vyhladzovaniu, o holokauste, tábore Auschwitz ako jednom tábore v rámci nacistickej siete, Európe pod nacistickou nadvládou, hnutí odporu a pasívne slobodného sveta). Odporúčajú sa dvoj-, troj- alebo štvorhodinové pracovné bloky.

Kognitívnymi cieľmi je poznávať Auschwitz diachronicky aj synchronicky; zaistiť, aby si žiaci osvojili základné informácie a boli schopní odpovedať na niekoľko jednoduchých otázok na veľmi faktickej, politickej aj ľudskej úrovni. (Čo? Kto? Kedy? Kde? Ako? S kým? Koľko?) Didaktickými cieľmi je povzbudzovať multidisciplinárny a viaczdrojový prístup

v učebnom projekte; ukázať ako sa téma obohacuje tým, že je skúmaná z rôznych hľadísk. Výchovnými cieľmi je dodať žiakom chuť skúmať; navodiť, aby chceli poznať viac ako iba to základné a naznačiť im spôsoby, ako sa viac naučiť; názorne im ukázať, že človek nikdy nepozná všetko o určitom predmete a že je vždy možné zistiť nové informácie, ak sa na vec pozrieme z iného uhla alebo inými šošovkami.

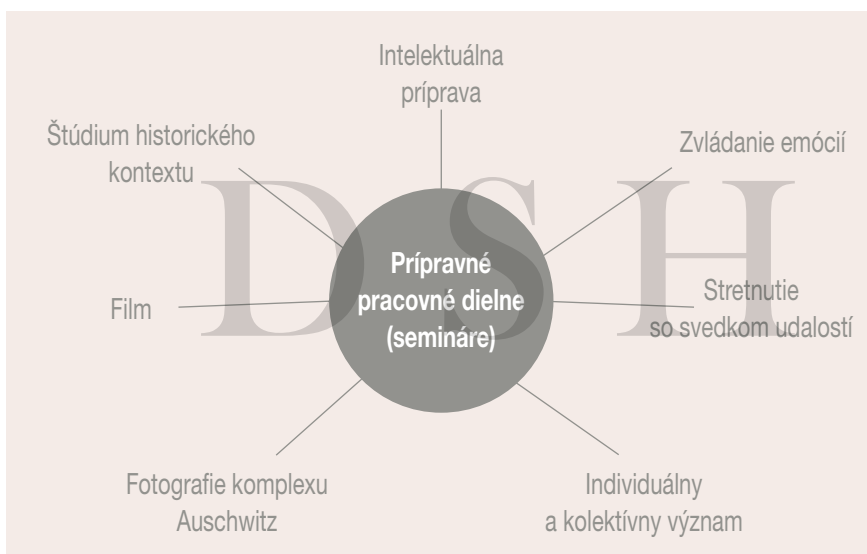
Dejiny holokaustu v každej krajine, ktorá ním bola ovplyvnená

Osobitosťou Dňa pamiatky, ktorý ustanovila Rada Európy v roku 2003, je slobodná voľba každej krajiny zvoliť si vlastný dátum pre túto udalosť. Vo svetle vlastných národných dejín si každá krajina volí deň, ktorý sa viaže k nejakej jej kľúčovej udalosti. Študenti sa tak môžu cítiť priamo zapojení, pretože tento deň je o ich vlastnom kultúrnom dedičstve, a tiež ich rodičov a starých rodičov.

Vzhľadom na európsky rozmer Auschwitzu, v zmysle komplexného cieľa vyhladiť údajne nežiaduce „národy“ a v zmysle národnostného pôvodu obetí, jednotliví učitelia by mohli pripraviť hodinu o špecificky národných alebo dokonca regionálnych aspektoch európskych dejín rokov 1933 až 1945.

Na prípravu študentov na návštevu významného miesta v ich vlastnej krajine môžu učitelia rozšíriť všeobecnú prípravnú prácu o holokauste tak, aby zahrnula udalosti rokov 1939 až 1945 v ich konkrétnej krajine.

1.4. Organizovanie pracovných dielní s cieľom prípravy študentov na prehliadku

35

Príklad série pracovných dielní na dva dni

Prvý deň: Holokaust

- 8.00 – 10.00: Historické informácie a práca s fotografiami z komplexu Auschwitz
- 10.00 – 12.00: Stretnutie s osobou, ktorá prežila (pozri časť 1.5)

13.00 – 15.00: Zvládanie emócií; intelektuálny prístup k návšteve spomienkových miest; individuálny a kolektívny význam návštevy tábora Auschwitz (pozri časť 1.11)

15.00 – 17.00: Dokumentárny film (pozri časť 1.13)

Druhý deň: Kultúrny rozmer

8.00 – 10.00: Informácie o Poľsku

10.00 – 12.00: Poľská kuchyňa, židovská a nežidovská príprava jedál, spoločné jedlo

14.00 – 16.00: Klezmer (svetská židovská hudba) a cigánska hudba alebo tanečná hodina založená na klezmer hudbe

Ako alternatíva môžu byť pracovné dielne vsunuté do rozvrhu hodín tradičných školských predmetov:

- historické informácie – hodina dejepisu
- intelektuálny prístup k prehliadke spomienkových miest – hodina fyziky alebo chémie
- situovanie miesta – hodina zemepisu
- stretnutie so svedkom udalostí – hodiny jazyka alebo literatúry
- zvládanie emócií – hodiny telocviku, biológie alebo náboženskej výchovy
- individuálny a kolektívny význam – hodiny filozofie, občianskej náuky
- film – umelecká výchova
- koncert a tancovanie na hudbu klezmer a na cigánsku hudbu – hudobná výchova.

V rámci pracovných dielní je tu príležitosť pre psychologov, lekárov, sociálnych pracovníkov, kuchárov, knihovníkov a technických pracovníkov a upratovačov, ktorí pracujú pre školu, ako aj rodičov, aby prispeli svojimi príslušnými vedomosťami a zručnosťami.

Hudobné akcie alebo filmové premietania prístupné verejnosti môžu pomôcť pri získavaní finančných prostriedkov na študijný výlet. Napríklad by sa mohla nájsť skupina klezmer alebo cigánska kapela, ktorá by zadarmo vystúpila na koncerte.

1.5. Stretnutie s osobou, ktorá prežila, ako súčasť prípravného procesu

Tento ľudský prístup, ktorý sa opiera o individuálny životný príbeh pomáha vyrovnávať účinok návštevy nacistického tábora, kde je ťažisko na výsledku nastickej ideológie, prezentovanej prostredníctvom ikonografie hrôzy.

Čo treba mať na pamäti

Je užitočné pripomenúť študentom, že väčšina obetí tábora Auschwitz bola zavraždená veľmi skoro po príchode do tábora, takže rozprávanie, ktoré budú počuť od osoby, ktorá tábor prežila, reprezentuje asi 10 % deportovaných židov, ktorým sa tam nejaký čas podarilo prežiť.

Bolo by potrebné tiež vysvetliť, že toto rozprávanie je jedným z mnohých zdrojov, ktorý – napriek úcte, ktorá svedkovi náleží – je potrebné kriticky vyhodnotiť a dať ho do perspektívy. Zostáva jedným z mnohých zdrojov, aj keď je jedinečné v tom, že sprístupňuje originálne drobné detaily ľudského života, individuálne citlivosti a svetonázor.

Je dôležité pripraviť študentov na stretnutie s osobou, ktorá tábor prežila: musia mať základné fakty o holokauste a táboch Auschwitz, ako je naznačené v prechádzajúcej časti; malo by sa im pripomenúť, že osoba, ktorá zakúsila poníženie a neľudskosť si zaslúži rešpekt; tiež je potrebné vysvetliť študentom, že vzhľadom na to, že osoby, ktoré prežili prežívajú hrôzu zakaždým, keď rozprávajú o tom, čo sa im stalo, je ich svedectvo obrovským darom pre tých, ktorí si ho vypočujú.

Pracovali sme s jedným mužom s osobnou skúsenosťou tábora, ktorý sa rozhodol, že počas vyučovacích stretnutí bude rozprávať iba o udalostiach svojho života do momentu svojho príchodu do tábora Auschwitz (vrátane cesty vlakom, ktorý ho tam priviezol) a že potom vyzve študentov, aby mu kládli otázky, aké chcú o jeho živote v tábore a po vojne. Takýto prístup nebol iba formou sebaobrany, keďže svedok nemusel uvádzať ďalší chronologický opis mimoriadne bolestivej epizódy svojho života, ale poskytol aj študentom určitú mieru ochrany. Mohli sa obmedziť pri pýtaní sa na také aspekty, aby odpovede na ne mohli znieť.

Robenie si poznámok

Jedným zo spôsobov ako utvárať štruktúru robenia si poznámok študentov vo veku 15 rokov a starších je pripraviť hárok na podanie správy, ktorý má tri časti s nasledujúcimi názvami (navrhla ich Florence Descamps):¹²

- faktická pamäť (opis toho, čo sa stalo, udalostí a protagonistov);
- procesná pamäť (ako sa udalosti stali, plány, procesy a práca);
- etická pamäť (súdy, výklady, hypotézy, hodnotenia a potvrdenia identity)

Toto cvičenie naučí študentov rozlišovať medzi preukázanými historickými faktami (ako je existencia plynových komôr) a výkladom udalostí, ktorý závisí od hľadiska komentujúceho. V súvislosti s holokaustom je nemožné odpovedať na otázku „prečo“ bez toho, aby človek podvedome nezaujal pohľad žalobcu; rozhovor s osobou, ktorá prežila, umožní študentom posunúť ťažisko záujmu z často kladenej otázky „prečo“ na problém „ako“.

Alternatívnym cvičením pre mladších študentov je sledovať na mape trasu, ktorú prešiel svedok na ceste z domova pred holokaustom až po Auschwitz.

¹² Descamps Florence, Ústne zdroje a história. *Životné rozprávania, rozhovory, ústne svedectvá / Les sources orales et l'histoire. Recits de vie, entretiens, témoignages*, Bréal., Paríž, 2006, s. 46.

Diskusia a analýza svedectva ako špecifického historického zdroja

Študenti vykonajú externé posúdenie po tom, čo si vypočujú svedectvo osoby, ktorá prežila. Väčšinu udalostí bude možné overiť použitím iných zdrojov alebo svedkov. Príprava týchto procesov overovania je časovo náročná a náleží predovšetkým učiteľovi, aby vyhľadal potrebné dokumenty: fotokópie vtedajších novinových správ, ďalej napríklad plagátov, archívneho materiálu alebo – v súvislosti s deportáciami – úryvky z práce Sergeja Klarsfelda o francúzskych konvojoch, ako aj fotografie pomníkov alebo internetových stránok skutočných miest pamätníkov. V mnohých prípadoch zisťujeme, že ľudia s osobnou skúsenosťou prichádzajúci na rozhovory so študentmi už urobili časť tohto výskumu sami a že majú paletu zdrojov, z ktorých niektoré použili pri príprave svojho rozprávania (rodinné fotografie, významné predmety, novinové články, historické knihy, kreslené vtipy alebo dokonca úryvky z filmov). Stačí, ak učiteľ na porade k diskusii, ktorá sa má uskutočniť, požiada svedka, aby priniesol a podelil sa o takýto materiál.

Po tom, čo učelia nájdu a zostavia tento typ zdrojových materiálov, môžu ich poskytnúť svojim študentom, ktorí ich použijú pri výkladových cvičeniach, aby doplnili informácie ktoré získajú z rozprávania svedka udalostí. Tu sa núka príležitosť ukázať študentom ako analyzovať novinový článok, fotografiu, kresbu, kreslený vtip alebo úryvok z filmu.

Eventuálne, v závislosti od úrovne záujmu triedy, môže učiteľ prezentovať svoju vlastnú analýzu zdrojov vo forme výsledkov, namiesto cvičenia.

Učelia, ktorí požiadajú študentov, aby uvažovali o oficiálnej chronológii udalostí po časovej línii individuálneho životného príbehu, vytvoria prepojenie medzi osobným príbehom a oficiálnou históriou.

Zasadenie príbehu do kontextu

Keď osoba, ktorá prežila Auschwitz rozpráva o živote v tábore, mala by používať mapu tábora tak, aby študenti získali lepšiu zámerný bod, keď prídu na miesto.

Študenti môžu pracovať s fotografiami, ktoré sú súčasťou tohto balíka (pozri hárok), ešte pred stretnutím so svedkom, alebo svedok (svedkyňa) môže doplniť osobný komentár k tomu, ako sa fotografie spájajú s jeho alebo jej príbehom. Možnými otázkami sú: „Videli ste toto miesto vy sám/sama v tom čase?“, „Môžete použiť niektorú z fotografií na lepšie vykreslenie kontextu k vašej vlastnej spomienke?“, „Čo sa zmenilo od tých čias?“

Ideálne je, ak je to možné, aby svedok navštívil tábor s učiteľom ešte pred stretnutím so študentmi tak, aby učiteľ mohol situovať rozprávané udalosti. Študenti budú počuť ten istý príbeh dvakrát – raz vo svojej vlastnej triede z úst osoby, ktorá to prežila, a znovu v tábore Auschwitz od učiteľa.

Ak nie je možné zorganizovať stretnutie s osobou, ktorá prežila tábor, môže učiteľ využiť rozhovory zaznamenané na filme v jazyku študentov. Hoci toto môže pomôcť priamo znížiť zložku neznámeho v tomto zážitku, nesie to so sebou aj stratu interaktívneho aspektu: spojenie jednej ľudskej bytosti, ktorá prežila Auschwitz a inej, ktorá ho ide navštíviť.

Stretnutie s Henrykom Mandelbaumom, bývalým väzňom tábora Auschwitz.
Foto: Bartosz Bartyzel.

1.6. Návšteva Krakova a Osvienčimu ako spôsob dozvedieť sa viac o kultúre poľských židov v kontexte poľských dejín

Zdôvodnenie rozšírenia pobytu v Poľsku

Európska mládež prichádzajúca do Poľska by sa nemala obmedziť na prehliadku miesta masového vraždenia. Mladí ľudia by mali mať možnosť odnieť si viac ako získané poznatky, precítenú empatiu a šok zo zážitku z prehliadky tábora Auschwitz. Návšteva miesta, ktoré poznačila stigma najväčšieho zločinu v histórii, by okrem výchovnej hodnoty mala navodiť intenzívne premýšľanie o stave ľudstva v súčasnosti.

Návšteva Poľska, okrem jej primárneho cieľa by sa mala chápať ako širšia lekcia z dejín, kultúry, geografie a občianskej náuky uskutočnená v duchu, ktorý európsky národ spája. Ponúka vynikajúcu príležitosť, aby mladí ľudia zo „starej Európy“ objavili – slovami pápeža Jána Pavla II – „druhé plúca Európy“, ktorých príspevok k tomu, čo dosiahla európska civilizácia, nie je všetkým mladým žijúcim v jej dosahu zrejmý. V tomto prípade tieto „druhé plúca Európy“ tvoria štáty a ľudia, ktorí vždy patrili k západnej, latinskej kultúrnej oblasti, avšak z dôvodov rôznych historických okolností sú na pevnom základe európskych hodnôt a demokracie iba 20 rokov.

Dlhší pobyt v Poľsku dáva príležitosť ukázať dejiny a kultúru krajiny, na ktorej území nemeckí nacisti spáchali najtragickjšie činy holokaustu. Takmer od samého počiatku existencie Poľska ho formovali Poliaci a mnohé iné etnické a národnostné menšiny; medzi nimi boli dosť početní Židia a Nemci. Celé stáročia bolo Poľské kráľovstvo – a od 16. storočia Poľsko-Litovské kráľovstvo – útočiskom pre židovských utečencov a začiatkom 20. storočia sa stalo svetovým centrom kultúry a tradície židovskej diaspóry, vytvorenej v jazyku jidiš. Práve tu sa zrodil hasidizmus, naplno sa rozvinul sionizmus, prekvitala literatúra v jidiš a práve tu vzniklo množstvo iných trendov dôležitých pre mentalitu a židovskú identitu.

Multietnická a multikultúrna Poľsko-Litovská únia bola v období náboženských vojen krajinou bez potrebných hraníc. V tom čase to bola európska oáza nielen náboženskej tolerance. Únia so svojou jedinečnou formou vlády – tzv. nobelovská demokracia – bola jednou z prvých skúšobní, v ktorej sa experimentovalo s ranou demokraciou. Jej posledným ovocím bola ústava z 3. mája 1791, prvá moderná písaná ústava v Európe a druhá na svete po Ústave Spojených štátov z roku 1787.

Jedno- alebo dvojdnová návšteva mimo koncentračného tábora umožňuje lokalizovať historické fakty v čase a mieste, ale neumožní priestor na poskytnutie odpovedí na množstvo otázok, ktoré by sa mladé mysle chceli opýtať. Nedostatok týchto odpovedí, ako aj chýbajúce vedomosti o pozadí, na ktorom sa dráma Auschwitzu rozvíjala, môže byť zdrojom chybných záverov a stereotypov. Sprievodcovia múzea sa často stretávajú s otázkami, ktoré im kladú návštevníci šokovaní rozsahom zločinov, prečo miestne obyvateľstvo nebojovalo proti tomu, čo sa tu dialo. Mnohí ľudia sú prekvapení skutočnosťou, že hlavný tábor sa nachádza v zastavanej mestskej oblasti, a že okolo bývalého tábora Auschwitz II-Birkenau prekvitajú dediny. Tieto otázky naznačujú nedostatočné vedomosti o dejinách Poľska pred druhou svetovou vojnou a počas nej. Politická situácia v rokoch 1945–1989, ako aj skoršie 123-ročné prerušenie poľskej štátnej suverenity majú za následok skutočnosť, že v očiach veľkej časti obyvateľov „starej Európy“ je Poľsko neznáme a jeho dejiny a mentalita ľudí nie sú pochopené.

Na základe zoznámenia sa s dejinami a tradíciami poľských a židovských obyvateľov tejto krajiny budete ľahšie nachádzať odpovede na otázky alebo obavy, ktoré sa vyskytnú počas návštevy bývalého koncentračného tábora. Pomôže to oslabiť bariéry.

Výchovne mimoriadne hodnotnou môže byť návšteva Krakova, historického a duchovného hlavného mesta Poľska, ako aj mesta Osvienčim.

Návrhy pre návštevu Krakova

Krakov je historickým (od 1038 do 1596) a duchovným hlavným mestom Poľska, s ich národnou svätyňou – Wawelským hradom – sídlom, korunovačným miestom aj miestom pochovania poľských vládcov. Počas rozdelenia Poľska (1795–1918) bolo mesto v rakúskej monarchii. Po Krakovskom povstaní v roku 1846 sa zredukovala jeho úloha na provinčné administratívne centrum, ale vďaka neplánovanému politickému charakteru rozdelenia Rakúska (Galícia) sa mohli rozvíjať poľská kultúra a vzdelávanie. Počas druhej svetovej vojny bol Krakov hlavným mestom Generálnej vlády a kráľovský Wawelský hrad bol sídlom jej guvernéra, Hansa Franka. Krakov bolo jedno z tých miest Poľska, ktoré prežili druhú svetovú vojnu bez veľkých škôd. Komunistickí vládcovia vybudovali v jeho blízkosti gigantické železiarne, skôr z politických než ekonomických dôvodov. Tieto boli stavebným projektom významu vlajkovej lode v prvej časti socialistickej éry Poľska. Spolu so zlievarňou vyrástla v Krakove veľká štvrť robotníckej triedy, ktorá do určitej miery zmenila jeho charakter. V súčasnosti je Krakov turistickou atrakciou a tiež ukážkou typickej architektúry obdobia socializmu päťdesiatych rokov.

43

V roku 1335 kráľ Kazimír (Kazimierz) Veľký založil za bránami Krakova novú štvrť, nazvanú po ňom – Kazimír – ktorá sa v priebehu rokov stala židovskou štvrťou (Oppidum Judeorum). Kazimír sa stal skutočným židovským mestom v roku 1495, keď sa tam na základe kráľovských nariadení museli usadiť všetci krakovskí židia. Čoskoro sa mesto Kazimír stalo dôležitým centrom židovskej kultúry. Našťastie nemeckí nacisti, v rozpore so svojou politikou, ušetrili väčšinu kultúrnych pamiatok v Židovskej štvrti. Na rozdiel od Varšavy, ktorú Nemci systematicky ničili po Varšavskom povstaní v roku 1944, budovy Krakova zo stredoveku aj z neskoršej doby boli dobre zachované. Po Varšave je Krakov najväčším akademickým a kultúrnym centrom krajiny. Centrum mesta a jeho umelecká komunita mu dávajú zvláštne čaro a jedinečný charakter. Dnes je pre návštevníkov v Poľsku hlavnou destináciou s dobre rozvinutou turistickou základňou.

Návšteva Krakova

Prehliadku Krakova je možné uskutočniť rôznymi spôsobmi, ktoré ponúka niekoľko cestovných agentúr. Pre mladých ľudí, ktorí navštevujú Auschwitz, je najvhodnejšie, aby si pozreli tie miesta, ktoré tvoria podstatu historického príbehu Poľska a osudu poľských židov. Prehliadky sa môžu plánovať na minimálne jeden alebo dva dni. Optimálna prehliadka so sprievodcom má dve časti, ktoré je možné vhodne predĺžiť alebo skrátiť podľa dĺžky pobytu:

1. časť. Staré mesto Krakova

- Návšteva Collegium Maius, najstaršej budovy Jagelonskej univerzity. V jej pôvodnom interiéri je výstava prezentujúca dejiny a dosiahnuté výsledky univerzity, ktorá bola založená v roku 1364, po univerzite v Prahe je to najstaršia stredo európska univerzita. Len sotva možno preceniť vplyv, ktorý mala na vývoj poľskej vedy a duchovnej kultúry. Medzi inými tu študoval aj Mikuláš Koperník. Na Kostnickom koncile v 1414–1418, v prítomnosti cisára Žigmunda Luxemburského jagelonský profesor Pawel Wlodkowic bol prvým Európanom, ktorý povedal, že každý človek má ľudskú dôstojnosť, ako aj právo žiť v mieri a že nikto nemá právo riešiť spory vojnou.
- Prechádzka po Hlavnom námestí a Súkenici – haly na obchodovanie, založenej v 13. storočí, jednej z najrozpoznatelnejších budov v Krakove.
- Návšteva Mariánskeho kostola – najslávnejšieho kostola v Poľsku s jeho nádherným majstrovským dielom – neskorogotickým oltárom, ktorý vytvoril norimberský sochár Wit Stwosz (v nemčine Vit Stoss).
- Prechádzka Kráľovskou cestou – historickou cestou zo severného konca stredovekého starého mesta cez hlavné námestie k sídlu vládcov.
- Návšteva kráľovského hradu Wawel na wawelskom kopci a katedrály, v ktorej boli korunovaní poľskí králi. Pod ňou sú hrobky poľských vodcov a národných hrdinov, medzi inými: Generál Tadeus Kosciuszko – hrdina v Poľsku a v USA, ktorý sa zúčastnil vojny o nezávislosť Spojených štátov a bol vodcom poľského povstania proti Rusku a Prusku (1794); princ Jozef Poniatowski – veliteľ a varšavský vojvoda, poľský generál a francúzsky maršal, ktorý bojoval za nezávislosť počas napoleonských vojen; maršal Jozef Pulsudski – hlava štátu, ktorý priviedol Poľsko k nezávislosti (1918) a víťazstvu nad bolševikmi vo Var-

šavskej bitke v roku 1920 a zastavil rozširovanie komunizmu v Európe; generál Sikorski, predseda vlády v exile, veliteľ poľských vojsk počas druhej svetovej vojny.

2. časť. Návšteva štvrti Kazimír

Toto je zvláštna časť Krakova plná poľskej a židovskej kultúry. Od polovice 19. storočia tu žila najmä židovská komunita. Hoci v tejto časti mesta zažívate vnemy pochádzajúce z letného kontaktu so svetom, ktorý už neexistuje – svetom poľských židov, ktorí zakúsili šoa (holokaust). Dnes je Kazimír opäť plný života – sú tu kultúrne centrá, synagógy, univerzitné budovy, čarovné kaviarničky, reštaurácie a hostince, ako aj jedálne v štýle ducha predvojnovnej židovskej tradície. Prehliadka Kazimíra by mala obsahovať návštevu týchto miest:

- Návšteva starovekej Starej synagógy z 15. storočia, kde sa prezentuje židovská zbierka Historického múzea Krakov.
- Návšteva Židovského múzea Galície, ktorého výstava súčasnej fotografie ukazuje pozostatky židovskej kultúry v južnom Poľsku.
- Návšteva synagógy Remuh.
- Prehliadka jedného z najstarších židovských cintorínov v Poľsku a Európe, ktorý vznikol v polovici 16. storočia.
- Prechádzka ulicami Kazimíru.
- Návšteva klasického dvora, ktorý preslávil film Schindlerov zoznam.

45

Návšteva Osvienčimu

Mesto Osvienčim leží na sútoku riek Visla, Sola a Przemsza v Osvienčimskom údolí, na pomedzí dvoch geografických a historických poľských regiónov; asi 60 km od Krakova, hlavného mesta regiónu Malopoľska, ku ktorému patrí historicky aj administratívne; asi 40 km od Katovic, hlavného mesta Horného Sliezska a jeho rozľahlej metropolitnej oblasti; ako aj 30 km od Beskydského regiónu, ktorý zahŕňa aj pohorie Sliezkych Beskyd.

Viac ako 800-ročnú históriu mesta (prvá písomná zmienka v roku 1179) zatienili tragické skúsenosti v rokoch 1940–1945. Ak vyjdete z komplexu múzea Auschwitz a uvidíte pamätníky tohto priemyselného centra so 40 tisíc obyvateľmi centra, môžete objaviť vzťah

medzi históriou tábora a tradičným a moderným mestom. Osvienčim je jedno z najstarších miest tejto časti krajiny a bol hlavným mestom Osvienčimského vojvodstva. V polovici 17. storočia bolo mesto úplne zničené Švédmi. Po prvom rozdelení Poľska (1772) sa osvienčimské zeme stávajú súčasťou rakúskej monarchie. Židia sa usadili v meste v polovici 16. storočia a do 19. storočia bolo významným centrom hasidizmu. Nazývali ho „Jeruzalem Osvienčimu“. Tesne pred druhou svetovou vojnou bolo 60 % obyvateľstva tohto mesta židovské. V roku 1941 boli títo židovskí obyvatelia deportovaní do neďalekého geta a potom do koncentračného tábora Auschwitz. Po vojne sa vrátila iba hrstka, aby v päťdesiatych rokoch emigrovala. Prechádzka mestom potvrdzuje stáročia spolužitia židovských a kresťanských obyvateľov tohto mesta. Počas dvojhodinovej prehliadky by ste mali navštíviť:

- Hrad Vojvodov z Osvienčimu. Hradnú vežu z 13. storočia – najstaršiu tehlovú budovu v tejto časti krajiny – z ktorej možno vidieť panorámu mesta.
- Židovské centrum Auschwitz, ktorého zariadenia zahŕňajú Židovské múzeum, synagógu Chevra Lomdei Mishnayot, ako aj Vzdelávacie centrum, kde sa dozviete dejiny židovskej populácie Osvienčimu.
- Kostol Svätej Márie s kaplnkou Svätého Jaceka z prvej polovice 14. storočia, spolu so Starou tržnicou.
- Židovský cintorín.

Aj okolie mesta je celkom čarovné, s pestrou riečnou vegetáciou okolia riek Visla a Sola. Rybníky, ktoré sa rozprestierajú pozdĺž juhovýchodnej časti Osvienčimu, sú tiež časťou malebnej krajiny.

Na ceste do Krakova sa oplatí navštíviť hornovisliansky etnografický park (skanzen) Wygielzów, ktorý predstavuje architektonické pamiatky a vidiecku kultúru tohto regiónu. Vo Wygielzówe nájdete okrem iného aj typický poľský hostinec s tradičnou kuchyňou, charakteristickú poľskú šľachtickú usadlosť a ruiny Lipowiec – stredovekého hradu krakovských biskupov. Keď vojdete do Krakova, môžete sa vyvieť až na Kosciuszkov pahorok. Túto 34 metrov vysokú stavbu postavili obyvatelia mesta v roku 1820 – z vďaky Tadeusovi Kosciuszкови, vodcovi prvého Poľského národného povstania, ktoré sa začalo v Krakove. Pobyt tu pomôže mladým ľuďom spoznávať túto krajinu a tragický osud jej obyvateľstva za ostatných 200 rokov a umožní im lepšie pochopiť poľský národ.

Kostol svätej Márie na hlavnom námestí trhu, staré mesto v Krakove.
Foto: Piotr Trojanski.

Wawel – Kráľovský hrad v Krakove. Foto: Piotr Trojanski.

Stará synagóga, Kazimír, bývalá židovská štvrť Krakova. Foto: Piotr Trojanski.

48

Námestie hrdinov geta v Podgórze, symbolický pamätník venovaný židom Krakova.
Foto: Piotr Trojanski.

Hrad v Osvienčime s jeho stredovekou vežou. Foto: Pawel Sawicki.

Synagóga Chevra Lomdei Mishnayot a Židovské centrum Auschwitz v Osvienčime. Foto: Piotr Gajek.

D S H

1.7. Ako by ste mali plánovať návštevu Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau

Plánovanie návštevy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau by sa malo robiť v niekoľko mesačnom predstihu. Je to potrebné z dôvodu vysokého počtu návštevníkov (ročne vyše milióna) a obmedzeného počtu sprievodcov v niektorých jazykoch, napríklad v španielčine, češtine, japončine, slovenčine a v niektorých obdobiach aj vo francúzštine. To znamená, že bez predchádzajúcej rezervácie by mohli byť návšteva bývalého koncentračného tábora a získanie sprievodcu prehliadky nemožné.

Návšteva organizovanej skupiny je možná iba so sprievodcom múzea. Jeden sprievodca sa prideluje skupinám do 30 osôb. Väčšie skupiny sa musia rozdeliť do menších.

Na vrchole sezóny musia byť všetci individuálni návštevníci miesta tábora Auschwitz I v čase od 10.00 do 15.00 hodiny v sprievode sprievodcu múzea. Tí, čo by chceli navštíviť pamätník bez sprievodcu, sa môžu dostať do Auschwitzu I mimo špičkových hodín, pred 10.00 predpoludním a po 15.00 hodine. Tí, čo prídu na individuálnu návštevu počas špičkových hodín, môžu začať s prehliadkou na mieste tábora Auschwitz II-Birkenau, na ktoré sa tieto postupy nevzťahujú.

Otváracie hodiny múzea:

8.00 – 15.00	v mesiacoch december až február
8.00 – 16.00	v marci a novembri
8.00 – 17.00	v apríli a októbri
8.00 – 18.00	v máji a septembri
8.00 – 19.00	v mesiacoch jún až august

V dňoch 1. januára, 25. decembra, v prvý Veľkonočný sviatok a v deň Pochodu živých je múzeum zatvorené.

Rezervácia prehliadky a sprievodcu sa dá urobiť telefonicky, faxom alebo e-mailom:

Telefónne čísla: +48 33 8448099, +48 33 8448100, +48 33 8448102 – prijímacia kancelária, kontakt v deň príchodu

Fax: +48 33 8432227

e-mail: reservation@auschwitz.org.pl

Kancelária rezervácií je otvorená pondelok až piatok 8.00 – 15.00.

Pri rezervácii musíte udať nasledovné informácie: deň a čas návštev, aký jazyk je potrebný pri prehliadke, počet potrebných sprievodcov a typ prehliadky – štandardná, jednodňová alebo dvojdná študijná prehliadka (opis týchto prehliadok nájdete v kapitole „Aké sú možnosti a voľby pri prehliadke múzea?“).

Návštevníci múzea si môžu pozrieť aj dokumentárny film Osvieňčim – Auschwitz. Premietanie filmu, ktorý trvá 17 minút, sa dohodne pred začiatkom návštevy. Je možnosť organizovať aj ďalšie vzdelávacie stretnutia na doplnenie prehliadky, ako napríklad prednášky o archívoch a o Oddelení zbierok, pracovné dielne na vybrané témy z dejín tábora a premietanie iných dokumentárnych filmov. Tieto semináre a prednášky môžu byť prezentované v angličtine alebo nemčine a musia sa vopred zariadiť s pracovníkmi Medzinárodného centra vzdelávania o Auschwitzu a holokauste. Centrum možno kontaktovať na

Tel.: +48 33 8448063 alebo e-mail: edukacja@auschwitz.org.pl.

V prípade, že rezervácia prehliadky nie je možná na určitý deň alebo hodinu, zamestnanci oddelenia rezervácií navrhnú iné možné dátumy a časy.

Návšteva múzea sa uskutoční podľa dohôd, ktoré sa urobili pri rezervácii prehliadky a sprievodcu. Po príchode do múzea je potrebné navštíviť prijímaciu kanceláriu, kde sa dokončia všetky formality týkajúce sa prehliadky a kde vám budú predstavení sprievodcovia.

Múzeum je v meste Osvienčim, ktoré je 65 km vzdialené od Krakova, asi 30 km od Katovic a asi 70 km od česko-poľského hraničného priechodu Tešín. Z Krakova a Katovic sú vlakové, autobusové (PKS) a súkromné mikrobusevé spoje. S otázkami, ktoré sa týkajú hotelov a reštaurácií v Osvienčime a jeho blízkom okolí, sa obracajte na Mejski Punkt Informacji Turystycznej (Mestské turistické informačné centrum) telefonicky na čísle: + 48 33 8430091 alebo e-mailom: mpit@umoswiecim.pl

Ako sa dostať do múzea, mapa Osvienčimu. Foto: A-BSM.

D S H

1.8. Ako mohli ľudia pripraviť pre iných taký osud?

V ďalšej časti nasleduje návrh vyučovacích hodín, ktoré by mali absolvovať ešte pred návštevou štátneho múzea Auschwitz-Birkenau žiaci prvého a druhého stupňa základných škôl a stredoškoláci, ktorí ešte dobre nepoznajú dejiny 20. storočia. Na ich prípravu na to, čo uvidia v múzeu, musíme im predovšetkým pomôcť odpovedať na nasledujúce otázky:

- Aké sú mechanizmy a dôsledky vzniku stereotypov a predsudkov?
- Kto vyvraždil milióny ľudí a z akého dôvodu?
- Ako sa mohol takýto zločin stať v 20. storočí?

Lekcia je interdisciplinárna. Môže sa uskutočniť v spolupráci s rôznymi učiteľmi, napríklad dejepisu, literatúry, humanitných predmetov, ako aj so školským psychológom a vychovávateľom. Títo odborníci pomôžu žiakom jasnejšie chápať proces vzniku stereotypov a predsudkov a ich dôsledky.

Ciele

Informačný (vzdelávací)

- Spoznať príčiny a vznik fašistickej ideológie v Nemecku a ako táto ideológia súvisela s vyvražďovaním európskych židov počas druhej svetovej vojny;
- Pochopenie a osvojenie si pojmov: fašizmus (nacizmus), vyhladzovanie, holokaust, tábor smrti, koncentračný tábor;
- Pochopenie základu udalostí a javov na základe prečítania rozprávkových príbehov a diskusia s učiteľom o nacizme a vraždení židov.

Zručnosti (vyučovací cieľ)

- Výklad legendy a diskusia s učiteľmi, ktorá sa bude týkať a odkazovať na najdôležitejšie informácie;
- Formulácia súdov a názorov na tému, ktorá sa preberá na hodine;
- Analýza a syntéza novej témy;
- Porovnanie minulých a súčasných udalostí.

Postoje a názory (výchovné ciele):

- Využitie nových vedomostí na tvorbu vlastných súdov a názorov;
- Upevňovanie citlivosti na nespravodlivosť a ubližovanie iným;
- Dodržiavanie zásad tolerance v spoločnosti.

Výchovné zdroje

Pracovný hárok pre študenta 1.8a: Text: Legenda zeleného údolia;

Pracovný hárok pre študenta 1.8b: Prázdna schéma mechanizmu vzniku predsudkov (Vyplnia študenti. Na cvičenie sú potrebné dva výťahy.);

Informačný hárok pre učiteľa 1.8a: Schéma (grafické znázornenie) mechanizmu vzniku predsudkov;

Informačný hárok pre učiteľa 1.8b: Vzor schémy mechanizmu vzniku predsudkov na základe prezentovaného príbehu Legendy zeleného údolia;

Informačný hárok pre učiteľa 1.8c: Rozprávanie o prenasledovaní a vraždení židov v Európe;

Informačný hárok pre učiteľa 1.8d: Vzor schémy mechanizmu vzniku predsudkov na základe príbehu prenasledovania židov;

Ilustrácia 1.8a: Mapa nacistických koncentračných táborov a táborov smrti (použije sa ako diapozitív v triede spolu s Informačným hárkom pre učiteľa 3).

Vyučovacia metóda

- Diskusia s učiteľom;
- Práca pod dohľadom (s textami, schémami a mapou);
- Rozprávanie;
- Prvky na diskusiu.

Vyučovacie poznámky

1. krok (10 minút)

Žiaci dostanú na domácu úlohu niekoľko dní pred triednou aktivitou text Legenda zele- ného údolia (Pracovný hárok pre študenta 1.8a). Majú si ho prečítať a porozmýšľať o jeho význame. V triede učiteľ vyzve žiakov, aby ho krátko zhrnuli.

2. krok (15 minút)

Téma: Ako mohli ľudia pripraviť iným taký osud?

Otázky na usmernenie diskusie v triede:

1. V čom sa líšili ryšaví tkáči od pôvodných čiernovlasých obyvateľov údolia?
2. Čo motivovalo občanov údolia k tomu, aby hrubo zaobchádzali s ryšavými spoluob- čanmi?
3. Ako začali hovoriť o ryšavých obyvateľoch?
4. Boli ryšaví obyvatelia v skutočnosti na vine?
5. Ako boli ryšaví tkáči diskriminovaní?
6. Diskriminoval zákon údolia ryšavých tkáčov?
7. Ako sa skončilo prenasledovanie ryšavých tkáčov?

Potom učiteľ predloží schému vzniku stereotypov a predsudkov (Informačný hárok pre učiteľa 1.8a) a rozoberá ju. Rozdá žiakom prázdnu schému (Pracovný hárok pre študenta 1.8b) a požiada ich, aby doplnili informácie na základe toho, čo sa dočítali v legende. Vzor vyplnenej schémy je uvedený v pracovnom hárku pre učiteľa 1.8b.

3. krok (40 minút) – Prechod na príbeh židov v Európe

Učiteľ prečíta text o prenasledovaní a vraždení židov v Európe (Informačný hárok pre učiteľa 1.8c) alebo sa môže text rozmnožiť a dať žiakom, aby ho čítali v triede. Ilustráciu 1.8a je možné využiť na to, aby žiaci situovali tábory na mape. Učiteľ využíva otázky na usmernenie študentov pri tom, ako vyplňajú schému. Vzor vyplnenej schémy je na informačnom hárku pre učiteľa 1.8d.

Otázky na usmernenie práce študentov na schéme:

1. V čom sa líšili židia od ostatných občanov v Európe?
2. Prečo neboli vzťahy medzi židmi a ich susedmi vždy najlepšie?
3. Čo tvrdili nacisti o židoch v Nemecku po prvej svetovej vojne?
4. Boli tvrdenia nacistov pravdivé?
5. Ako boli židia v Nemecku diskriminovaní po tom, čo sa nacisti dostali k moci?
6. Viedlo to k priamym fyzickým útokom na židov?
7. Boli židia vylúčení z ostatnej spoločnosti?
8. Čo viedlo k vyhladeniu takého vysokého počtu židov?

4. krok (15 minút)

Študenti prezentujú a opisujú svoje vlastné schémy.

5. krok

V závere vyučovacej hodiny učiteľ upozorní žiakov na vhodné správanie počas návštevy múzea. Zdôrazní dôležitosť toho, aby pozorne počúvali sprievodcu, ktorý bude popisovať život v koncentračnom tábore a aby kládli otázky.

DSH

Pracovný hárok pre študenta 1.8a

Legenda zeleného údolia

Kedysi dávno, hlboko v lesnom údolí bolo jedno kráľovstvo. Väčšina jeho obyvateľov mala čierne, lesklé vlasy a zelené oči. Ale po stáročia tam žila aj skupina ľudí, ktorá sa svojim vzhľadom odlišovala. Jej príslušníci mali ryšavé vlasy a čierne oči ako uhoh. Vo vzdialenej minulosti ich predkovia prišli do údolia a usadili sa tam. Žili mierumilovne a boli zámožní a odovzdávali si z otca na syna zručnosti a tajomstvá umeleckého tkania. Od domorodých obyvateľov kráľovstva sa nelíšili iba výzorom, ale aj preto, že mali iné náboženstvo a tradície. Zasadili dubové stromy a oblasť okolo týchto stromov sa pre nich stala posvätným miestom. Každú stredu dodržiavali „Deň stromov“. V ten deň nepracovali, namiesto toho sedeli dlhé hodiny pod stromami a v tichosti sa modlili. Ich viera im zakazovala jesť hocičo, čo rástlo na stromoch. A tiež nikdy nesmeli nosiť zelené odevy.

Až raz prišiel rok búrky. Na jar sa západné vetry zmenili na hurikán, lámali stromy a ničili domy. Zima prišla nečakane rýchlo, zahalila údolie do obrovského množstva snehu a nízke teploty mrazivo zovreli údolie. V jarných mesiacoch voda z riek a potokov zaplavila kráľovstvo ničiac všetko, čo jej bolo v ceste. Napokon prišlo horúce, suché leto a neúprosne slnko spálilo úrodu na poliach a zanechalo za sebou iba popraskanú zem.

Nastal hlad, ceny potravín prudko stúpili a dokonca aj voda z tých mála studní, ktoré ju mali, sa predávala. Ľudí zmáhal strach a zúfalstvo. Jedného večera v miestnom hostinci pri ceste opitý dedinčan zakričal: „Toto všetko zavinili ryšavci. To oni na nás privodili toto nešťastie!“ Ktosi sa snažil muža utíšiť, ale iní, čo sedeli pri stoloch dosť blízko na to, aby ho počuli, si začali šepkať medzi sebou a pokyvkávali hlavami. O niekoľko dní neznámy útočník rozbil okná na domoch tkáčov a na ich dverách sa začali objavovať zelenou farbou namaľované kruhy. Ktosi zbil ryšavé deti, keď sa hrali na ceste. V noci skupina mladých ľudí podpálila Svätý strom. V krčme sa začalo stretávať čoraz viac jednotlivcov, ktorí obviňovali ryšavých z toho, že zapríčinili pohromu, ktorá zachvátila zelené údolie. Vyslali delegáciu do Rady kráľovstva s požiadavkou, aby ryšavých postavila pred súd. Radu čiastočne ovládli tí, čo boli proti ryšavým, kým zvyšní členovia boli strachom umlčaní. Rada vydala nariadenie: tkáči musia odovzdať všetky svoje látky, zásoby a zariadenia

svojich dielní. O niekoľko dní boli vyhnaní zo svojich domovov a odvečení na ostrov na jazere, kde ich strážila stráž.

Napokon prišiel deň, keď na hlavnom námestí bolo vyhlásené nariadenie kráľa a rady – teraz už úplne ovládanej nepriateľmi ryšavých: „To ryšaví spôsobili, že naše kráľovstvo hynie od nedostatku potravín a vody. Oni zosnovali sprisahanie proti kráľovstvu. A to je vlastizrada, a za tento čin je iba jediný trest – SMRŤ!“ Taký bol rozsudok vyriešený nad všetkými ryšavými obyvateľmi zeleného údolia. Odviedli ich do hôr a zhodili do hlbokých priepastí. Každého jedného z nich! Mužov, ženy aj deti. Muži niesli chorých na nosidlách.

Znovu nastala jar. Vetry sily hurikánu opäť prenasledovali údolie. Tornáda zničili domy, mosty aj cesty. Ľudia s obavami hľadeli na oblohu. Ale medzi nimi už nebol ani jediný ryšavý čiernooký tkáč.

D S H

Pracovný hárok pre študenta 1.8b

Schéma mechanizmu vzniku predsudkov

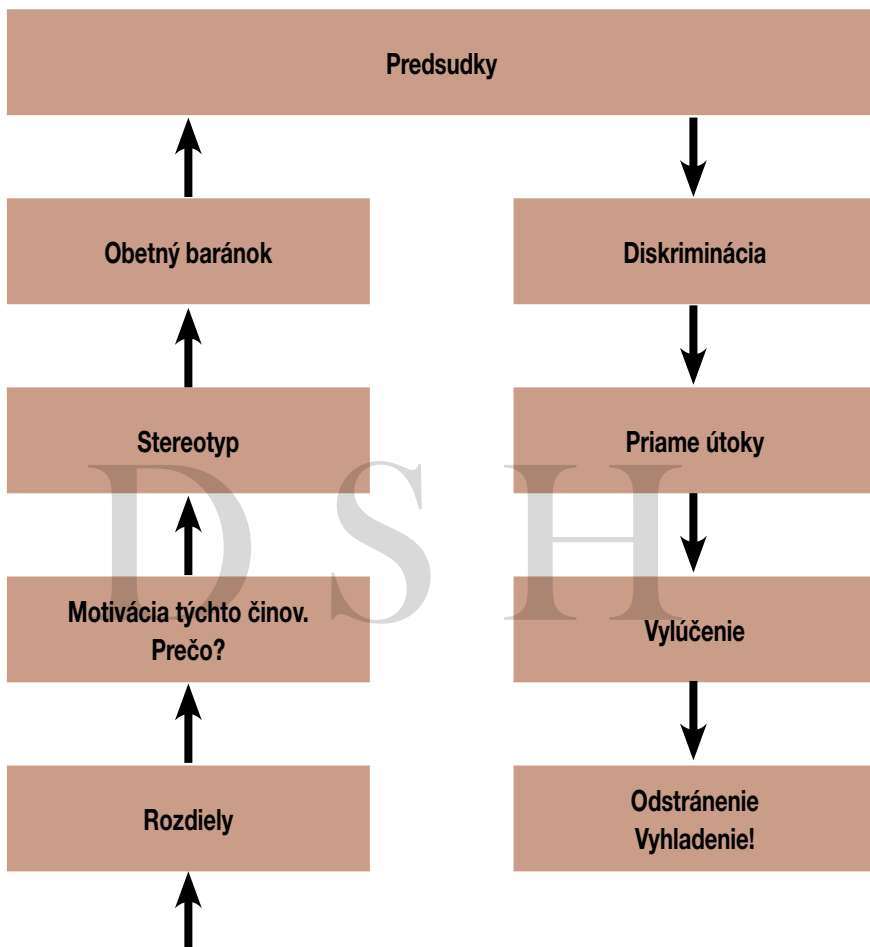
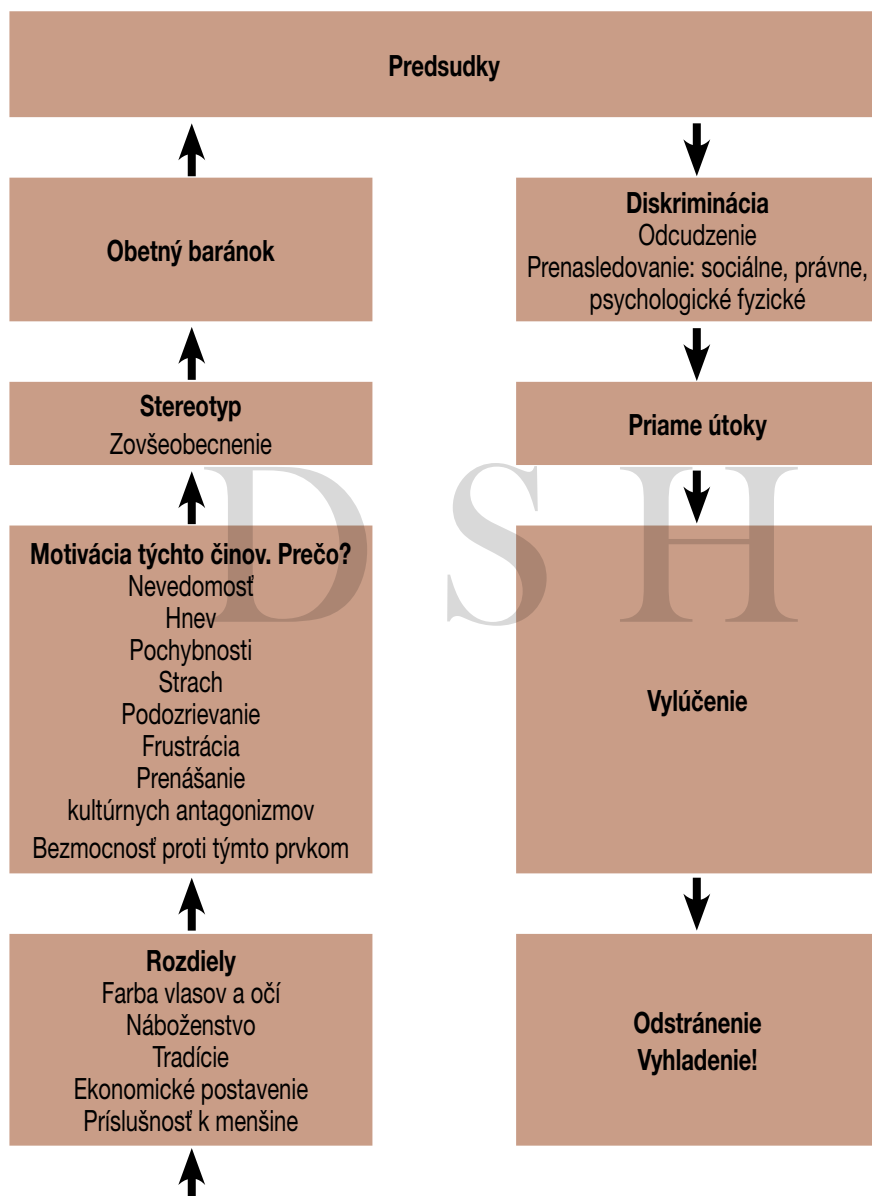

Schéma o mechanizmoch predsudkov sa využíva so súhlasom londýnskeho Spiro Institute.

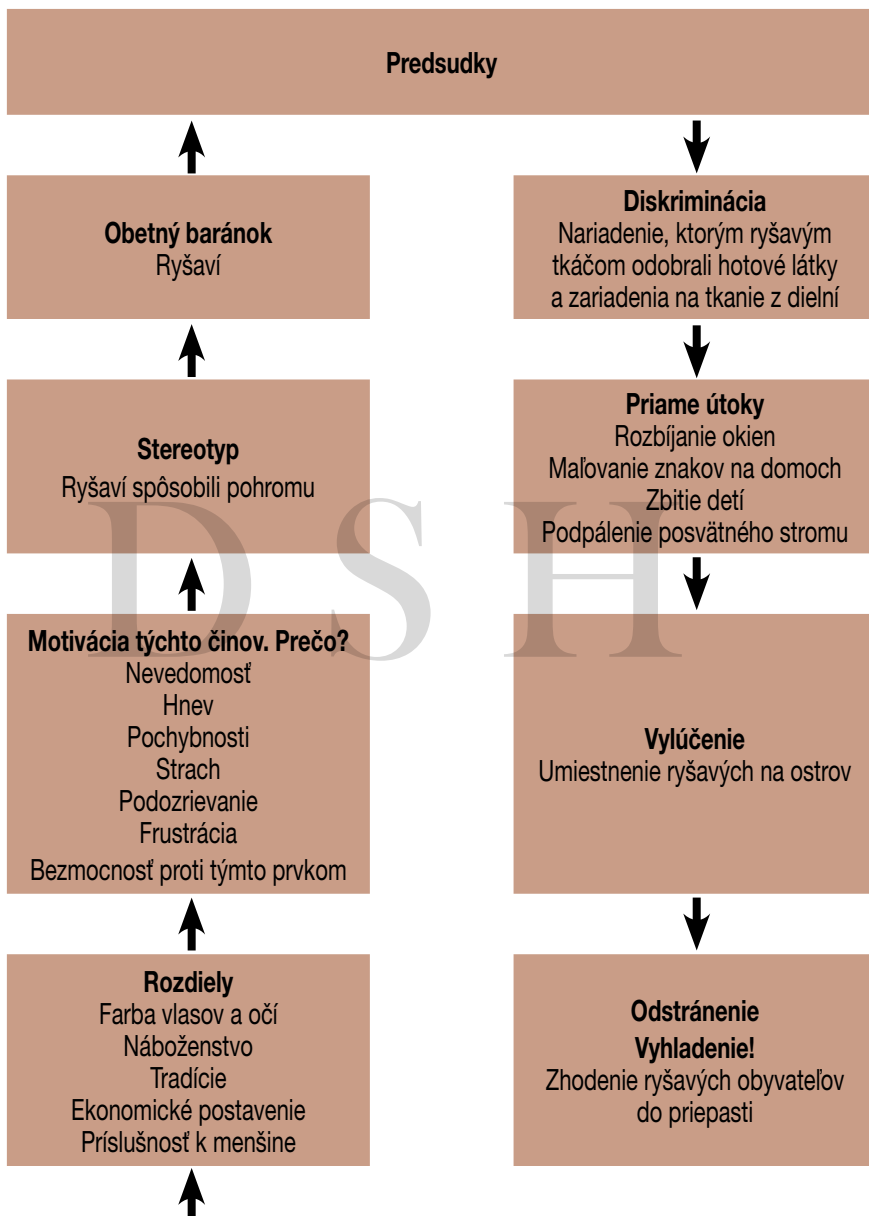
Informačný hárok pre učiteľa 1.8a

Predsudky

Informačný hárok pre učiteľa 1.8b

Informačný hárok pre učiteľa 1.8c

Rozprávanie

Prenasledovanie a vraždenie židov v Európe

V posledných päťdesiatich rokoch starej éry sa Palestína dostala do rúk Rimanov. Rané historické okolnosti (vojna, vyhnanie) a sloboda pohybu v rámci ríše mali za následok, že už za vlády cisára Augusta žilo v iných častiach ríše ako bola Judea viac obyvateľov Palestíny, nazývaných židia. Židia sa často búrili proti Rimanom. V prvej polovici 2. storočia n. l. po potlačení posledného židovského povstania boli nakoniec vyhnaní z Jeruzalema, čo znamenalo, že museli žiť v rozptýlených komunitách, tzv. diaspórach. Židia žili medzi inými ľuďmi ríše, ale neintegrovali sa s nimi. Odlíšovali sa najmä náboženstvom – judaizmom, so samostatným kódexom morálnych a náboženských obradov. Veriaci sa sústreďovali na čítanie svätých textov, čo nevyžadovalo veľa kňazov alebo budovanie početných chrámov. Žili v príslube spasenia a verili, že sú Bohom vyvoleným národom. Vzťahy medzi židmi a ich susedmi sa niekedy dobre nevyvíjali a často vzplanuli nepokoje. Židia sa od iných líšili a mali mnohé úspechy, čo napomáhalo vzniku predsudkov.

Židia žili aj v európskych krajinách, ktoré vznikli na troskách Rímskej ríše. Obyvatelia týchto krajín boli zväčša kresťanmi a opäť boli židia medzi nimi „odlišní“. Obliekali sa a žili odlišne. Ich dňom náboženských obradov bola sobota a nejedli bravčové mäso. Pracovali najmä v obchode ako kupci, bankári a živnostníci. V stredoveku boli židia v Európe prenasledovaní. Okrem toho v 19. storočí prepukali protižidovské pogromy. Často sa stávalo, že keď vzrástlo sociálne napätie, prvými obeťami bývali židia.

Potom prišlo 20. storočie – keď Nemecko prehralo prvú svetovú vojnu. Na vlnu trpkosti a nespokojnosti z tejto pohromy vzniklo niekoľko militantných a nacionalistických organizácií. Volali po pomste a nenávisti a mali ašpirácie okupovať iné národy. Jednou takouto skupinou bola politická strana, ktorú v roku 1921 založil Adolf Hitler. Členov tejto strany, Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany (NSDAP), volali nacisti. Hitler a jeho strana hlásali, že:

- Nový poriadok v Európe, nastolený po vojne, bol prácou židov, ktorí zosnovali spiknutie, aby zničili Nemecko.

- Nemecko zastupuje najzákladnejšiu nordickú rasu, ktorú príroda vybrala, aby vládla Európe ako *Herrenvolk* (inými slovami ako nadradená rasa).
- Nemecko potrebuje „životný priestor“ na kolonizáciu.
- Židia by mali byť úplne vylúčení zo všetkých oblastí života.

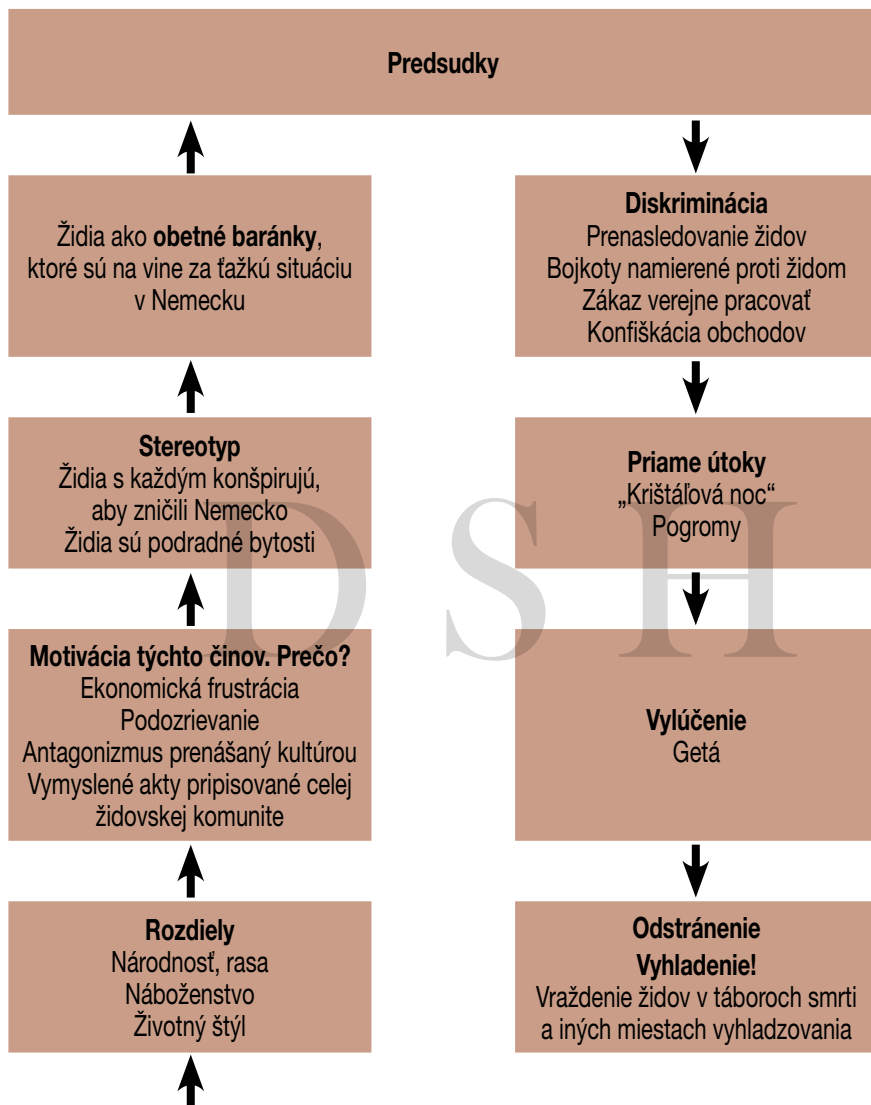
V roku 1933 uchopili nacisti v Nemecku moc a začali agresívne uplatňovať program svojej strany. Založili koncentračné tábory pre politických oponentov a začali sa zameriavať na židov. Diskriminácia a prenasledovanie židov malo tieto formy: bojkoty židovských obchodov, zákazy židom navštevovať školy a univerzity a vylúčenie židovských umelcov, spisovateľov a novinárov z verejnej práce. V roku 1937 zbavili nacisti židov práva podnikat. V novembri 1938 sa odohrala „Krištalová noc“ (noc rozbíjania výkladov židovských obchodov), počas ktorej došlo k organizovanému zabíjaniu židov v Nemecku, vypáleniu synagóg a ničeniu židovských obchodov a domovov. Približne 26 000 židov bolo poslaných do koncentračných táborov v Dachau a Buchenwalde. V roku 1939 Hitler oznámil zničenie židovskej rasy v prípade vypuknutia vojny, vojny z ktorej obviní židov.

1. septembra 1939 obsadili nacisti Poľsko, čím sa začala druhá svetová vojna. V súlade s nacistickou politikou boli židia považovaní za „menejcenných“ a mali byť vyhladení (vymazaní zo sveta). To si vyžadovalo vybudovanie miest hromadného zabíjania židov – koncentračný tábor Auschwitz sa stal takýmto miestom. Predtým tu, od roku 1940, boli väznení ľudia z okupovanej Európy, hlavne Poliaci, v hrozných podmienkach.

Od roku 1942 sa Auschwitz stal najväčším vyhladzovacím táborom pre židov. Nemci vybudovali ďalší tábor v Birkenau, druhú časť Auschwitzu, s veľkými plynovými komorami a budovami krematórií. Každý deň dokázali plynom usmrtiť a spáliť niekoľko tisíc mužov, žien a detí. Konečný počet obetí sa ťažko odhaduje. Vieme, že Auschwitz je najväčším židovským cintorínom, najväčším, ale nie jediným. Nemecko vybudovalo aj iné vyhladzovacie tábory: Sobibor, Treblinka, Belzec, Chelmno, Majdanek (zobrazené na mape). Sem boli zvázaní židia z get (segregovaných častí) z celej Európy, s Dávidovou hviezdou na hrudi, aby boli zavraždení.

Informačný hárok pre učiteľa 1.8d

Mapa „Nemecké nacistické koncentračné tábory a tábory smrti“. © MCEAH, PMA-B.

1.9. Funkcie „koncentračného tábora Auschwitz“

Toto je náčrt prípravnej hodiny pre mládež a žiakov vyšších ročníkov základných škôl, ktorí majú navštíviť štátne múzeum Auschwitz-Birkenau. Vychádza sa z predpokladu, že títo žiaci majú všeobecné vedomosti o druhej svetovej vojne a nacizme. S týmito znalosťami dejín budú môcť pochopiť spojenie medzi nacistickou ideológiou a jej realizáciou v okupovanom Poľsku, ako aj tragický osud väzňov v táboře Auschwitz.

Po vyučovacej hodine budú študenti poznať základné funkcie tábora Auschwitz:

- koncentračný tábor pre poľských väzňov a pre osoby iných národností;
- miesto hromadného vraždenia židov deportovaných z okupovaných krajín Európy;
- miesto, kde sa židovským obetiam raboval majetok;
- miesto, kde sa využívala nútená práca väzňov.

Táto hodina sa opiera o samostatnú prácu pred vyučovacou hodinou skupín študentov pod dohľadom učiteľa. Musia pripraviť referáty na témy, ktoré navrhne učiteľ, o funkcii tábora Auschwitz. Študentom by sa mali referáty zadať niekoľko týždňov vopred. Učiteľ by mal najskôr prezentovať informácie zaradené do Európskeho balíka pre prehliadku pamätníka a múzea Auschwitz-Birkenau. Odporúčajú sa aj Usmernenia pre učiteľov a vychovávateľov a čítanie podpornej literatúry. Potom sa zvolia materiály na referáty a poskytnú sa encyklopedické zdroje a mapy. Netreba zabúdať, že informácie o táboře Auschwitz si neskôr zhromaždia študenti pri prehliadke múzea so sprievodcom. Táto prípravná hodina má študentov iba uviesť do predmetu. Je dôležité konzultovať so študentmi počas toho, keď pripravujú svoje referáty, aby sa nenechali pohltiť informáciami v dostupných zdrojoch.

Je tiež dôležité zvýšiť citlivé vnímanie témy zo strany študentov, ktorí o nej budú diskutovať. Nejde iba o zber suchých faktov a počtov. Historický materiál, ktorý sa venuje téme Auschwitz je nabitý emóciami a s týmito emóciami musia študenti vhodne narábať. Preto je tak dôležité, aby si vybrali vhodný spôsob prezentácie materiálu, úryvky z literatúry a grafických materiálov. Pripravené prezentácie a školské výstavy veľmi napomôžu, aby študenti mohli pochopiť tento predmet.

Ciele

1. Informačné (vzdelávacie ciele)

- spoznanie funkcie tábora Auschwitz a jeho organizáciu;
- rozlišovanie známych historických pojmov:

Koncentračný tábor,
Tábor smrti,
Pracovný tábor,
Holokaust,
Vyhľadzovanie.

2. Zručnosti (výchovné ciele)

- formovanie zručností posudzovať historické udalosti;
- uplatňovanie naučených informácií v nových učebných situáciách;
- získanie schopnosti využívať rôzne učebné zdroje (texty, plány, mapy);
- naučiť sa, ako si vybrať najdôležitejšie informácie.

3. Postoje a názory (vyučovací cieľ)

- odsúdenie nacizmu ako ideológie, ktorá šíri nenávisť;
- považovanie vojny za deštruktívny prvok;
- formovanie citlivosti voči nespravodlivosti a ubližovaniu iným.

Výchovné materiály

- Obrázky a texty zaradené do *Európskeho balíka pre prehliadku pamätníka a múzea Auschwitz-Birkenau*, *Usmernenia pre učiteľov a vychovávateľov* a/alebo iné historické texty z bibliografie (rozhodnutie závisí od učiteľa)
- Učebnica dejepisu
- Encyklopedické výpisky

Materiály poskytnuté na túto vyučovaciu hodinu

Rozmnožiť a rozdať študentom:

- Mapu nacistických zločinov spáchaných na poľskom území v rokoch 1939–1945 (alebo mapu nemeckých nacistických koncentračných táborov a táborov smrti, pozri informačný hárok pre učiteľa 5, Kapitola 1.8)
- Hárok pre študenta 1.9a: Mapa hlavných železničných tratí, ktoré vedú do mesta Osvienčim
- Hárok pre študenta 1.9b: Schéma Auschwitz III-Monowitz

V podobe diapozitívov alebo priesvitiek sa majú použiť:

- Ilustrácia 1.9a: Schéma Auschwitz I
- Ilustrácia 1.9b: Letecké fotografie oblasti okolo koncentračného tábora Auschwitz, ktoré urobili Spojenci v roku 1944
- Ilustrácia 1.9c: Mapa zobrazujúca tzv. zónu záujmu tábora (Lagerinteressen-gebiet)
- Ilustrácia 1.9d: Schéma Auschwitz II-Birkenau
- Ilustrácia 1.9e: Mapa podtáborov koncentračného tábora Auschwitz
- Ilustrácia 1.9f: Mapa táborov pre pracovníkov IG Werk Auschwitz

Metódy

- práca pod dohľadom (využívajúca rozdáný materiál)
- diskusia vedená učiteľom

Vyučovacie poznámky

Referáty: (niekoľko týždňov pred prezentáciami v triede) študentov požiadame, aby napísali referáty na jednu tému týkajúcu sa funkcií tábora. Učiteľ je do prípravy referátov úzko zapojený, tak aby zaistil, že budú obsahovať hlavné otázky. Ide o tieto témy:

Téma č. 1: Auschwitz-Birkenau – tábor pre väzňov z rôznych krajín

Téma č. 2: Auschwitz-Birkenau ako miesto hromadného vyvražďovania židov deportovaných z okupovaných krajín Európy

Téma č. 3: Rabovanie osobných vecí obetí v Auschwitz-Birkenau

Téma č. 4: Využívanie práce väzňov

Dôležité otázky, ktoré musia byť zahrnuté v referátoch

Téma č. 1:

1. Koncentračný tábor – ako miesto izolácie politických oponentov a nástroj teroru v okupovaných krajinách.
2. Dôvody pre umiestnenie tábora v blízkosti Osvienčimu:
 - existujúce budovy vojenskej základne;
 - dobré dopravné spoje (do Katovic, Lublinu, Varšavy, Prahy, Viedne), blízkosť k Sliezsku – kde boli umiestnené väznice preplnené zatknutými Poliakmi (Pracovný hárok pre študenta 1.9b – Železničné spoje do Osvienčimu).
3. Rozširovanie tábora:
 - Auschwitz I – tábor pre väzňov z rôznych krajín;
 - Auschwitz II-Birkenau, druhá časť tábora, od roku 1942 tábor smrti pre židov Európy;
 - Auschwitz III-Monowitz, zriadený v roku 1941 neďaleko továrne Buna Werke, ktorú vlastnilo IG Farben;
 - Asi 40 podtáborov (Ilustrácia 1.9e).

4. Životné podmienky väzňov:

- Hlad, hrozná hygienická a životné podmienky;
- Nedostatok liekov a odevu;
- Týranie, bitky, hrozby, teror;
- Popravy: zastrelením, obesením, smrteľnými injekciami, trestom vyhladovania.

5. Od roku 1941 boli do tábora deportovaní občania z iných okupovaných krajín, hlavne politickí väzni: Česi, Juhoslovania, Francúzi, Rakúšania, Nemci, civilné obyvateľstvo z okupovaných zemí ZSSR a sovietski zajatci.

Téma č. 2:

1. Holokaust, masové vyvražďovanie židov, ktoré páchali nacisti a ich spojenci počas druhej svetovej vojny.

2. V súlade s nacistickou politikou boli židia považovaní za „menejcenných“ a mali byť vyhladení (zničení). To si vyžadovalo vybudovať miesta hromadného vraždenia, do ktorých boli židia deportovaní. Auschwitz a jeho druhá časť Birkenau sa mali stať takýmto miestom.

3. Technické prípravy v Birkenau na zabíjanie takého veľkého množstva ľudí: budovanie plynových komôr a krematórií.

4. Roky 1942–1944 – masové vraždenie židov:

- selekcia na železničnej rampe, obeť, často nevedomé, tu čakali na svoj osud;
- okamžité zabíjanie detí, žien, starých a chorých v plynových komorách;
- počet obetí zavraždených a spálených za deň dosahoval tisíce;
- obľudnosť tohto zločinu. Birkenau je najväčším cintorínom na svete. Počet obetí sa pohybuje medzi 1,1 až 1,5 milióna, z čoho 90 % boli židia;
- pokusy nacistov ku koncu vojny zatajiť holokaust demontážou a odpálením krematórií a plynových komôr do vzduchu;
- spochybňovanie masového vraždenia židov v Európe a Spojených štátoch v súčasnosti.

Téma č. 3:

1. Židia z celej Európy boli deportovaní aj s osobnými vecami.

2. Organizácia rabovania:

- Skladovanie osobných vecí – v tzv. „Kanadé“;
- Všetko, čo mali obeť so sebou, im bolo odobraté;
- Triedenie šperkov, peňazí, odevu, kufrov, detských kočíkov a iných osobných vecí;
- Strihanie vlasov a vytrhávanie zlatých zubov tým, čo boli zabití v plynových komorách;
- Odhadovaná hodnota ulúpených vecí: niekoľko miliónov nemeckých mariek.

Téma č. 4:

1. Práca väzňov:

- proti ich vôli;
- umožňovala fungovanie tábora;
- využívaná ako nástroj teroru a na zničenie väzňov.

2. Typ práce, ktorú vykonávali väzni:

- budovanie a rozširovanie častí tábora;
- demontáž domov v tzv. zóne záujmu tábora (ilustrácia 1.9c ukazuje, odkiaľ boli miestni civilní obyvatelia vysťahovaní);
- prevádzka a správa komplexu tábora (sklady, dielne, kancelárie, kuchyne, nemocnice);
- práce v poľnohospodárstve (hydinská farma, chov rýb, pestovanie plodín);
- práca vykonávaná v približne 40 podtáboroch (ilustrácia 1.9e – Podtábory tábora Auschwitz), v ktorých boli väzni využívaní na prácu v zlievarňach, uhoľných baniach v Sliezsku (celkom ich bolo 26), v stavebných a renovačných projektoch v Bruntále, Svetli, Brne – budova závodu IG Farbenindustrie v meste Monowice.

3. Pracovné podmienky väzňov:

- Väzni boli prepracovaní, častý pobyt v nebezpečných podmienkach;
- Hlad, choroby, teror, bitie, často zabíjanie zo strany kápo a príslušníkov SS;
- Sústavná selekcia väzňov príliš chorých alebo slabých na prácu, ktorí boli posielaní do plynových komôr.

Domáca úloha: (týždeň pred aktivitou v triede) Študenti dostanú pripraviť si nasledovné historické otázky:

1. Aké boli základné princípy nacizmu?
2. Opisy činov nacistov v Nemcami okupovanom Poľsku, 1939–1945.

Učebné poznámky

Prvý krok: Učiteľ a študenti diskutujú o otázkach, ktoré boli pridelené ako domáca príprava na prezentácie vo forme referátov.

Pokryť by sa mali tieto otázky:

1. Hlavné zásady nacizmu:

- rasistické doktríny – nadvláda jedného národa (Nemcov) nad inými (Židia, Slovania, Rómovia);
- požadovanie väčšieho „životného priestoru“ pre Nemcov – smerovanie k teritoriálnej expanzii a vojne;
- prevzatie moci nacistami a ich stranou NSDAP (uskutočnené v roku 1933).

2. Činy nacistov v Nemcami okupovanom Poľsku, 1939–1945:

- zločiny, ktoré páchali príslušníci Wehrmachtu proti vojakom a civilistom;
- zničenie nezávislého Poľska, pripojenie určitej časti k ríši a vytvorenie Generálnej vlády v ostatnej časti;
- vysťahovanie – odňatie držby;
- akcia AB;

- popravy poľskej spoločenskej a politickej elity (príklad: Palmiry);
- teror namierený na podrobenie si národa;
- vytváranie koncentračných táborov Auschwitz, Majdanek, Stuffhof, kde boli zadržávaní členovia poľského odboja;
- zatvorenie gymnázií a stredných škôl;
- ničenie poľského kultúrneho dedičstva;
- ekonomické drancovanie krajiny;
- využívanie nútenej práce ako nástroja teroru (ilustrácia 1.8a);
- vytváranie táborov smrti – masové vraždenie židov a Rómov (ilustrácia 1.8a, Auschwitz, Treblinka, Sobibór, Belzec);
- trest smrti vykonávaný na celých rodinách za schovávanie židov.

Druhý krok: Študenti prezentujú všetky štyri referáty a potom trieda ako celok môže diskutovať o svojich pocitoch hrôzy, strachu a nemožnosti uveriť, že ľudia boli schopní pripraviť takýto osud iným ľuďom.

76

Zadanie úlohy, ktorá sa má urobiť počas návštevy v tábore Auschwitz:

Informácie z tejto hodiny pomôžu študentom počas návštevy bývalého tábora. Učiteľ navrhuje, aby splnili počas návštevy múzea nejakú úlohu. Rozdelí triedu do troch skupín. Každá skupina si bude mimoriadne všimáť jeden aspekt z týchto:

Skupina č. 1

1. Artefakty a miesta každodenného života väzňov.

Skupina č. 2

2. Dôkazy masového vraždenia židov (miesta a artefakty).

Skupina č. 3

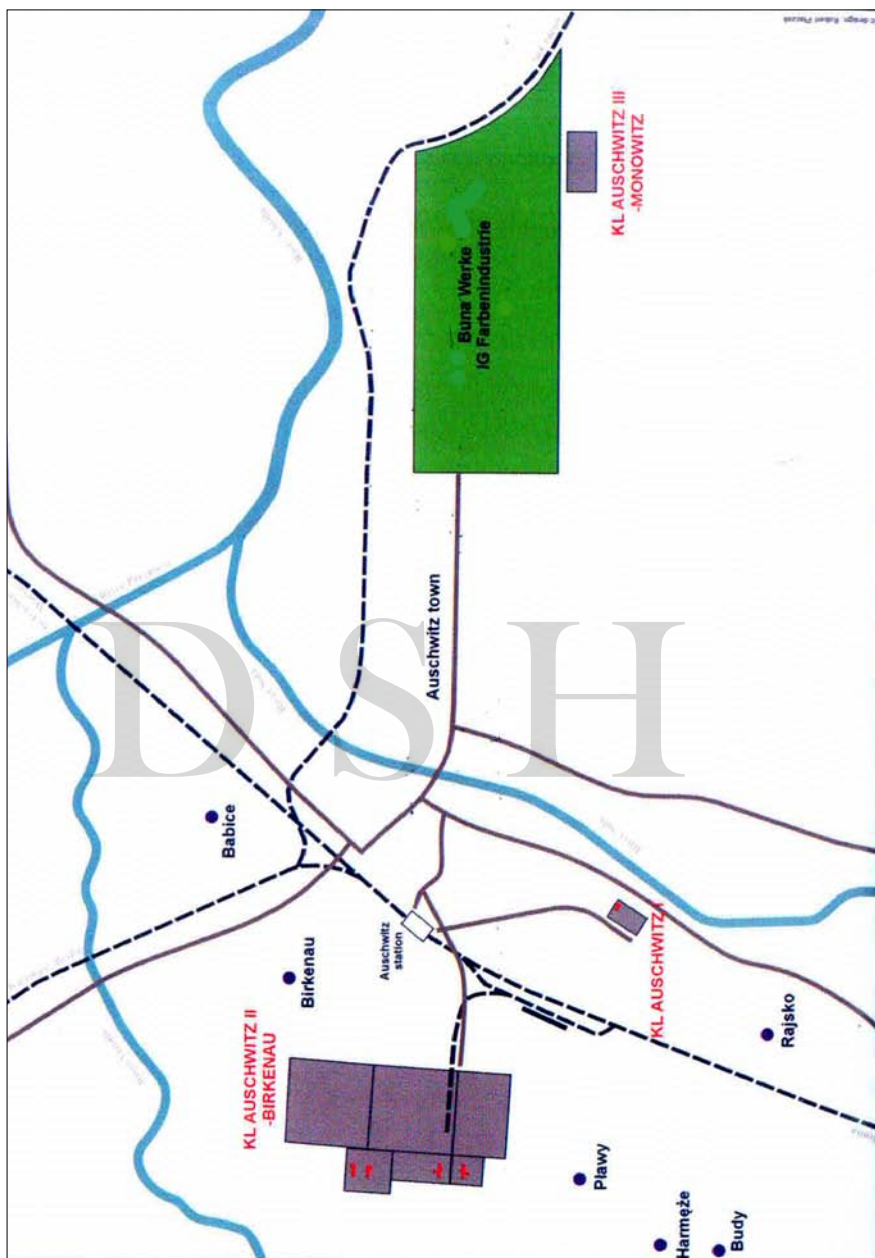
3. Dôkazy teroru páchaného v tábore (miesta a artefakty).

Každý musí odpovedať na nasledujúcu otázku:

4. Aké sú moje pocity a myšlienky po tom, čo som navštívil alebo navštívila bývalý „Koncentračný tábor Auschwitz“?

Učiteľ pripomenie triede, že Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau je veľmi mimoriadne miesto, ktoré navštevujú ľudia z celého sveta, a kde je dôležité korektné správanie a pozornosť. Učiteľ požiada študentov, aby sa tak správali.

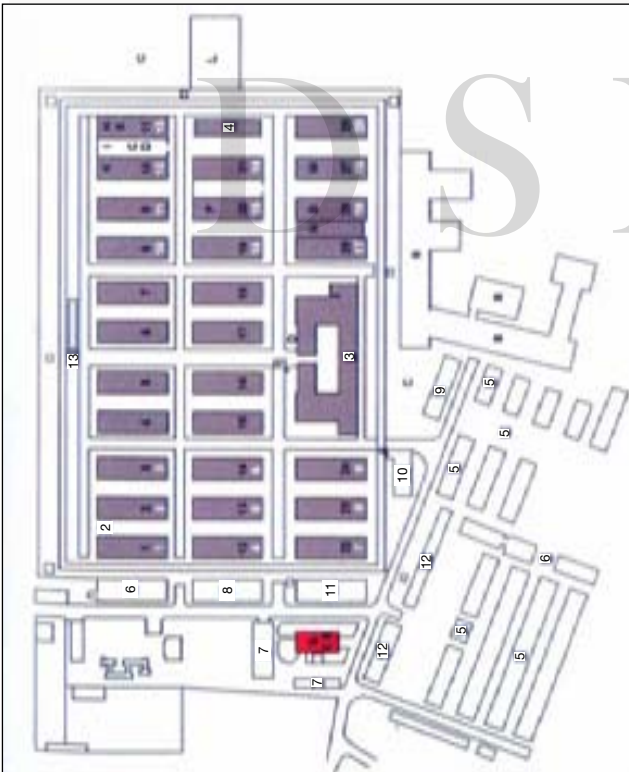
DSH

Pracovný hárok pre študenta 1.9a Mapa hlavných železničných tratí vedúcich do mesta Osvienčim. © MCEAH, PMA-B

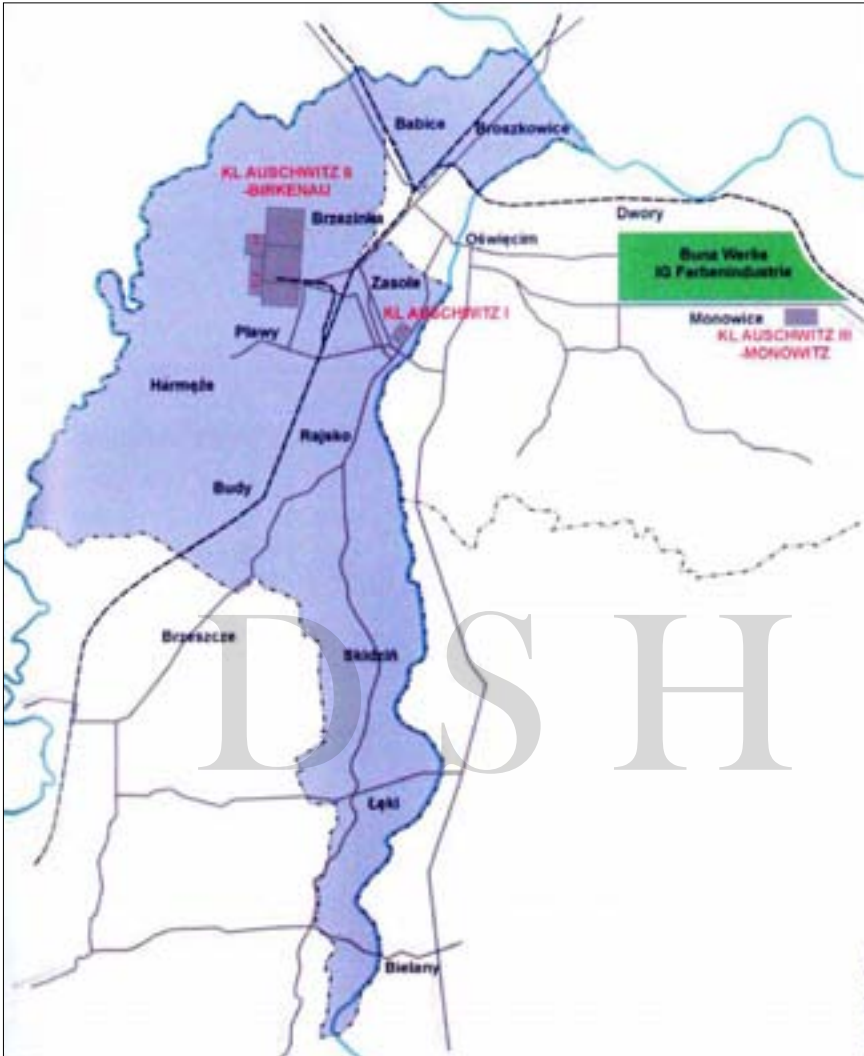

- A – Hlavný vchod do tábora nescíi nápis „Arbeit macht frei“, Práca oslobodzuje
 B – Prijímacia budova, kde postupovali a boli registrovaní noví väzni
 C – Miesto popravy zastrešením
 D – Miesto popravy obesením
 E – Miesto masového vrazdenia plynom cyklón B
 F – Miesto vrazdenia smrťoucou injekciou
 G – Krematórium 1 a prvá plynová komora
 H – Hlavná väznica tábora („Blok smrti“)
 I – Mur popravy
 1–10 – Bloky využívané ako dodátny tábor pre ženy
 1–3, 12–14, 22–24 – Bloky využívané ako dodátny pracovný tábor pre sovietskych zajatcov
 19–21, 28 – Blok, v ktorom bola umiestnená ošetrovňa tábora. Chorí väzni, ktorí tu boli umiestnení, boli podrobovaní aj lekárskym pokusom zo strany lekárov SS
 K – Blok, kde sa robili na väzňoch, hlavne židovkách, sterilizačné pokusy
 L – Sklady, kde boli učené kanistre cyklónu B na hromadné vrazdenie v plynových komorách a majetok zhabaných židom, ktorí prichádzali v hromadných transportoch
 M – Sklady odevu a vecí zhabaných väzňom pri ich príchode do tábora
 N – Táborové sklady odevu a uniforiem, kontrola balíkov
 1 – Oblasť každodenného nástupu väzňov, kde príslušníci SS prijímali hlásenia
 2 – Kúpeľný dom
 3 – Táborová kuchyňa
 4 – Táborová práčovňa
 5 – Dielne
 6 – Kancelária veliteľa
 7 – Gestapo (Politische Abteilung)
 8 – Správa väzenskej práce
 9 – Správa väzenskej práce
 10 – Budova hlavnej stráže a Kancelária správy tábora
 11 – Ošetrovňa pre príslušníkov SS
 12 – Garáže pre príslušníkov SS
 13 – Hasičský zbrojník (nádrž)
 Čísla blokov do polovice augusta 1941
 Číslo blokov od septembra 1941

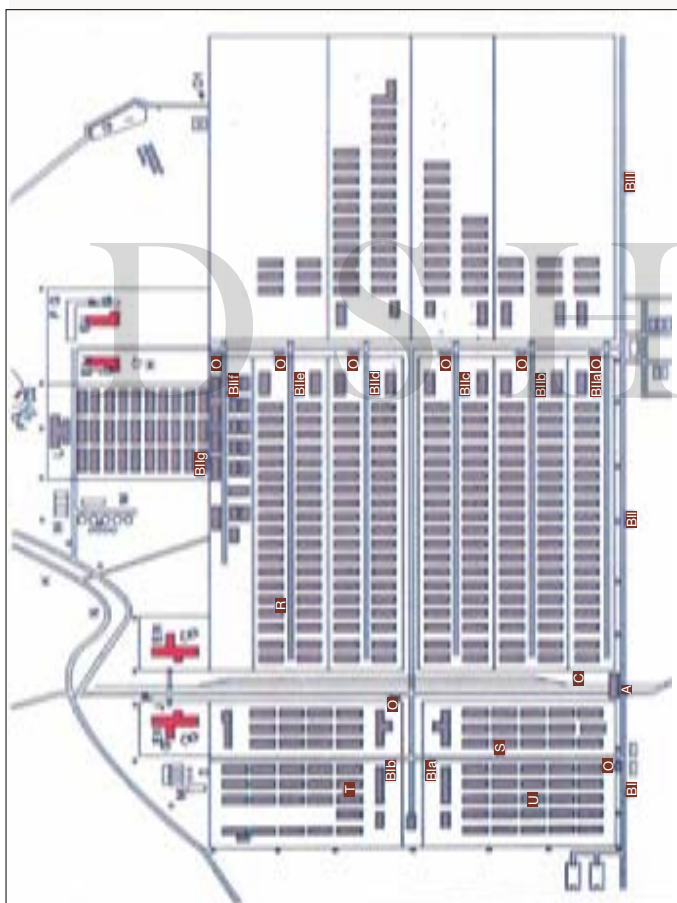

Ilustrácia 1.9a: Letecké fotografie oblasti okolo KL Auschwitz, ktoré urobili Spojenci v roku 1944. © PMA-B

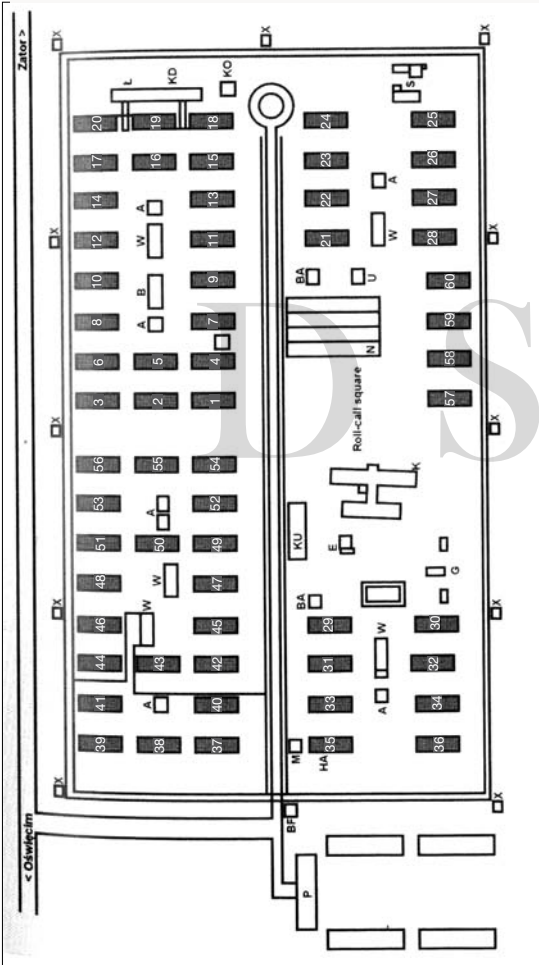

Ilustrácia 1.9b: Mapa znázorňujúca teritoriálnu zónu záujmu tábora (Lagerinteressengebiet). © MCEAH, PMA-B

Ilustrácia 1.9c: Schéma Auschwitz II-Birkenau. © MCEAH, PMA-B

- A Hlavná brána a strážny dom – "Brána Smrti"
C Viedľasla železničná trať a vykladacia rampa, kde prichádzali transporty od mája 1944
D1 Podoba prvej provizórnej plynovej komory (bunker 1)
D2 Podoba druhej provizórnej plynovej komory (bunker 2)
E II Ruiny plynovej komory a krematória II
E III Ruiny plynovej komory a krematória III
E IV Ruiny plynovej komory a krematória IV
E V Ruiny plynovej komory a krematória V
F Miesto, kde boli na voľnom priestranstve spaľované tela zavraždených
G Póla, na ktoré sypali popol zavraždených
H Rybník, do ktorého sypali popol zavraždených
I Masový hrob sovietskych vojakov z zajatcov
J Miesto zbory židovských väzňov zo Synedskomanda
K Miesto revu a masového útoku poľských väzňov z trestnej jednotky (Strakonjanje)
L Sprchy
M Čistoba spaľov
N Hlavná odvodňovacia priekopa
O Miestnosti stráž SS (Blocktinstuben)
P Medzinárodný pomník obetiam tábora Auschwitz
R Pomník Rómom zavraždeným v tábore Auschwitz
S Pomník francúzskym občanom zavraždeným v tábore Auschwitz
T Od mája 1942 do júla 1943 sídla v tomto baraku špeciálna trestná jednotka pre mužských väzňov
U Baraky počas používania pre poľské deti
B I Sektor I tábora Birkenau
B IIa Tabor žien (poboviek aj nežidov) z rôznych krajín
B IIb Povodne tabor mužov (židov aj nežidov) z rôznych krajín, od 1943 tabor žien
B II Sektor II tábora Birkenau
B IIIa Zóna karantény pre mužov židov aj nežidov
B IIIb Rodinný tabor pre židov z geta Terezín
B IIIc Transitný tabor pre ženy, prevažne z Maďarska
B IIId Tabor pre mužov židov aj nežidov z rôznych krajín
B IIle Rodinný trestný tabor
B IIr Zachytávací priestor pre chýbných väzňov (šštrofnyja)
B IIg Sklady pre majetok ukrajinských ľudí deportovaných do tábora Auschwitz (Canada II)
B II Sektor II tábora Birkenau "Mexiko" – rozšírenie tábora, ktoré nebolo dokončené

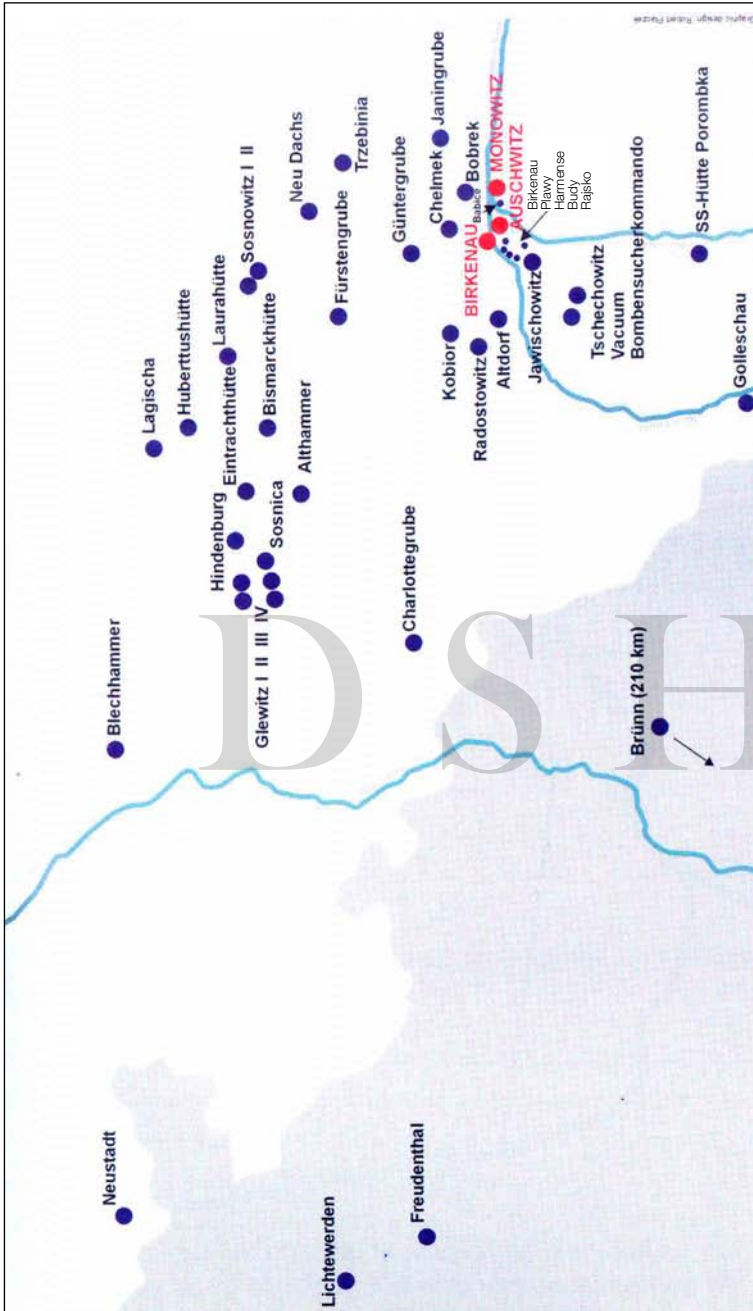

- A – Latrinové banky
 B – Bunkr a väzenské cely
 BA – Hasičská radosť
 BF – Strážnica raditeľov bloku
 E – Elektrické a príslušné dielne
 G – Záhradníctvo
 HA – Kancelária väzenskej práce
 K – Táborská kuchyňa
 KO – Miestnosť na dezinfekciu
 KU – Centrálna kotolňa
 KU – Kováčska dielňa
 L – Sprchy pre pacientov ošetrovne a nádržica
 M – Prísťah pre tábory ošetrovne
 N – Stany používané pre väzňov v čase, keď boli prepri-
 nené kasárne
 P – Sprava tábora a príprava príslušníkov SS
 S – Stajne
 U – Provizórne umývárne pre väzňov umiestnených v
 stanoch
 W – Umývárne
 X – Strážna veža
 Y – Miesto prenosnej žienice
 Kasárne
 4 – Rybiek miestnosť, Miestnosť starších dôstojníkov a
 hlavného ošetrovateľa pre „prešetrované“ pracovné deti
 miestností pre väzňov
 11 – Proviantné stredisko tábora a ubytovanie pre čle-
 nov orchestra
 37 – 41 – Seličia pre väzňov na prevýchoch
 41 – Klinika a karanténa pre väzňov na prevýchoch
 54 – Sklady odevu. Aj ostatné kasárne tiež mali malé
 miestnosti na uskladnenie a dielne
 Bloky väzenskej nemocnice
 13 – Blok zotavovne
 14 – Chirurgický blok
 15 – Interná medicína III a stomatólogia
 16 – Chirurgia I
 17 – Interná medicína
 18 – Klinika a ambulancia
 19 – Interná medicína I
 20 – Infekčné choroby
 22 – Zdravotní

Ilustrácia 1.9d: Schéma Auschwitz III-Monowitz. © MCEAH, PMA-B

Ilustrácia 1.9e: Fotografie Auschwitz III-Monowitz

Ilustrácia 1.9f: Mapa subtáborov KL Auschwitz. © MCEAH, PMA-B

Ilustrácia 1.9g: Mapa táborov pre pracovníkov IG Werk Auschwitz. © MCEAH, PMA-B

1.10. Individuálny a kolektívny význam prehliadky koncentračného tábora Auschwitz

Prípravné scenáre hodín sa môžu využívať buď extenzívne ako celodenný program, alebo intenzívne, na dvojhodinových sedeniach. Učitelia si zvolia lepší spôsob z hľadiska stupňa zrelosti žiakov a oblastí záujmu každej skupiny.

- Individuálny a kolektívny význam prehliadky koncentračného tábora Auschwitz.
- Zvládanie emócií v tábore Auschwitz.
- Fotografie tábora Auschwitz.

87

Ciele

Kognitívny cieľ: získať zručnosti zvládnuť, čo sa človek dozvie a nájsť v tom zmysel vo vzťahu k svojmu životu.

Učebné ciele: schopnosť zhodnotiť úroveň vedomostí a neznalostí danej témy; viesť študentov k tomu, aby si boli vedomí toho, že aj oni majú zodpovednosť za to, čo sa naučia; nezaobchádzať s nimi ako s konzumentmi, ale dať im možnosť voľby odmietnuť projekt, ku ktorému majú etické výhrady.

Výchovné ciele: tento pracovný seminár je určený na to, aby umožnil študentom a učiteľom spolu sa zamýšľať nad významom toho, čo robia. Ako bude projekt fungovať na individuálnej aj kolektívnej úrovni? Akú má hodnotu v našej spoločnosti to, čo sa naučíme v škole?

Osobný rozmer

Na osobnej úrovni je dôležité, aby si každý študent položil otázku: „Chcem sa zúčastniť tohto projektu, alebo nie, keď si uvedomím, že to, čo tam pravdepodobne uvidím, nebudem môcť z pamäti vymazať do konca svojho života a budem musieť s tým žiť?

Aktivity

Na pomoc študentom pri ich individuálnom rozhodovaní mohol by učiteľ ponúknuť tento osobný „kontrolný zoznam“ ešte pred výletom:

- Čo viem o tejto téme?
- O ktorých jej špecifických aspektoch by som sa rád/rada dozvedel/dozvedela viac?
- Čo očakávam získať z návštevy tábora Auschwitz a čo si myslím, že by som sa tam dozvedel, čo by som sa nemohol naučiť tu v škole?
- Cítim sa byť pripravený/pripravená zvládnuť túto ikonografiu hrôzy?
- Cítim sa byť schopný/schopná dať to do kontextu v súvislosti s ideológiou, ktorú to predstavuje?
- Ako ma Auschwitz ovplyvňuje?
- Prečo by som v tomto časovom bode svojho života mal navštíviť Auschwitz?

88

Aktivita č. 1

Tieto otázky sa môžu riešiť ako písomné cvičenie alebo prostredníctvom kresieb, koláží alebo umeleckej tvorby alebo vo forme 2-minutového videa dvoch študentov, ktorí urobia rozhovor s tretím študentom a zaznamenajú ho.

Aktivita č. 2

Príprava osobného dotazníka (10 minút).

Pred výletom si každý študent pripraví dve otázky, na ktoré sa bude snažiť nájsť odpoveď v tábore Auschwitz.

Tieto otázky sa môžu opierať o informačné sedenia, stretnutie s osobou, ktorá prežila, alebo o materiál, ktorý si študenti prečítali alebo si ho pozreli ako súčasť prípravnej práce.

Študenti by mali byť na to upozornení ešte skôr, než sa začne prípravný proces, aby mohli premýšľať o svojich vlastných otázkach v každej fáze.

Tí, čo chcú, môžu si zaznamenávať svoje pocity vo forme osobného „palubného denníka“ v priebehu rozvíjania projektu.

Kolektívny rozmer

Práca v skupine

Skupiny dvoch alebo troch študentov dostanú každá 10 minút, aby uvažovali o týchto otázkach:

1. skupina:

Prečo bude návšteva tábora Auschwitz zmysluplná?

2. skupina:

Prečo sa problém tábora Auschwitz netýka iba jeho obetí?

3. skupina:

Prečo je Auschwitz niečo, čo ovplyvňuje každého?

4. skupina:

Ako Auschwitz ovplyvňuje každého jednotlivca?

5. skupina:

Ako môže každý jednotliviec zmeniť niekomu život (tým, že si zvolí angažovanosť občana a nie ľahostajnosť) – napríklad v prípade Auschwitz, poskytnutím pomoci utečencovi?

Diskusia

Každá skupina bude prezentovať svoje zistenia odpovede od zvyšku triedy.

1.11. Zvládanie emócií v komplexe Auschwitz

Ciele

Kognitívny cieľ: naučiť sa uvedomovať si seba a to, ako zvládať emócie.

Učebný cieľ: naučiť techniky zvládania emócií, aby sa zlepšil prenos vedomostí.

Výchovné ciele: zmierniť obavy a emocionálne odpovede tým, že ich prezentujeme ako normálne; pomôcť mladým ľuďom priznať si svoje emócie a naučiť sa ich zvládať a nie stať sa ich obeťami.

Študenti budú mať obavy z očakávania toho, že opustia ochranné prostredie – ich vlastné okolie alebo rodinu – a pocestujú na neznáme miesto, ktoré poznajú iba ako synonymum barbarstva a hrôzy. Budú sa báť, že nebudú schopní ovládnuť svoj strach, keď sa dostanú na miesto, a že stratia tvár v očiach svojich priateľov.

Reakcia niektorých učiteľov v tejto situácii býva niekedy prekvapivá, keďže sa zdá, že študentom strach skôr udržiavajú, než aby sa ho snažili zmenšiť. Neberieme študentov do tábora Auschwitz preto, aby sme ich potrestali, ani aby sme ich skrotili. Auschwitz nie je akýmsi druhom virtuálnej univerzity, kde sa návštevníci magicky stanú inteligentní, úctiví a ľudsky tolerantní iba vďaka tomu, že tam sú. Tým, že študentom ponúkneme „náradie“ na zvládanie svojho strachu nielen zmenšíme anticipačnú úzkosť, ale aj strach, že sa dostanú do úzkych, stratia rozvahu alebo stratia pred ostatnými tvár.

Zvládanie emócií na mieste

- Ako si poradiť s návalmi úzkosti alebo neznesiteľnými stupňami emócií?
- Ako môžeme študentov vyzbrojiť, aby si vedeli rady, ešte než sa vydajú na cestu?

Panické ataky (náhly pocit strachu) sú vnútorné konštrukcie (ktoré sa môžu vyvíjať postupne, ale často udrú rýchlo) ako reakcia na aspekty reality, ktorej návštevník pripisuje význam, ktorý vytvára u neho alebo u nej strach. U osôb sa vytvára strach a, v prípade skutočného a prítomného nebezpečenstva, im to môže zachrániť život, ale keď neexistuje žiadne nebezpečenstvo (napríklad v tábore Auschwitz v súčasnosti), môže strach brániť prijímaniu poznatkov.

Panický atak neudrie len tak z ničoho nič. Keďže my si vytvárame svoje vlastné pocity strachu, sme schopní aj zastaviť proces v prípade, že rozpoznáme varovné príznaky a proces, ktorý sa dáva do pohybu.

Symptómy úzkosti sú fyzické a ľahko zistiteľné – zmena telesnej teploty, napríklad s pocitmi veľkého tepla alebo chladu, zrýchlená činnosť srdca, pocit, že nemôžeme dýchať, trasenie alebo chvenie, kŕče alebo slzy – a ľahko sa identifikujú.

V súvislosti s návštevou tábora Auschwitz je úplne normálne, že mladí ľudia sa cítia nepríjemne, keď kráčajú po mieste, kde sa konalo masové vyhladzovanie. Keďže podstata tohto výchovného zážitku je absencia, mladí ľudia si musia predstavovať, čo sa tu odohrávalo v štyridsiatych rokoch 20. storočia – a tým, že si predstavujú ten čas, sa sami doň projektujú, keď sú na tvári miesta. „Strach je tam vždy prítomný. Keď som bol malý a navštevoval som historické miesta, napríklad rímske osady alebo nejaké ruiny, často som si vravieval ‚Nebolo by to krásne, keby som žil v časoch Rímskej ríše, keď táto dedinka alebo tieto ruiny boli ešte používané?‘ Vždy tak uvažujem, keď niečo navštevujem, a tak som to skúsil aj tento raz a bál som sa. Naozaj som sa veľmi bál. Predstavil som si vojakov a to všetko, a dostal som z toho riadny strach. Mal som strach prechádzať sa po tejto zemi.“¹³

¹³ *Mémoire vive/ Živá spomienka*, Les éditions de l'atelier patrimoine, Collège public de Morez, Francúzsko, s. 38.

Učítelia môžu pomôcť svojim študentom opísať, čo cítia a pokúsiť sa porozumieť týmto emóciám tak, aby sa vymanili zo svojich predstáv. Tak, ako sú symptómy emocionálnej odpovede fyzické, sú aj prostriedky na ich zvládanie fyzické (napríklad dýchacie cvičenia na zníženie tenzie, nahrbenie sa a spustenie pliec či použitie vodného spreju, alebo elastickej manžety ako prostriedkov vrátenia sa do reality).

Na čom záleží je to, aby sa mladý človek mohol vyslobodiť zo svojej individuálnej „bubliny“ strachu – dotknúť sa niekoho alebo s niekým rozprávať, vrátiť sa do reality sem a teraz, využívajúc jej konkrétne aspekty, aby mohol oddeliť minulosť a súčasnosť. Dnes sa z kasárni nevynoria žiadni nacisti.

Je potrebné vyhýbať sa niektorým chybám:

- miera ich odpovede ako ľudských bytostí nesmie učiteľom spôsobiť, že opustia svoju výchovnú úlohu;
- rozrušených mladých ľudí netreba pevne objímať (pretože to ich môže iba uzamknúť do ich traumy); namiesto toho by sme sa mali k nim napriahnuť (mladý človek potrebuje, aby sa dostal zo svojej bubliny strachu alebo hnevu, a aby ich odložil nabok);
- je potrebné stanoviť hranice na vyjadrovanie hnevu alebo zhnusení z tábora Auschwitz; inými slovami, učítelia by nemali akceptovať hocaké správanie z titulu, že ide o mladých ľudí a že majú nárok revoltovať;
- študentov netreba obviňovať, ak nič necítia ako reakciu na základnú abnormálnu situáciu.

Ďalším navrhovaným krokom je prostriedok umožňujúci mladým ľuďom ovládnuť to, čo cítia a vyjadriť to, aby sa domov nevrátili zúfalí a zbavení všetkých ilúzií o ľudstve. Učítelia môžu napríklad:

- navrhnúť konkrétne miesta a cvičenia, aby študenti vyjadrili svoje pocity a emócie;
- navrhnúť, aby si robili malú značku na svojej pravej ruke zakaždým, keď pocítila zúfalstvo a podobný znak na ľavú ruku, keď pocítila hnev, a na nasledujúcom spoločnom stretnutí, napríklad počas spätočnej cesty v autobuse, môžu využiť toto cvičenie ako základ pre úvahy;

- zmeniť sa o tom, že obavy a emócie sú formy energie, a študent nemôže cítiť hnev a strach zároveň, pretože na oboje je potrebná rovnaká energia;
- nabádať študentov k tomu, aby transformovali svoje emócie a energie na individuálny plán po výlete.

Cvičenie na prípravnú prácu v triede

1. krok: 10 minút

Na stene sú pripnuté čisté hárky a študentov vyzveme, aby na ne vyjadrovali, čo cítia v súvislosti s obavami z výletu do tábora Auschwitz, aké pociťujú emócie.

2. krok: 10 minút

Učiteľ požiada študentov, aby urobili zoznam a klasifikovali všetky typy strachu, ktoré boli uvedené a tematicky ich zoskupili.

3. krok: 30 minút

Zhovárajte sa o rôznych situáciách, v ktorých študenti pociťujú strach alebo iné silné emócie a porovnajte rozdiely a podobnosti medzi týmito pocitmi a ich očakávanie návštevy tábora Auschwitz. Dbajte, aby diskusia vychádzala z vlastných životných skúseností študentov.

4. krok: 10 minút

Navrhnite niektoré spôsoby, ktoré môžu študenti použiť pri zvládaní svojho strachu, ale požiadaajte ich, aby identifikovali aj svoje vlastné.

Príklady praktických spôsobov zvládania strachu

- Elastický pás okolo zápästia (naťahovaný a potom uvoľňovaný) alebo použitie prchavého vodného spreja na tvár a ruky môže priviesť študenta „späť na zem“ z desivých predstáv, ktoré spúšťajú paniku.
- Môže sa použiť papierové vrecúško, ak študent hyperventiluje v dôsledku panického ataku; malo by stačiť niekoľko nádychov jeho alebo jej vydýchnutého vzduchu z vnútra papierového vrečka.
- Často postačí na uvoľnenie tenzie jednoduché cvičenie nahrbenia pliec pri vdychu a potom ich uvoľnenie pri dlhom výdychu.

Dve cvičenia na to, ako sa dostať z „bubliny strachu“:

- Študent si zvolí „fotografovať“ vo svojej mysli (predmet, miesto alebo osobu) a potom si v pamäti podržať čo najviac detailov (napríklad charakter, farbu, veľkosť, váhu, funkciu a totožnosť predmetu).
- V autobuse cestou do tábora Auschwitz sa rozdá dotazník, ako forma prípravy, takže sa študenti môžu počas prehliadky zamerať na hľadanie odpovedí na otázky. Nebudú nosiť hárky so sebou na prehliadku, keďže to by im bránilo koncentrovať sa na to, čo vidia; namiesto toho učiteľ znovu rozdá hárky, keď sa vrátia do autobusu bezprostredne po prehliadke, a študenti budú pracovať vo dvojiciach pri vyplňovaní všetkých odpovedí, ktoré budú vedieť na základe zapamätaného (Pracovný hárak pre študenta 1.11a).

Pracovný hárok pre študenta 1.11a

Otázky o tábore Auschwitz I

1. Kto boli obeť, ktoré boli posielané do tábora Auschwitz?

Vyplňte názvy skupín obetí posielaných do tábora Auschwitz

P _____

krim _____

Ž _____

Sov _____ zajatci

C _____ alebo R _____

Členovia H _____ o _____

dom _____

J _____ svedkovia

po _____ väzni

Vymenujte krajiny, z ktorých obeť pochádzali:

–

–

–

2. Ktorá bola najväčšia skupina ľudí, ktorí boli vyvraždení, z ktorých 90 % bolo zabitých bezprostredne po ich príchode v dobytých vozňoch do tábora?

Ž _____

3. Ako boli obeť vyberané? Kto vyberal tých, ktorým bude dovolené žiť? Aké kritériá sa používali a kde sa výber uskutočňoval?
4. Ako sa volalo miesto, kde sa ukradnutý majetok obetí zhromažďoval, triedil a uskladňoval? Čo bolo deportovaným povedané, aby ich presvedčili vziať si so sebou ich majetok?
5. Aké osobné veci si videl /videla?
6. Ako fungovali plynové komory a čo obsahovali, aby obalamutili obeť? Ako nacisti presvedčili obeť, aby vstúpili do plynových komôr? Prečo používali nacisti plyn Cyklón B (nemecky Zyklon B) a na čo sa predtým používal? Koľko osôb bolo možné zabiť za 20 minút? Čo sa robilo s telami? Je príliehavé označiť proces ako „industrializácia“ smrti?
7. Čo robili ľudia po tom, čo boli vybraní s cieľom vyhnúť sa okamžitej smrti?
8. Prečo boli obetiam oholené hlavy, a prečo boli tetovaní? Kde bolo tetovanie umiestnené? Prečo boli niektoré z obetí fotografované?
9. Čo vidíme na fotografiách na chodbe? Aké informácie nám poskytujú o týchto ľuďoch? Čo si všimneš?
10. Aké formy trestu boli určené ľuďom, ktorí sa pokúsili utiecť z tábora?
11. Aké typy lekárskeho experimentov sa vykonávali na obetiach v tábore Auschwitz?
12. Kto oslobodil tábor 27. januára 1945? Čo našli? Čo je „pochod smrti“?

Otázky o Birkenau

1. Veľkosť tábora

Aká bola veľkosť tábora Birkenau?

Odkiaľ pochádzali tehly použité na výstavbu niektorých kasární?

Kde bola nemocnica?

Ktorá časť tábora nebola dokončená?

2. Kasárne, život v nich a nedostatočná hygiena

Opíš predmety a životné podmienky v kasárňach.

3. Fázy dehumanizácie

Aké fázy mal proces dehumanizácie?

4. Nacistická ekonomika

Čo sa stalo s ľuďmi, ktorí sa namiesto vyhladenia stali pracovnými otrokmi nacistov?
Do akej miery bol tábor ekonomicky hodnotný a pre koho?

5. Vymazačstvo

Väčšina deportovaných, ktorí sa dostali do Birkenau bola vybratá na smrť. Kde sa konal proces výberu (pred rokom 1944 a po ňom)? Kam šli deportovaní potom?
Koľko plynových komôr bolo v tábore? Čo sa robilo s popolom po tom, čo boli telá spálené? Čo sa stalo s časťami tela, ktoré nezničil oheň?

6. Stopy a svedectvo

Počas návštevy si videl/videla stopy toho, ako vyzeral tábor Birkenau počas druhej svetovej vojny. Ako to, čo si videl/videla, dokazuje organizačný systém koncentračného tábora a politiku vyhladzovania?

1.12. Fotografie tábora Auschwitz

Ciele

Fotografia je dôležitým historickým zdrojom od konca 19. storočia. Umožňuje prístup k jedinečnej informačnej úrovni – k vizuálnym poznatkom o nejakej udalosti. Už nie rozprávanie očitého svedka alebo „úradný“ politický či štatistický záznam, ale jeden bod v čase a priestore zachytený snímkom vo svojej autentickeosti. Tento zdroj je zaujímavý pre všetky špecifické kvality, ktoré prenáša (atmosféra, vizuálne odhalenie, ľudský rozmer). Avšak predpokladá jemnejší, kritickejší prístup než iné otvorene subjektívne zdroje. Žiaci pri pohľade na fotografie majú tendenciu si myslieť, že okamžite chápu, čo vidia, a predovšetkým si predstavujú, že to, čo sa objavuje na fotografii zodpovedá tomu, čo sa dialo. V skutočnosti sú konfrontovaní s ilúziou pravdy, čo sa musia naučiť rozlúštiť. Učiteľ musí upriamiť pozornosť žiakov na trojnásobný subjektívny rozmer fotografie, po prvé, fotograf, fotografov zámer a podmienky uskutočnenia; po druhé zorné pole (čo, leží mimo neho) a po tretie, žiakovo vnímanie dokumentu. Každý obrázok má svoju vlastnú históriu, a aby bola fotografia použiteľná ako historický zdroj, prvým nevyhnutným krokom je preskúmať históriu každého obrázku, aby sme určili jej vedeckú hodnotu v spojení s dokumentmi iných druhov (najmä záznamami a osobnými svedectvami).

V prípade holokaustu je fotografia problematická. Nacisti chceli „konečné riešenie“ utajiť, takže pri stretnutí sa s fotografiami tábora Auschwitz, je prvou otázkou, ktorú sa máme spýtať ako to bolo možné? Ak obrázky existujú, kto ich robil, s akým zámerom a na čo sa použili? Čo je na týchto fotkách možné vidieť, a ešte dôležitejšie, čo na nich nevidieť? Ako tieto zdroje prispievajú k našim poznatkom o holokauste?

Kognitívny cieľ: učiť o histórii tábora Auschwitz pred návštevou tábora prostredníctvom média, ktoré rozpráva ten istý príbeh z rôznych aspektov.

Učebný cieľ: naučiť študentov využívať fotografie ako historické zdroje, lúštiť ich a kriticky posudzovať a vedieť si z nich odvodiť zmysel počas návštevy na mieste.

Výchovný cieľ: uznať, že študenti zohrávajú aktívnu aj pasívnu úlohu v dejinách – fotografie, ktoré robia sú sami osobe historickými zdrojmi a veci, ktoré študenti fotia, sa môžu stať predmetmi histórie.

Cvičenie

S použitím informácií z doleuvedených opisov, ktoré poskytne učiteľ, by mali študenti odpovedať na nasledujúce otázky:

- Kto urobil tieto fotografie?
- Prečo boli tieto fotografie urobené?
- Čo na nich vidíme a čo nevidíme?
- Aký je príbeh týchto fotografií a ako prežili až do súčasnosti?
- Čo sa z týchto fotografií dozvedáme o tábore Auschwitz alebo o holokauste?

Poznámka: Po návšteve tábora Auschwitz by sa mohlo uskutočniť následné stretnutie na základe fotografií, ktoré tam študenti urobili.

Fotografické zdroje

Fotografie, ktoré urobilo Sonderkommando

1.12a – Snímku urobil tajne člen Sonderkommanda. Ukazuje horiace telá obetí hromadného vyhladzovania v tábore Auschwitz II-Birkenau. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12b – Snímku urobili tajne členovia Sonderkommanda v roku 1944. Vidíme na nej ženy, vedené mužmi SS do jednej z plynových komôr. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

Fotografie identity väzňov urobené v tábore Auschwitz I

1.12c – Chlapec z Ukrajiny s táborovým číslom 58076, zavretý do koncentračného tábora Auschwitz ako ukrajinský politický väzeň. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12d – Holandská väzenka s číslom 25563 a označená symbolom IBV (Internationale Bibelforscher-Vereinigung patriaca k Svedkom Jehovovým). (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12e – Jozef Szajna, väzeň číslo 18729. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

Fotografie židovských deportovaných, ktorí prichádzajú z Maďarska

1.12f – Rodina slovenskej židovky Lili Jacob (jej teta Tauba s jej štyrmi deťmi) čakajú na výber na rampe v tábore Birkenau. Počas selekcie boli všetci poslaní do plynových komôr. Transport z geta v Beregszasz v Maďarsku odišiel 17. mája 1944 a dorazil 27. mája 1944. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

101

Letecké fotografie, ktoré urobili Spojenci

1.12g – Letecká fotografia, ktorú urobili juhoafrickí piloti z prieskumnej jednotky SAAF 15. augusta 1944. Západná časť vykladacej rampy je viditeľná, rovnako ako krematóriá II a III a časť tábora. Na rampe je auto a skupina ľudí (väzňov). (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12h – Toto je snímka, ktorú urobili Spojenci. Je na nej Auschwitz II-Birkenau v lete roku 1944. Naľavo je zreteľne viditeľný dym. Pochádza z horiacich šácht vedľa krematória V, kde Nemci spaľovali telá zavraždených židov. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

Sektor BIIe

1.12i

Fotografie urobené osloboditeľmi

1.12j – Z 230 000 detí, ktoré boli deportované do koncentračného tábora Auschwitz, iba 700 bolo oslobodených. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12k – Keď Červená armáda oslobodila tábor 27. januára 1945, jej príslušníci našli viac ako 200 tiel ľudí, ktorí zomreli alebo boli zabití tesne pred oslobodením tábora. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12l – Ruiny plynových komôr, ktoré Nemci vyhodili do vzduchu pred Sovietmi v januári 1945. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12m – Auschwitz II po oslobodení

1.12n – Hromady osobných vecí, ktoré zostali po hromadnom vyhladzovaní. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12o – Nemocnica pre oslobodených väzňov

Povojnové a súčasné fotografie

1.12p – Snímka urobená po oslobodení. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12q – Lavica obžalovaných počas procesu so 40 členmi SS – pracovníkmi v tábore Auschwitz. Snímka urobená v Krakove v roku 1947. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12r – Pohľad z časti Auschwitz II-Birkenau. Brána smrti a sektor BII. Foto: Pawel Sawicki.

1.12a – Snímku urobil tajne člen Sonderkommanda. Ukazuje horiace telá obetí hromadného vyhladzovania v tábore Auschwitz II-Birkenau. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12b – Snímku urobili tajne členovia Sonderkommanda v roku 1944. Vidíme na nej ženy, vedené mužmi SS do jednej z plynových komôr. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12c – Chlapec z Ukrajiny s táborovým číslom 58076, zavretý do koncentračného tábora Auschwitz ako ukrajinský politický väzeň. (Archív Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12d – Holandská väzenka s číslom 25563 a označená symbolom IBV (Internationale Bibelforscher-Vereinigung patriaca k Svedkom Jehovovým). (Archív Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12e – Jozef Szajna, väzeň číslo 18729. (Archív Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12f – Rodina slovenskej židovky Lili Jacob (jej teta Tauba s jej štyrmi deťmi) čakajú na výber na rampe v tábore Birkenau. Počas selekcie boli všetci poslaní do plynových komôr. Transport z geta v Beregszász v Maďarsku odišiel 17. mája 1944 a dorazil 27. mája 1944. (Archív Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

109

1.12g – Letecká fotografia, ktorú urobili juhoafrickí piloti z prieskumnej jednotky SAAF 15. augusta 1944. Západná časť vykladacej rampy je viditeľná, rovnako ako krematóriá II a III a časť tábora. Na rampe je auto a skupina ľudí (väzňov). (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

110

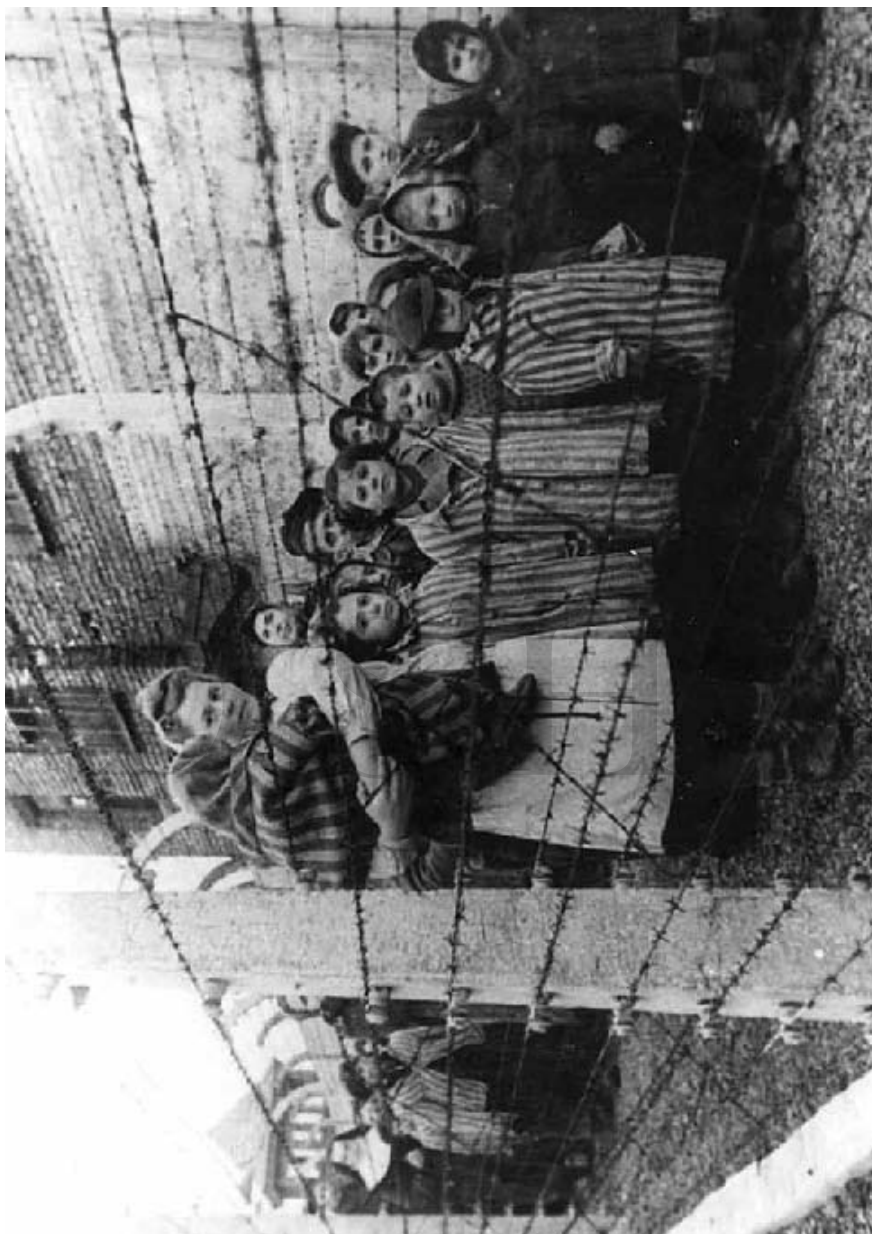
1.12h – Toto je snímka, ktorú urobili Spojenci. Je na nej Auschwitz II-Birkenau v lete roku 1944. Naľavo je zreteľne viditeľný dym. Pochádza z horiacich šácht vedľa krematória V, kde Nemci spaľovali telá zavraždených židov. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12i – Sektor BIIe.

112

1.12j – Z 230 000 detí, ktoré boli deportované do koncentračného tábora Auschwitz, iba 700 bolo oslobodených. (Archív Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12k – Keď Červená armáda oslobodila tábor 27. januára 1945, jej príslušníci našli viac ako 200 tiel ľudí, ktorí zomreli alebo boli zabití tesne pred oslobodením tábora.
(Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.121 – Ruiny plynových komôr, ktoré Nemci vyhodili do vzduchu pred Sovietmi v januári 1945. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

115

1.12m – Auschwitz II po oslobodení

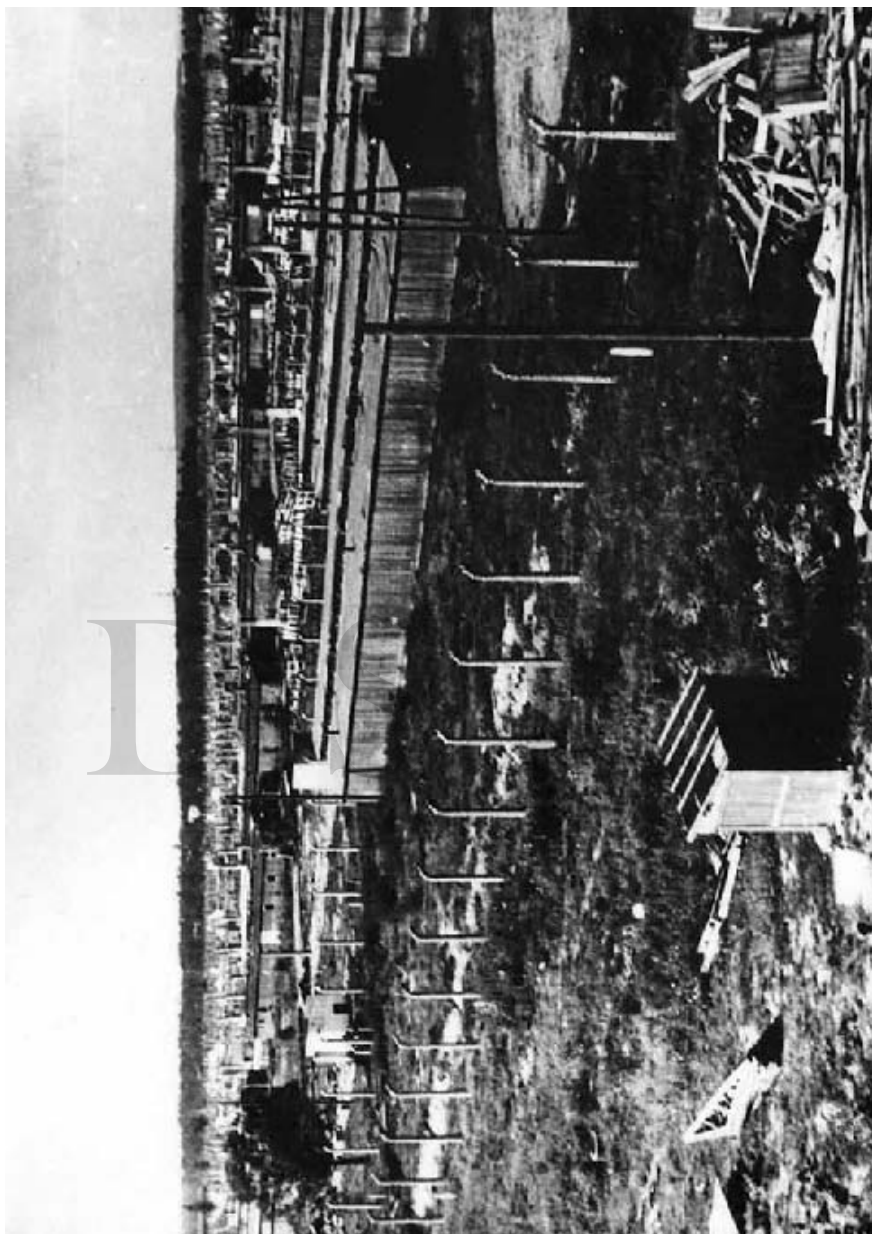

1.12n – Hromady osobných vecí, ktoré zostali po hromadnom vyhladzovaní.
(Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12o – Nemocnica pre oslobodených väzňov

DSH

1.12p – Snímka urobená po oslobodení. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12q – Lavica obžalovaných počas procesu so 40 členmi SS – pracovníkmi v tábore Auschwitz. Snímka urobená v Krakove v roku 1947. (Archívy Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau)

1.12r – Pohľad z časti Auschwitz II-Birkenau. Brána smrti a sektor BII.
Foto: Pawel Sawicki.

1.13. Filmy o tábore Auschwitz

Ciele

V triede, keď dáva učiteľ žiakom otázky, aby si overil, čo vedia o holokauste, zisťuje, že ich hlavnými zdrojmi informácií sú televízia, kino a internet. S témou sa oboznámili skôr vizuálne ako z kníh alebo akademickými vedomosťami. V prvom rade žiaci zvyčajne pozerajú hrané filmy pre masové publikum, a preto majú často stereotypné vnímanie typológií (obete, trýznitelia, Spravodlivý medzi národmi, okolostojaci) na základe symbolických stvárnení hercami, takže každodenný neoficiálny rozmer zatieňuje politický kontext udalosti.

Rozborom dokumentárnych filmov je možné využiť atraktivnosť filmového média pre študentov, pričom sa im ponúkne rámec, v ktorom budú uvažovať o vzájomnej interakcii týchto filmov s inými zdrojmi týkajúcimi sa holokaustu. Spomedzi dokumentárnych filmov, ktoré vytvorilo múzeum Auschwitz, sa osobitne môže výchovne využiť časť nazvaná „Láska“, ktorá rozpráva príbeh Edeka a Maly a môže sa doplniť o hranie rolí, ktoré sa opisuje v kapitole 3.8., „Osud individuálnych obetí tábora Auschwitz v dokumentoch, svedectvách a fotografiách“ a rieši rovnakú tému pomocou biografických a dokumentárnych údajov.

O holokauste vzniklo veľa hraných filmov. Rada Európy vydala materiál Holokaust na plátne – Zobrazovanie zločinov proti ľudskosti/The Shoah on Screen – Representing crimes against humanity, v ktorom uvádza systematické učebné prístupy k analýze veľkých klasických diel na túto tému v triede. Pre túto vyučovaciu hodinu sme vybrali film „Ambulanz“, pretože hoci je menej známy ako iné, poskytuje počas 12 minútového trvania základ pre všeobecnú diskusiu o osude detí počas holokaustu.

Krátke dokumentárne filmy

Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau vyrobilo sériu dokumentárnych filmov v dĺžke do 30 minút pod názvom *From the Auschwitz Chronicle/Z kroniky tábora Auschwitz*. Tieto filmy sú k dispozícii v anglickom, francúzskom, nemeckom, hebrejskom, maďarskom, poľskom a ruskom jazyku.

Venujú sa piatim témam a vychádzajú zo svedectiev osôb, ktoré prežili, a fotografií a dobových dokumentov, ale sú v nich aj súčasné názory o táboře Auschwitz.

1. *Najdlhší nástup/The Longest Roll Call* zobrazuje útek poľského väzňa, zisťovanie prezencie pri nástupe, hľadanie utečenca, kolektívne tresty, brutalitu a smrť.
2. *Orchester/The Orchestra* je o založení prvého orchestra v táboře Auschwitz, nástrojoch, hudobníkoch a funkciách orchestra.
3. *Rampa v Birkenau/The Platform in Birkenau* sa zaoberá vyhladzovaním maďarských židov, obrazmi budovania rampy, príchodom deportovaných, fotografiami urobenými príslušníkmi SS v roku 1944, fotografiami procesu selekcie, Mengeleho, rabovaného majetku, „Kanady“ (útvary, kde sa nakladalo s osobným majetkom tých, ktorí boli usmrtení plynom), plynovými komorami a krematóriami.
4. *Láska/Love* je príbeh belgickej židovky menom Mala a Edeka, poľského katolíka, ktorí spolu utiekli, no boli znovu chytení a zabití.
5. *Sonderkommando* („Zvláštna jednotka“) zaznamenáva, ako boli väzni priradení do Sonderkommanda, úlohy tejto zvláštnej jednotky v plynových komorách a krematóriu, dejiny usmrcovania plynom, vytvorenie „továrne na smrť“, počty zapojených v tejto jednotke, ich dĺžku prežívania a ich každodenný život a jeden pokus o útek. Obsahuje svedectvo bývalého člena tejto jednotky o tom, ako plynové komory fungovali.

Vzdelávacie aktivity

V závislosti od toho, koľko času chce učiteľ venovať audiovizuálnym materiálom, môže si vybrať jedno alebo dve cvičenia z tých, ktoré nasledujú.

Študenti sa vyjadria, ktorú tému z piatich uprednostnia a vytvorí sa päť skupín, ktoré budú pracovať v piatich rôznych miestnostiach.

Prvé dvojhodinové sedenie

Prvý krok: 30 minút

Prvé premietnutie filmu

Druhý krok: 10 minút

Každý študent dostane päť minút na to, aby napísal svoje vlastné zhrnutie filmu. Študenti môžu odpovedať na tieto otázky: Čo? Kto? Kde? Kedy? Ako? Koľko? Prečo? S kým?

Tretí krok: 10 minút

Študenti sa v skupine podelia o to, čo napísali.

Štvrtý krok: 30 minút

Pozerajú film druhýkrát.

Zvolia si tri segmenty filmu, každý v trvaní do jednej minúty, a poznačia si čas začiatku a konca každého z nich.

Piaty krok: 40 minút

Využívajúc svoje súhrny a zvolené segmenty, každá skupina si pripraví prezentáciu nepresahujúcu 10 minút. Môžu využiť ďalšie dokumenty a môžu nadviazať na to, čo videli počas svojej návštevy tábora Auschwitz.

Druhé dvojhodinové sedenie

Každá skupina urobí svoju prezentáciu (maximálne 10 minút). Ostatní študenti sa môžu pýtať a učiteľ doplní odpovede jednotlivých skupín.

Hraný film

Rozbor filmu *Záchranka/Ambulance*

Odporúčame rozbor tohto filmu v triede, keďže je príliš emocionálne nabitý na to, aby sa dal na domácu úlohu. Učitelia by mali uviesť, že plynové vozidlá sa v táboře Auschwitz nikdy nepoužili (hoci sa používali v Chelmne).

Takže, o čo ide v tomto filme?

V rozpätí niekoľkých minút rieši hlavné aspekty holokaustu. Každý spozná veľmi rýchlo, o čom je. Študenti sa môžu identifikovať s deťmi vo filme, avšak jeho čiernobiely formát má ochranný účinok zachovávanía odstupu a umožňuje im uvedomovať si, že ide o záznam historickej udalosti.

Dĺžka filmu: 12 minút

Premietanie poľského filmu *Záchranka* z roku 1961 autorov Tadeusza Lomnického a Janusza Morgensterna sa používa na zvýraznenie špecifik holokaustu na sedení so študentmi vo veku 14 rokov a staršími, ktorí dostanú sériu otázok:

1. Kto sú deti v tomto filme?
2. Ako viete, že sú židia?
3. Prečo záchranka? Čo symbolizuje za normálnych okolností záchranka? Čo symbolizuje v kontexte nacizmu?
4. Čo vidíme okolo ostnatého drôtu a záchranky? (Pracujete na otázke prázdnoty a absencie ľudí, ktorí by mohli protestovať alebo pomôcť.)
5. Kto je dospelý, ktorý má deti na starosti? (Korczak a jeho príbeh.)
6. Myslíte si, že dospelý, ktorý mal deti na starosti vedel, čo sa deťom stane? Konal správne, že im to nepovedal, a ak áno, tak prečo?
7. Otázka znútorného vytvárania stereotypu obrazu „ovce“ a kritika prenasledovaných židov za neschopnosť odporu.

8. Aká je symbolika vtákov? (Rozlišovanie medzi prenasledovateľmi, obeťami a okolostojacími. Tí posledne zmienení môžu byť od kolaborantov až po tých, čo boli ľahostajní a zahŕňajú aj tých, čo sa vzopreli v poslednej chvíli.)
9. Čo symbolizuje pes?
10. Aký symbolický význam má topánka dievčatka? Aké to bolo byť dieťaťom počas holokaustu? (Namiesto uvádzania čísel by odpovede na tieto otázky mali čerpať z vlastných životov študentov.)
11. Ako si vykladáte postoj dôstojníka, ktorý nedovolí dievčatku nájsť si topánku?
12. Ako si predstavujete správanie tohto dôstojníka v súkromnom živote vo vzťahu k jeho vlastným deťom, jeho manželke a jeho psovi? (Použite túto otázku na diskusiu o probléme banality zla a „obyčajného človeka“, ako ho skúmal Christopher Browning.)

D S H

D S H

Počas prehliadky2.....

D S H

2.1. Kto vytvoril múzeum, a prečo?

Myšlienku zachovať pamiatku obetí tábora Auschwitz a pravdu o zločinoch Nemcov, ktoré páchali na tomto mieste formovalo niekoľko väzňov počas svojho pobytu v tábo-
re. Odhodlanie dať svetu na vedomie tieto zločiny sa realizovalo niekoľkými metódami. Niektoré nemecké dokumenty boli odcudzené a schovávané v tábore, zakopané alebo posunuté poľským pracovníkom, ktorí vykonávali práce pre nemecké spoločnosti v blízkosti tábora. Tajne boli načrtnuté nákresy, ktoré ilustrovali hromadné vraždenie židov v plynových komorách, bola zaznamenaná táborová realita života tých, čo boli donucovaní pracovať a zostavili sa poznámky a tajné správy.

Poľský žid Zalmen Lewental napísal, „...nikto si nevie predstaviť udalosti presne tak, ako sa odohrávali... všetko bude musieť porozprávať jeden z nás... z našej malej skupiny, niekoľkých osôb, ak náhodou prežijeme.“ Lewental bol donútený pracovať v Zvláštnej jednotke (Sonderkommando), ktorá musela páliť mŕtvolu ľudí zavraždených v plynových komorách. Trápila ho myšlienka, že budúce generácie by sa nikdy nedozvedeli, čo musel vydržať. Nenavrával si, že prežije Auschwitz; zakopal svoje napísané myšlienky do zeme vedľa jedného z krematórií v Birkenau. Našli sa po vojne spolu s inými dojímavými textami, ktoré boli tiež napísané v tábore.

Niektorí z tých, čo ušli z tábora, napísali podrobné správy o tábore Auschwitz a odovzdali tieto informácie Spojencom. Aj hnutie poľského odporu zhromažďovalo informácie, svedectvá a tajné odkazy a posielalo ich do Londýna poľskej vláde v exile. Podobné aktivity vykonávali aj židovské organizácie.

Boli aj väzni, ktorí si mysleli, že obeť a miesta by sa mali po vojne pripomínať viditeľnejšie. Títo cítili morálnu povinnosť splniť poslednú vôľu tých, ktorí tu boli usmrtení. Tadeusz Borkowski, väzeň z úplne prvého poľského transportu, ktorý bol privezený do tábora 14. júna 1940, si predstavoval, že po vojne by sa na tomto mieste mal postaviť chrám. Jeho náčrty okenných vitráží pre svätyňu sa zachovali, pretože boli tajne prepašované z tábora. Mali podľa tohto umelca symbolizovať obeť, utrpenie, lásku a nádej.

Iný poľský väzeň umelec Jerzy Adam Brandhuber si pamätá, že kým bol väznený v tábore, vytvoril „...náčrt pamätníka pre povojnovú dobu. Dostal som konšpiračnú objednávku od môjho kolegu Beneka S'wierczyňa. Urobil som ju. Bol to gigant. V tom čase sme rátili s fondmi z celého sveta, tak aby bolo dosť peňazí na vybudovanie a údržbu. Oblasť na západnej strane tábora v Brezinke, od krematórií sa mala vyrovnáť – ako obrovské námestie pre nástup, kilometre, štvorcové kilometre. Uprostred obrovský komín, obdĺžnikovitý ako ten na krematóriu, ale niekoľkokrát väčší, 50 až 60 metrov vysoký. A na ňom, do kameňa vytvarované hlboko vytesané symboly na štyroch stranách. Bolo by ho vidieť už z diaľky. Bol by napojený na plynové potrubie – ako večný oheň. Vo dne v noci. V noci by žiaril tak, ako vtedy. A okolo neho väzenské bloky v radoch, ako by stáli na nástupe.“

Niekoľko mesiacov po skončení druhej svetovej vojny a oslobodení nacistických koncentračných táborov skupina poľských väzňov, ktorým sa podarilo prežiť, začala verejne vyzývať k tomu, aby boli pamätníkom pripomínané obeť najväčšieho miesta masového vraždenia – tábora Auschwitz.

Už v decembri 1945 na zasadnutí Štátnej národnej rady vo Varšave niekoľko jej členov spolu s bývalým väzňom tábora Auschwitz oficiálne prezentovali túto myšlienku. V apríli 1946 prišlo niekoľko poľských bývalých väzňov, ktorí plánovali vytvoriť múzeum. Nemali ešte na to právomoc, ale začali vykonávať práce na uchovaní budov, ruín a dôkazov páchaných zločinov. To viedlo k vzniku tzv. Stálej ochrany tábora v Osvienčime. Takmer okamžite začali prichádzať tisíce pútnikov a návštevníkov s cieľom hľadať akúkoľvek známku po svojich milovaných, modliť sa a uctievať si tých, ktorí boli zavraždení.

Ešte pred oficiálnou výzvou k vytvoreniu múzea pripravili bývalí väzni prvú výstavu v bývalých budovách tábora. Výstava bolo otvorená 14. júna 1947, aby pripomenula siedme výročie prvého transportu poľských väzňov.

Na otváracom ceremoniáli výstavy sa zúčastnilo približne 50 000 ľudí vrátane bývalých väzňov, rodín tých, čo boli zavraždení, pútnikov z celého Poľska a delegácie poľských orgánov s vtedajším predsedom vlády a bývalým väzňom Jozefom Cyrankiewiczom a zástupcami Ústrednej komisie pre vyšetrovanie nemeckých zločinov a Ústrednej židovskej historickej komisie. Prítomní boli aj zástupcovia z veľvyslanectiev Veľkej Británie, Československa a Francúzska. Spomienkové obrady vyvrcholili veľkým tichým pochodom, ktorý sa vydal z tábora Auschwitz do Birkenau – „po modlitbách všetkých vierovyznaní sa rad pochodujúcich niekoľko kilometrov dlhý vydal smerom k Brezinke/Birkenau, trasou, po ktorej nacisti hnali chorých väzňov na smrť a zdravých väzňov do plynu, aby potom spálili ich telá“ – uvádza sa v úryvku z osobitnej brožúry, ktorá vznikla krátko po horeuvedených spomienkových aktoch. Obsahovala aj výzvu bývalých väzňov, aby sa zorganizovala zbierka na zakonzervovanie a pripomínanie tohto miesta. Ešte ako väzni v čase, keď boli väznení v koncentračnom tábore, nemysleli si, že mnohí z nich prežijú a že v skutočnosti budú mať možnosť vytvoriť pomník alebo pamätník na mieste bývalého tábora. Avšak vďaka svojim skúsenostiam z prvej ruky a tesným väzbám k téme ocitli sa nielen na popredných miestach medzi tými, čo sa dožadovali pripomínania si tohto miesta, ale aj v roli aktívnych organizátorov, pracovníkov, kurátorov, sprievodcov a dokonca členov bezpečnostnej ochrany. Takáto iniciatíva nebola jednoduchou záležitosťou. Jonathan Huener píše o tom vo svojej doktorskej práci o dejinách múzea: „Pri vytváraní povojnového Auschwitzu bolo potrebné vyriešiť určité problémy, napríklad topografiu a fyzické vymedzenie pamätníka, jeho zabezpečenie proti zlodejom, ako aj všeobecný chaos, ktorý tam panoval, najat' zamestnancov a zdokumentovať a zvečniť tých, čo boli zavraždení.“

Bývalí väzni spomínajú, že bezprostredne po oslobodení bolo najdôležitejšou otázkou postarať sa o chorých a umierajúcich väzňov, vytvoriť nemocnicu, organizovať prísun potravín a pochovať na odpočinok tých, čo zomreli tesne pred januárom 1945 alebo krátko po ňom. V apríli krakovská pobočka Hlavnej komisie pre vyšetrovanie nemeckých zločinov v Poľsku začala analyzovať dôkazy. Tiež v apríli bolo vytvorené Oddelenie múzeí a pomníkov umučeným v Poľsku v rámci Ministerstva kultúry a umení.

Dňa 2. júla 1947 vydal poľský parlament dekrét o „zachovaní tohto bývalého koncentračného tábora ako miesta poľských a medzinárodných umučených“ a vyzval k vytvoreniu Štátneho múzea Osvienčim-Brzezinka. Od momentu vytvorenia múzea bolo a je financované z prostriedkov Ministerstva kultúry a umení a je v jeho starostlivosti, v súčasnosti pod označením Ministerstvo kultúry a národného dedičstva.

Dve zachované časti bývalého komplexu Auschwitz tvoria múzeum – hlavný tábor (Auschwitz I) v Osvienčime a tábor Birkenau v dedinke Brzezinka (slovensky Brezinka) (čo bol Auschwitz II), oblasti oboňnané plotom. Mnohé miesta a budovy spojené s funkciou koncentračného tábora Auschwitz sa nachádzajú mimo plochy múzea. Tak ako mnohé otázky súvisiace s existenciou a fungovaním múzea, veľkosť plochy, na ktorej je múzeum, je zdrojom diskusií v Poľsku. Návrhy uvažujú o mieste veľkom od 190 ha až po 2000 ha. Treba však pamätať na to, že aj pri tom väčšom čísle by neboli zahrnuté všetky budovy a miesta spojené s históriou tábora. Mnohé z týchto miest sa nachádzajú v dosť veľkej vzdialenosti od Osvienčimu, napríklad väčšina podtáborov. Niektoré z nich boli umiestnené vo vzdialenosti mnohých aj tisícok kilometrov.

Štátne múzeum a pomník Auschwitz-Birkenau pokrýva plochu približne 200 hektárov. Je tu 150 rôznych pôvodných budov bývalého tábora, napríklad bloky bývania pre väzňov a kasárne, administratívne budovy, budovy stráží SS, centrá registrácie väzňov, strážne veže, brány tábora a iné takéto stavby. Mnohé budovy boli pred oslobodením tábora zničené. Najdôležitejšie z nich, dôkazy masového vraždenia – plynové komory a krematóriá – príslušníci SS čiastočne demontovali a neskôr odpálili, ešte skôr než utiekli z tábora. Príslušníci SS vypálili aj sklady, ktoré obsahovali osobné veci židov povraždených v plynových komorách, čím zničili množstvo dokumentov tábora. Po oslobodení sa v tábore a jeho okolí našli tisíce vecí, ktoré patrili osobám, ktoré sem poslali na smrť. Boli to napríklad kufre – niektoré s menami a adresami zavraždených, židovské modlitebné šály, končatinové protézy, okuliare, topánky a mnohé iné veci. Dnes sú všetky tieto veci súčasťou múzejnej zbierky a mnohé sú vystavené v budovách bývalého tábora Auschwitz I, kde sa nachádza všeobecná expozícia dejín tábora. Múzejná zbierka obsahuje tisíce nacistických dokumentov a fotografií, ako aj umenie, ktoré vytvorili ilegálne väzni v tábore a aj po oslobodení. Bohatá zbierka malieb, kresieb a rytín, ktoré vytvorili bývalí spoluväzni, má veľkú poznávaciu hodnotu. Je formou svedectva predloženého tými, ktorí prežili. Mnohé tieto práce vytvorili tí väzni – umelci, ktorí sa zúčastňovali na vytváraní múzea, z ktorých niektorí boli dizajnérmi a architektmi, napríklad Jerzy Adam Brandhuber, Mieczysław Kościelniak a Władysław Siwek. Ich výtvary poslúžili na ilustráciu toho, čo bolo nepredstaviteľné a nemožné vyjadriť slovami.

Múzejná zbierka obsahuje aj predmety vytvorené počas nacistickej prevádzky tábora, počas odporu v tábore a odboja pôsobiaceho mimo tábora, ako aj materiály vytvorené po vojne. Povojnový materiál sa skladá zo zbierky opisov a spomienok väzňov, ako aj zo svedectiev, ktoré boli predložené v priebehu súdnych procesov s nacistami v rôznych krajinách po skončení vojny. Ako správne povedal Martin Walser, premožený dojatím počas súdneho procesu proti členom pracovníkov tábora vo Frankfurte: „Iba väzni poznajú, čo bol Auschwitz. Nikto iný to nevie.“ Bývalí väzni vykonali väčšinu práce súvisiacej s tvorbou expozícií a zberom artefaktov v prvých rokoch existencie múzea. Niektorí zostali naďalej pracovať v múzeu, iní pracovali pre iné skupiny, napríklad Medzinárodnú komisiu pre Auschwitz alebo pre miestne organizácie zriadené v mnohých iných krajinách.

Mnohí väzni napísali spomienky o svojich zážitkoch v tábore. Často boli napísané na vysokom stupni umeleckej hodnoty a stali sa súčasťou kánonu svetovej literatúry. Sociologička Jolanta Ambrosewicz-Jacobs charakterizovala tento typ práce: „Pamäte väzňov sa často spomínajú ako historické dokumenty a tiež ako varovanie. Ľudia, ktorým sa podarilo prežiť, rozprávajú o továrni smrti. ...Vidia realitu cez svoje vlastné individuálne zážitky. Delia sa o pravdu o tábore, dotýkajúc sa svojich vlastných emócií a bolestných spomienok. Toto je pravda jedinečnej osoby, svedka histórie, na ktorého musíme spomínať.“

Od svojho počiatku po súčasnosť zostáva Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau v kontakte s bývalými väzňami a ich rodinami. Prichádzajú do múzea na každú dôležitú spomienku a výročie, ktoré sa týka histórie tábora Auschwitz. Zúčastňujú sa na výchovnej práci, stretnutiach so študentmi a učiteľmi; stretávajú sa s tými, čo navštevujú špeciálne semináre a vysokoškolské programy v múzeu. Nájdu si čas na rozbor nových múzejných projektov, kníh a exponátov. Boli a stále sú odborníkmi všeobecných dejín o koncentračnom tábore Auschwitz, ako aj o jeho podrobnostiach. Bez ich vedomostí a účasti by mnohé inak nepochopiteľné fakty neboli objasnené a nedalo by sa im tak ľahko porozumieť. V radoch Medzinárodnej komisie pre Auschwitz sú tiež bývalí väzni z rôznych krajín. Predsedom komisie je prof. Władysław Bartoszewski, bývalý väzeň KL Auschwitz.

Okrem toho zohrávajú dôležitú úlohu tí bývalí väzni, ktorí sprevádzajú skupiny mladých návštevníkov múzea. Sú chodiacimi svedkami histórie. Nikto iní nedokáže tak komplexne popísať podmienky, ktoré existovali vo vnútri tábora – všadeprítomnú smrť, stálu hrozbu, hladovanie, psychologické traumy a vzťahy medzi väzňami – ako oni.

Otvárací ceremoniál štátneho múzea Auschwitz-Birkenau, Józef Cyrankiewicz, bývalý poľský predseda vlády pri prejave, 14. júna 1947. Archív A-BSM.

Odhaľovanie medzinárodného Pamätníka obetiam fašizmu v Auschwitz II-Birkenau, 14. apríl 1967. Archív A-BSM.

Osoby, ktoré prežili, na 65. výročí oslobodenia tábora. Foto: Pawel Sawicki.

Osoba, ktorá prežila, na 65.výročí oslobodenia tábora. Foto: Pawel Sawicki.

2.2. Výchovná práca a programy, ktoré ponúka Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau

Historický prehľad

V rokoch bezprostredne po vojne sa výchovná úloha múzea zameriavala na poskytovanie prehliadky s výkladom sprievodcu v priestoroch bývalého tábora a jeho budov. Neskôr múzeum zaviedlo v bývalom Auschwitz-Birkenau výstavy. Spočiatku boli ľuďmi, ktorí sa ujali tejto výzvy, väčšinou bývalí poľskí väzni, z ktorých mnohí sa stali zamestnancami múzea. Skupiny z Poľska a zo zahraničia, ako aj individuálni návštevníci (medzi nimi rodinní príslušníci obetí) sa dozvedali o minulosti tábora vďaka tým, ktorí tieto udalosti sami prežili.

Výstava, ktorá s určitými zmenami existuje dodnes, bola otvorená v roku 1955. Táto expozícia slúži ako primárny nástroj výchovnej práce, ktorú múzeum vykonáva. Časom sa komentár poskytovaný počas prehliadky štandardizoval a realizovali sa aj nové projekty. Medzi novými aktivitami, ktoré múzeum začalo uskutočňovať, boli filmové sympóziá, konferencie a stretnutia – hlavne pre učiteľov, vychovávateľov a študentov. V neskorších rokoch boli vytvorené tzv. „národné expozície“, ktoré prezentovali osud ľudí z rôznych krajín Európy, deportovaných do tábora Auschwitz. K tomu pribudli aj dočasné výstavy, ktoré sa časom dostali mimo Poľska, napríklad do Spojených štátov a Japonska.

Návšteva hlavnej výstavy múzea a prehliadka historických miest a budov tábora Auschwitz sú naďalej primárnymi prvkami výchovných aktivít múzea. Za posledných päťdesiat rokov navštívilo výstavu viac ako 30 miliónov ľudí.

Návštevy štátnych hodnostárov

S cieľom vyzdvihnúť mimoriadnu dôležitosť tohto miesta, uskutočňujú sa tu návštevy hláv štátov a iných dôležitých osobností z celého sveta. Medzi mnohými náboženskými vedúcimi hodnosťami sem zavítali aj obaja poslední pápeži, Ján Pavol II a Benedikt XVI, ako aj Dalajláma. Šesťdesiate a šesťdesiate piate výročie oslobodenia tábora Auschwitz, 27. januára 2005 a 2010, boli mimoriadnymi udalosťami. Zúčastnili sa ich hlavy štátov a zástupcovia viac ako štyridsiatic krajín. Prítomnosť takých dôležitých osobností na návšteve tábora zdôrazňuje význam tohto miesta a poukazuje na pranie krajín a národov vybudovať bezpečnejší svet na základoch tolerance a záujmu o každého človeka v modernom svete. Je výrazom záujmu, aby sa tragédia genocídy v budúcnosti neopakovala.

Medzinárodné centrum pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste

Výchovné aktivity múzea v súčasnosti organizuje a koordinuje Medzinárodné centrum pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste (s anglickou skratkou ICEAH). Otvorenie centra sa mohlo uskutočniť vďaka iniciatíve bývalých väzňov, ktorí odovzdali múzeu „Akt zaregistrovania“ k 60. výročiu oslobodenia koncentračného tábora Auschwitz. Vďaka uzneseniu poľskej vlády začalo centrum ICEAH fungovať v polovici roku 2005. ICEAH je integrálnou súčasťou Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau a pri svojich projektoch spolupracuje s medzinárodnými partnermi. Spolupracuje s mnohými inštitúciami v Poľsku aj v zahraničí, medzi nimi aj s Jad Vašom, Múzeom holokaustu vo Washingtone D.C. a ďalšími múzeami a pamätnými miestami.

Veľmi dôležitá je spolupráca centra ICEAH s vysokými školami. Výchovné poslanie ICEAH okrem iného spočíva v pomoci mladým ľuďom, študentom, učiteľom, výskumníkom, novinárom a iným interpretovať výzvy moderného sveta v kontexte Auschwitzu. ICEAH sa sústreďuje najmä na otázky tábora Auschwitz a holokaustu, vyučuje o rôznych aspektoch spojených s tragédiou vyhladzovania židov, poľských a iných obetí tábora; o terore páchanom nemeckými okupantmi proti Poľsku; o vražednom systéme koncentračného tábora; o prenasledovaní a vraždení Rómov a osôb so zdravotným postihnutím; o systematickom vylúčení celých národnostných, sociálnych a náboženských skupín zo spoločnosti.

Ideály ICEAH stoja na troch pilieroch: pripomínanie, uvedomovanie a zodpovednosť. Pripomínanie podporené rodinnými a spoločenskými spomienkami a solídnym historickým poznaním tragédie tábora Auschwitz umožňuje osobný, individuálny zážitok, ktorý pomáha pri identifikácii sa s obeťami. Uvedomovanie si mechanizmov antisemitizmu, xenofóbie a vzniku veľkého zla, ktoré sa odohralo v tábore Auschwitz, ako aj skutočnosti, že genocídy sa udiali aj po holokauste, by malo prebudiť zodpovednosť za súčasnú a budúcu civilizáciu. Toto uvedomovanie pochádza okrem iného z toho, čo sa stalo v tábore Auschwitz. Presvedčenie, že človek by mal prevziať zodpovednosť za moderný svet, sa dosahuje ľahšie, keď môžeme ukázať osud individuálnych ľudí detailnejšie – osobné, individuálne tragédie obetí táborov smrti Auschwitz-Birkenau.

Za ostatných niekoľko rokov poskytla Rada Európy centru ICEAH značnú pomoc. Na stretnutí ministrov školstva v roku 2005 pri príležitosti stretnutia Rady Európy v Krakove a Osvienčime vyjadrili zúčastnení pevné presvedčenie, že výchovná práca ICEAH je veľmi potrebná. V deklarácii podpísanej ministrami sa hovorí: „Iba sústavným procesom výchovy môžeme predchádzať tomu, aby sa takéto obľudnosti nezopakovali. To je poslanie, pred ktorým stoja všetci ľudia dobrej vôle, a je jednomyselne prijímané za prioritu Rady Európy a všetkých európskych štátov.“

V súčasnosti sa práca ICEAH zameriava na všeobecné a špecializované vzdelávanie.

139

Všeobecné vzdelávanie

Pod všeobecným vzdelávaním sa chápu prehliadky múzea v sprievode licencovaných sprievodcov múzea pre návštevníkov, mladých aj starých, z Poľska aj zo zahraničia.

Kandidáti na miesta sprievodcov sa zúčastňujú špecializovaných kurzov, ktoré ich pripravujú na prácu s ľuďmi z rôznych krajín, kultúr a sociálnych zázemí. Po získaní oprávnenia sa sprievodcovia pravidelne zúčastňujú na školiaciach akciách na zvýšenie a zlepšenie poznatkov a zručností. Múzeum sa snaží poskytovať návštevníkom – z viac ako 100 krajín sveta – možnosť vypočuť si históriu Auschwitz v ich vlastnom jazyku. Sprievodcovia múzea robia výklad vo viac ako dvanástich rôznych jazykoch. Ďalšou možnosťou pre návštevníkov je pozrieť si dokumentárny film Osvienčim – Auschwitz, ktorý sa premieta v niekoľkých jazykoch (angličtina, nemčina, francúzština, hebrejčina, taliančina, poľština a ruština), ako aj vypočuť si zvukové opisy príbehu tábora Auschwitz II pri Bráne smrti v Birkenau.

Špecializované vzdelávanie

Program špecializovaného vzdelávania ponúka hlbkový pohľad na tému Auschwitz a holokaust zameraný na študentov stredných škôl, učiteľov a iné profesijné, sociálne a náboženské skupiny z Poľska a zo zahraničia.

Všetky programy určené tým, ktorí navštevujú pamätník po prvý raz, zahŕňajú prehliadku výstavy a plochy bývalého tábora, ktorá trvá vyše dvoch dní. Ďalšie aktivity, ako napríklad prednášky, pracovné dielne, multimediálne prezentácie alebo stretnutia so svedkami dejinných udalostí sa organizujú pre každý program individuálne. ICEAH realizuje projekty, ktoré pripravuje a uskutočňuje samotné centrum a iné, ktoré tvorí a realizuje s inými inštitúciami a organizáciami. Jedným z najúspešnejších projektov je postgraduálny študijný program „Totalizmus – nacizmus – holokaust“, ktorý existuje už od roku 1998 a vykonáva sa v partnerstve s Pedagogickou univerzitou v Krakove. Tento program je určený učiteľom humanitných predmetov, vychovávateľom, zamestnancom múzeí a ľuďom vykonávajúcim činnosť pre kultúrne a vzdelávacie inštitúcie. Program trvá tri semestre a má 350 vyučovacích hodín. Skladá sa z hodín histórie, literatúry, filmovej a umeleckej histórie, sociológie a politológie. Témy zahŕňajú zrod predsudkov, stereotypy, antisemitizmus a nepriateľstvo, a končia sa zmyslom holokaustu ako varovania pred súčasnými nebezpečenstvami.

ICEAH organizuje viacdňové semináre určené osobitným skupinám poslucháčov: učiteľom a vychovávateľom, kňazom, vojakom, lekárom a univerzitným poslucháčom. Pravidelne sa organizujú jednodňové konferencie na vybrané aspekty dejín Auschwitzu, napríklad „Vzbura Sonderkommando“, „Vyhnanie civilistov, ktorí žili v blízkosti tábora“, „Konečná stanica – Alte Judenrampe“ a mnohé ďalšie. Dôležitým doplnkom projektov bývajú jedno alebo dvojďňové študijné návštevy pre študentov.

V spolupráci s ďalšími inštitúciami sa realizujú jedno- alebo dvojtyždňové kurzy o dejinách tábora Auschwitz a holokaustu a ako tieto témy učiť s multimedialnými učebnými materiálmi. Pri týchto projektoch spolupracujeme medzi iným s Medzinárodnou školou štúdia o holokauste v Jad Vašem, poľským Ministerstvom školstva, Radou Európy, Pedagogickou univerzitou v Krakove, Jagelonskou univerzitou a Inštitútom Nadácie šoa.

ICEAH rozširuje programy a projekty zamerané na školskú mládež, ktoré sa zaoberajú regionálnymi a lokálnymi témami, napríklad „Auschwitz – moja zem. História a spomienka po 60 rokoch“. Tento projekt umožňuje mladým ľuďom dozvedieť sa o krajine okolo Osvienčimu a konfrontovať históriu Auschwitzu. Existuje aj projekt s názvom „Suché ruže“, ktorý sa zameriava na hľadanie materiálnych stôp koncentračného tábora a tábora smrti.

Za jeden z najväčších úspechov ICEAH je možné považovať systém riadenia dobrovoľníctva a stáží v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau. Prvým vytvoreným pilotným dobrovoľníckym projektom bol projekt „Ústna história“ (na základe rozhovorov s pamätníkmi historických udalostí). Cieľom tohto projektu je zhromaždiť svedectvá od čo najväčšieho počtu bývalých väzňov koncentračného tábora Auschwitz, dať rozhovory do digitálnej podoby a archivovať ich tak, aby sa mohli využívať aj pri iných iniciatívach v ICEAH. Na tomto projekte sa od jeho počiatku v roku 2006 zúčastnilo vyše 50 dobrovoľníkov. Uskutočnil sa týždňový školiaci kurz na tému, ako správne viesť rozhovory s cieľom pripraviť dobrovoľníkov na projekt. Bývalí väzni tento projekt srdečne a nadšene uvítali. A keďže tento projekt umožnil mladým dobrovoľníkom stretnúť sa s tými, čo mali priamy kontakt s historickými udalosťami, ktoré mnohým z nich boli známe iba z učebníc, bol tento projekt a je stále mimoriadne výchovný.

Budúce sídlo Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste.

Účastníci 4. seminára Rady Európy s názvom „Auschwitz a holokaust v kontexte učenia sa pripomínania si“, september 2009. Foto: Agnieszka Juskowiak-Sawicka.

Seminár pre rumunských učiteľov organizovaný v spolupráci s univerzitou Babes-Boyaiy v Meste Kluž, 2007.

2.3. Stručné popisy expozícií v Štátnom múzeu Auschwitz- Birkenau v Osvienčime

Slovo „múzeum“ figuruje v názve Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau v Osvienčime. Avšak musíme si uvedomiť, že táto inštitúcia sa stará o najväčší cintorín na svete. Z dôvodu povahy tohto miesta vykonáva funkciu opatrovníka kolektívnej pamäti a zdroja rôznych symbolov. A tak sú typické funkcie múzea podriadené jeho ústrednej úlohe pripomínať miesto vyhladzovania.

Aktivita Oddelenia výstav sú základným aspektom Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau ako inštitúcie. Navyše prezentácia histórie tým, že sa organizujú prehliadky s výkladom po expozíciách a teréne bývalého koncentračného tábora, je najčastejším spôsobom poučenia o tábore Auschwitz. Tvorí základ pre dôkladnú výchovnú prácu, ktorá sa vykonáva v školách a univerzitách alebo v širšom prostredí.

Expozície múzea sú prezentované v pôvodných budovách bývalého koncentračného tábora. Práve v týchto istých budovách bývali kedysi väzni. A práve autenticita tohto miesta určuje charakter hlavnej expozície, ktorá je vyjadrená vizuálne minimalistickou formou. Tvorcovia tejto expozície sa rozhodli nevyužiť moderné audiovizuálne formy prezentácie. Súčasná expozícia v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau je otvorená takmer bez zmien od roku 1955.

Keď sa začalo s úlohou pripraviť múzeum, bolo rozhodnuté, že všetky múzejné aktivity vrátane expozícií, sa budú vykonávať na pôde bývalého hlavného tábora Auschwitz I. Ochramné oddiely SS otvorili tento koncentračný tábor 14. júna 1940 na mieste predvojnovéj poľskej vojenskej základne, ktorú tvorili kvalitne postavené tehlové stavby. Tieto

budovy sa ľahko prispôbili potrebám múzea. Druhá časť koncentračného tábora – Auschwitz II-Birkenau – je asi 3 km vzdialená od bývalého hlavného tábora. Vďaka povahe tohto miesta hromadného vraždenia bola rozľahlosť (176 ha) a typy budov v tejto oblasti ponechané nedotknuté, ako špeciálny typ pamiatkovej rezervácie, posvätné miesto a miesto rozjímania. V rámci tohto miesta sa nachádzajú aj bývalé zariadenia používané na hromadné vraždenie a koncentračný tábor s jeho primitívnymi, najmä drevenými budovami. Takto sa expozícia v bývalom tábore v Birkenau obmedzuje na systém kamenných pamätníkov, nápisov, fotografií, plánov a znakov, ktorých je tu niekoľko tisíc na ploche bývalého tábora. Podobný systém sa zaviedol aj v hlavnom tábore a tiež na železničnej rampe umiestnenej na ploche nákladnej stanice medzi táborami Auschwitz I a Auschwitz II-Birkenau, kde sa vykladali židovské transporty z vlakov v čase od jari 1942 do mája 1944.

Stála výstava

Hlavná výstava v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau je rozdelená do dvoch hlavných častí. Prvá je venovaná prezentácii všeobecnej histórie, ktorá je prvkom štandardných prehliadok bývalého koncentračného tábora s výkladom sprievodcu. Druhá časť výstavy tvoria expozície týkajúce sa deportácií občanov jednotlivých krajín do koncentračného tábora Auschwitz, ako aj ich politického pozadia. Tieto expozície prinášajú informácie o politickej a sociálnej situácii v konkrétnych krajinách v období pred vojnou a počas okupácie. Zobrazujú aj mieru teroru využívaného počas okupácie, uplatňovanie protizidovských politik, odbojové hnutie a pomoc, ktorá bola poskytovaná utláčaným v každej krajine. A nakoniec sa expozície zameriavajú na určité skupiny deportovaných, vyzdvihujú ľudí na čelných priečkach vo svojom odbore v kultúre, umení, vede a politike v každej krajine.

Všeobecná výstava sa ukazuje návštevníkom v jej úplnosti, avšak niektoré časti sa môžu vynechať z dôvodov tvrdých časových obmedzení alebo veku osôb, ktoré absolvujú prehliadku. Štandardná prehliadka pokrýva Auschwitz I aj Auschwitz II-Birkenau, ktorý je umiestnený v dedinke Brezinka. Výstava je skromná v zmysle vizuálnej prezentácie a je prispôbená rozprávaniu sprievodcu.

Štandardná múzejná expozícia je umiestnená v budovách bývalého tábora, používaných na ubytovanie väzňov – v blokoch 4, 5, 6, 7, 11 – a budove krematória I. S výnimkou bloku 11 boli interiéry týchto budov čiastočne prispôbené na potreby expozícií.

Blok 4

Prehliadka výstavy sa začína blokom 4, kde je umiestnená expozícia pod názvom „Vyhľadenie“. V prvých dvoch miestnostiach sa prezentujú dve primárne funkcie Auschwitzu – ako koncentračného tábora a ako vyhladzovacieho tábora pre židov. Tiež sú tu uvedené v chronologickom poradí dôvody, prečo boli konkrétne národnosti vrátane židov deportované do táborov. Hlavná časť expozície v bloku 4 opisuje proces, ktorým boli židia deportovaní do tábora a jeho vyvrcholenie. Venuje sa podmienkam počas transportu, úrovni informovanosti obetí, „selekcii“ novo prichádzajúcich, umiestneniu vyhladzovacích zariadení, procesu hromadného vraždenia v plynových komorách, spaľovaniu tiel obetí a drancovaniu majetku obetí, ktorý si priniesli so sebou do tábora v batožine. V každej z miestností sú fotografie, fotokópie táborových dokumentov a originálne artefakty, ktoré pomáhajú ilustrovať tému expozície. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať dvom tonám vlasov ostrihaných ženám, ktoré boli otrávené plynom, vzorke textilie, ktorá bola vyrobená z vlasov obetí, prázdny kanistrom, ktoré kedysi obsahovali chemický prostriedok používaný na usmrtenie v plynových komorách a modelu jednej z budov krematórií v Birkenau.

Blok 5

Výstava v bloku 5 s názvom „Dôkazy zločinov proti ľudskosti“ sa venuje hromadnému vyvražďovaniu židov. Táto budova obsahuje expozíciu, ktorú sprievodca skromne opíše a komentuje – masu každodenných predmetov, ktoré si obeť so sebou priniesli v presvedčení, že sem boli poslaní pracovať a začať nový život. Kojenecké oblečenie a končatinové protézy zdravotne postihnutých – obetí „eutanázie“ – hlboko dojmajú a šokujú návštevníkov, rovnako ako tisícové hromady topánok, kufrov, kuchynského riadu, množstvo kefiiek a iných osobných vecí, ktoré boli vybraté z batožiny obetí.

Blok 6

Výstava v bloku 6 s názvom „Život väzňov“ ukazuje vyhladzovanie ľudí z rôznych krajín pomocou hladu, chorôb, práce, teroru, trestania, popráv a otrasných životných podmienok.

Predstavivosť návštevníka ďalej oživujú nákresy a obrazy, ktoré vytvorili bývalí väzni. Tieto obrázky ilustrujú každodenný život väzňov a teror, ktorý zažívali. V miestnosti venovanej vraždeniu vyhladovaním sú veľké fotky žien oslobodených z tábora, ktoré po štyroch mesiacoch po oslobodení vážia približne 23-35 kilogramov. Chodby blokov 6 a 7 lemujú registračné fotografie, ktoré boli urobené v tábore. Väzni, neskôr zabití v tábore, z nich hľadia s očami plnými hrôzy, smútku a bolesti. Posledný fragment tejto expozície prezentuje tragický osud detí, ktoré boli poslané do tábora.

Blok 7

Blok 7 prezentuje životné podmienky väzňov v hlavnom tábore, podrobne zachytáva fázy, ktorými tábor prechádzal a ako sa menili životné podmienky. Táto budova obsahuje aj rekonštruovaný fragment ubytovacieho baraku, ktorý sa našiel v Birkenau.

Blok 11

Väzni volali blok 11 „Blok smrti“ – je to jediná budova ešte v pôvodnom stave, ktorá je prístupná návštevníkom. V histórii tábora táto budova zohrávala osobitnú úlohu, pretože slúžila ako väznica tábora. Pivnica budovy slúžila ako miesto prvého pokusu o hromadné vraždenie príslušníkmi SS s využitím kyanovodíkového plynu označovaného Zyklon B. Pôvodné táborové zariadenie a nábytok priestorov pre väzňov a miestnosti dôstojníkov SS skutočne na človeka urobia dojem. Táborová väznica bola umiestnená v pivnici, kde sa na väznených v celách uplatňovali rôzne tresty, ktoré sa často končili ich smrťou. Na dvore bloku 11 bol múr, kde sa vykonávali popravy zastrelením. Dnes toto miesto slúži ako pamätník, pri ktorom nechávajú návštevníci kvety, začínajú sviečky, náboženské symboly a iné vyjadrenia spomienky a empatie, pričom dodržiavajú chvíľku ticha za obeť koncentračného tábora Auschwitz. Táto návšteva hlavného tábora sa končí návštevou krematória a plynovej komory. Je to jediné krematórium, ktoré príslušníci SS nezničili predtým, než ušli z tábora.

Národné expozície

Národné expozície sú v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau od roku 1960. Vyjadrujú ideály Medzinárodnej komisie pre Auschwitz. Boli vytvorené v spolupráci s krajinami, ktoré si želali uctiť si pamiatku obyvateľov, ktorí boli deportovaní do koncentračného tábora Auschwitz. V súlade s usmerneniami vytvorenými v deväťdesiatych rokoch majú mať tieto

národné expozície historický charakter – nemôžu opakovať informácie, ktoré sú prezentované vo všeobecnej expozícii. Namiesto toho majú ďalej rozpracovať už prezentovaný materiál. V súčasnosti je tu 12 národných expozícií, každá je vytvorená v jedinečnom štýle.

Sú medzi nimi:

- Talianska expozícia, otvorené v roku 1980, prízemie bloku 21;
- Holandská expozícia pod názvom „Prenasledovanie a deportácia židov z Holandska v rokoch 1940–1945“, opätovne otvorená po reorganizácii v roku 2005, prezentovaná na hornej úrovni bloku 21;
- Francúzska expozícia pod názvom „Deportovaní z Francúzska do koncentračného tábora Auschwitz: 27. marec 1942 – 27. január 1945“, opätovne otvorená po reorganizácii v roku 2005, prezentovaná na prízemí bloku 20;
- Belgická expozícia s názvom „Belgicko 1940–1945: Okupácia a deportácie do koncentračného tábora Auschwitz“, opätovne otvorená po reorganizácii v roku 2006, prezentovaná na prízemí bloku 20;
- Maďarská expozícia „Zradený občan: spomienka na obete holokaustu z Maďarska“, opätovne otvorená po reorganizácii v roku 2004, prezentovaná v bloku 28;
- Rakúska expozícia otvorená v roku 1978, prezentovaná na prízemí bloku 17;
- Slovenská expozícia s názvom „Tragédia slovenských židov“, opätovne otvorená po reorganizácii v roku 2000, prezentovaná na prízemí bloku 16;
- Česká expozícia s názvom „Väzni z českých zemí v koncentračnom tábore Auschwitz“, opätovne otvorená po reorganizácii v roku 2002, prezentovaná na hornej úrovni bloku 16;
- Poľská expozícia s názvom „Boj a utrpenie poľského národa 1939–1945“, otvorená v roku 1985, prezentovaná v bloku 15;
- Ruská expozícia s názvom „Oslobodenie tábora Auschwitz“, prezentovaná v bloku 14, otvorená po jej reorganizácii v roku 2010;
- Rómska expozícia s názvom „Zničenie európskych Rómov“, otvorená v roku 2001 a prezentovaná v bloku 13;
- Výstava európskych židov s názvom „Utrpenie a boj židov v Európe od roku 1933 do roku 1945“, otvorená v roku 1978 a prezentovaná v bloku 27.

Expozícia v „saune“ (Birkenau)

Jediná expozícia, ktorá sa nachádza v Birkenau je umiestnená v „novom kúpeľnom dome“ na samom konci tábora. Táto expozícia je rozdelená do dvoch častí. Jej prvá časť prezentuje historickú funkciu tejto budovy ako miesta registrácie novo prichádzajúcich väzňov, ako aj hygienickú a „dezinfekčnú“ funkciu budovy. Druhou časťou tejto expozície je pomník. Môžete tam nájsť plejádu rodinných fotografií, ktoré patrili židom, hlavne z mestečka Bedzin, stredne veľkého a vzdialeného asi 50 kilometrov od tábora. Táto dojímavá expozícia je zdrojom pre hlboké zamyslenie sa. Ukazuje šťastný svet európskych židov, ktorý bol zničený v dôsledku holokaustu. Je to mimoriadna výstava, pretože všetky dokumenty, fotografie a spomienkové predmety nájdené v batožine obetí boli obyčajne zničené, spálené v peci, ktorá bola na to postavená v krematóriu II v Birkenau. Je prekvapujúce a nevysvetliteľné, že sa tieto fotografie zachovali a neskôr našli v táboře po jeho oslobodení.

Hlavná výstava v Auschwitz I, archívne fotografie väzňov, ktorí boli zabití v táboře.
Foto: Pawel Sawicki.

Auschwitz I, fragment expozície venovanej osudu deportovaných z Francúzska.
Foto: Pawel Sawicki.

Auschwitz I, fragment hlavnej expozície – detské oblečenie. Foto: Pawel Sawicki.

Auschwitz I, fragment hlavnej expozície – kufre židov deportovaných z rôznych európskych krajín. Archív A-BSM.

2.4. Návšteva múzea

Aké sú možnosti a alternatívy pri návšteve múzea?

Návštevníci múzea môžu navštíviť miesta a budovy bývalého koncentračného tábora Auschwitz I a Auschwitz II-Birkenau. Môžu si vybrať z týchto troch možností prehliadky:

Štandardná prehliadka so sprievodcom: trvá približne 3,5 hodiny. Táto prehliadka zahŕňa bývalý hlavný tábor Auschwitz I: Stenu smrti vo dvore Bloku 11, Blok smrti, plynovú komoru a krematórium I a tiež hlavnú historickú expozíciu umiestnenú v niekoľkých bývalých barakoch tábora. Táto historická expozícia prináša informácie a artefakty spojené s vyhľadzovaním židov, hmotné dôkazy o zločinoch, živote väzňov a ich hygienických a životných podmienkach. V bývalom koncentračnom tábore Auschwitz II-Birkenau návšteva zahŕňa Bránu smrti, drevené a murované baraky, vykladaciu rampu, kde obeť vystupovali z vlakov a zvyšky plynových komôr a krematória II alebo III.

Jednodňová študijná prehliadka: trvá približne 6 hodín. Program umožňuje veľmi podrobnú prehliadku obidvoch častí bývalých koncentračných táborov. Zahŕňa zvyšky všetkých plynových komôr a krematórií, zostatky prvých provizórnych plynových komôr, návštevu vybraných národných expozícií a návštevu budovy v Birkenau zvanej „Sauna“, v ktorej sú umiestnené výstavy.

Dvojdnňová študijná prehliadka: trvá 4 hodiny po obidva dni. Prvý deň zahŕňa podrobnú prehliadku prostredia a budov tábora Auschwitz I, hlavnú expozíciu a vybrané národné expozície. Druhý deň zahŕňa podrobnú prehliadku prostredia a budov tábora Birkenau, vrátane budovy „Sauny“ a výstav nachádzajúcich sa v tejto budove.

Skupiny si tiež môžu vopred dohodnúť premietanie dokumentárnych filmov o tábore Auschwitz a o holokauste rovnako ako prednášky v Oddelení zbierok a archívov. Tiež je možné dojednať si zorganizovanie pracovných dielní na vybrané témy počnúc históriou tábora Auschwitz až po symbolizmus Auschwitz.

Kto môže sprevádzať prehliadky, a prečo?

Prehliadka bývalého koncentračného tábora a súčasne pamätného miesta v spoločnosti sprievodcu je najbežnejšou formou vzdelávania o udalostiach v Auschwitzu a o holokauste. Skupiny môžu sprevádzať iba sprievodcovia, ktorým múzeum udelilo povolenie, a bývalí väzni. Múzeum robí nábor kandidátov, organizuje vzdelávacie kurzy pre budúcich sprievodcov a tiež uskutočňuje skúšky pre sprievodcov na udelenie sprievodcovského povolenia. Sprievodcovia musia každoročne absolvovať rad faktografických a metodologických školení na prehĺbenie historických poznatkov a zlepšenie sprievodcovských zručností. Týmto spôsobom múzeum preberá zodpovednosť za obsah, ktorý je návštevníkom sprostredkovaný. Súčasne sa sprievodca odborne oboznamuje s históriou a topografiou tábora.

Múzeum má 255 profesionálne vyškolených licencovaných sprievodcov. Tento počet zahŕňa 108 sprievodcov v poľštine, 92 sprievodcov v angličtine, 34 sprievodcov v nemčine, 17 sprievodcov vo francúzštine, 14 sprievodcov v taliančine, 10 v španielčine, 8 v ruštine, 6 vo švédčine, 3 v maďarčine a tiež 3 v chorvátčine. Múzeum má minimálne po jednom sprievodcovi pre slovenčinu, češtinu, hebrejčinu a japončinu.

Veľkú pozornosť venuje múzeum tomu, aby práca našich sprievodcov nebola iba prenosom informácií o tomto mieste, ale aby tiež poskytla návštevníkom možnosti zamyslieť sa nad tým, čo práve videli a počuli.

Študijná návšteva tábora Auschwitz I. Študenti z Univerzity Štefana Wyszyńskiego vo Varšave. Foto: Bartosz Bartyzel.

Seminár pre českých učiteľov organizovaný v spolupráci s Pamätníkom Terezín, október 2007. Foto: Bartosz Bartyzel.

D S H

2.5. Vhodné správanie počas prehliadky tábora Auschwitz

Pri príprave skupiny na prehliadku musí byť zdôraznený význam miest, ktoré skupina navštívi. Počas prípravy sa dozvedia o rôznych aspektoch správania, ktoré sa od mladých návštevníkov počas prehliadky očakáva. Takýmito aspektmi sú napríklad:

Nie sme tu sami

Každý deň, vrátane jesenného a zimného obdobia, prichádzajú do múzea Auschwitz návštevníci z celého sveta. Medzi nimi sú návštevníci, ktorí chcú navštíviť miesto zahrnuté do zoznamu svetového dedičstva UNESCO, a tiež návštevníci, ktorí sa chcú tvárou v tvár postaviť histórii na mieste, kde trpeli a umreli ich blízki príbuzní. Na toto miesto prichádzajú státisíce mladých ľudí. Návštevníci tábora Auschwitz prichádzajú zo všetkých kontinentov, predstavujú rôzne kultúry a spoločenstvá a vyjadrujú svoje emócie rôznymi spôsobmi. Prejavuje sa to napríklad rôznymi symbolmi spomínania: kvetmi, sviečkami, kamienkami, postavičkami z papiera, soškami či inými predmetmi.

Nesmieme zabúdať, že okrem našej vlastnej skupiny sme tiež v spoločnosti ďalších návštevníkov. Budovy, v ktorých sa nachádzajú výstavy múzea, sú často preplnené. Je dôležité, aby sme pamätali na množstvo emócií, ktoré sprevádzajú návštevu, a boli tolerantní voči návštevníkom, ktorí vám prípadne prehliadku sťažia – náhlým zastavením alebo zablokovaním vašej cesty, alebo jednoducho tým, že sa vydajú nesprávnym smerom. Dochádza k prípadom, keď správanie ostatných môže prekvapíť, alebo dokonca vyvolať odpor. Väčšinou to neznamená, že daná osoba nemá dostatok rešpektu pre toto miesto. Naopak, práve odlišné tradície môžu viesť k tomu, že sú ľudia hlboko dojatí a nie sú

schopní svoje emócie ovládať. Takmer každý, kto navštívi toto miesto, prichádza sem z vlastnej vôle a s dobrými zámermi.

Ticho

Auschwitz je jedným z najväčších cintorínov na svete. Toto miesto vedie človeka k zamysleniu a rozjímaniu. Najpriateľnejšou formou preukázania úcty voči obetiam je zachovanie ticha. Toto však nie je vždy možné, pretože návštevníci počúvajú výklad svojich sprievodcov, kladú otázky a rozprávajú sa medzi sebou. Kladeniu otázok a diskusiám by sa nemalo vyhýbať. Najlepším riešením však je nájsť si miesto mimo ostatných skupín a mimo trasy sprevádzaných prehliadok, aby sme nerušili ostatných návštevníkov. Práve preto sú v táboroch Auschwitz aj Birkenau miesta zvlášť vyhradené na takéto diskusie. Na významných miestach, ako sú napríklad krematórium a plynová komora č. 1, pivnica bloku 11 a nádvorie „Bloku smrti“, dokonca aj prehliadky so sprievodcom obmedzujú svoje slovné prejavy, aby vzdali obetiam úctu. Ticho nám umožňuje sa plne sústrediť a pochopiť, k čomu v tábore Auschwitz došlo, pričom prejavíme úctu obetiam a tiež rešpekt voči ostatným návštevníkom. Návštevnosť múzea z roka na rok sústavne rastie a bol zavedený sprievodcovský systém prostredníctvom slúchadiel. Slúchadlá návštevníkom umožňujú príjemnejšie počúvanie, pričom sa v priestoroch expozícií súčasne znížil hluk.

Obrady a spomienkové oslavy

Návštevníci často prichádzajú so želaním zahĺbiť sa do modlitieb, prečítať ukážky z pamäti alebo poézie. Zapaľujú sviece alebo prinášajú iné symboly spomínania. Táto forma uctievania si pamiatky obetí je, samozrejme, prijateľná, ale musí sa pri tom vždy pamätať na prítomnosť ostatných návštevníkov.

Aby bolo možné usporiadať veľké obrady, na ktorých zaznejú príhovory a vystupujú umelci alebo skupiny, ktoré použijú reproduktory alebo iné podobné zariadenia, je vždy potrebné vopred požiadať úrad Malopoľského vojvodstva o povolenie. Postup na získanie takéhoto povolenia by sa mal začať aspoň jeden mesiac pred plánovaným obradom. Toto však platí hlavne pre veľké spomienkové oslavy, ako napríklad výročia oslobodenia tábora, Národný spomienkový deň za obeť nacistických koncentračných táborov, spomienkový deň pripomínajúci vyhladenie Rómov a výročie smrti otca Maximiliána Kolbeho. Všetky obrady vzdávajú hold pamiatke obetí tábora.

Užitočné značky

159

Pri vchodoch sú umiestnené informačné tabule, na ktorých sú znázornené zákazy. Sú nápomocné pri určovaní správania, ktoré je počas návštevy tábora Auschwitz vhodné a ktoré nie je vhodné. Tieto informácie sú tiež dostupné na webovej stránke múzea. Dôležité je pripomenúť, že celé múzeum je nefajčiarskou zónou. Podobne nie je povolené používanie mobilných telefónov. Amatérske fotografovanie a filmovanie vo vonkajších priestoroch je povolené. Návštevníci, ktorí si chcú svoju návštevu zdokumentovať prostredníctvom fotografií alebo filmu vo vnútorných priestoroch múzea, musia najprv požiadať o súhlas riaditeľa múzea. Rovnako nie je povolené vstupovať do budov múzea s detským kočíkom. Bicykle je nutné odložiť na vyhradených stojanoch umiestnených na parkovisku múzea. Napokon, do bývalého koncentračného tábora nie je možné vstupovať so zvieratami vrátane psov.

Oblečenie

Veľmi dôležité je sa na návštevu múzea vhodne obliecť. Oblečenie by malo byť starostlivo zvolené, aby počasie – ktoré je často chladné – neodvrátilo vašu pozornosť a aby ste mohli sústredene vnímať históriu tohto miesta. Primerané sú jednoduché látky, bez vzorov.

V súvislosti s návštevou múzea je vhodné navrhnúť mladým ľuďom, aby si zvolili nenápadné oblečenie a vyhli sa napríklad tričkám s veľkými nápismi, extravagantnému štýlu, šatám, ktoré by zbytočne pútali pozornosť ostatných návštevníkov, alebo súčastiam, ktoré vyvolávajú pohoršenie. Vstup do múzea v plavkách alebo odhalenou strednou časťou trupu je zakázaný.

V lete aj v zime prehliadky bývalého koncentračného tábora zahŕňajú vnútorné expozície a tiež prechádzky vo vonkajších priestoroch. Oblečenie musí poskytovať dostatočnú ochranu pred vetrom, snehom, dažďom, vysokými aj nízkymi teplotami a tiež pred slnečnými lúčmi. Návštevníci absolvujú trasu dlhú približne štyri kilometre. Vo vnútorných priestoroch sa návštevníci pohybujú po betónových plochách. Avšak mimo budov sú chodníky často štrkové alebo asfaltové. Z tohto dôvodu by si návštevníci mali obúť pohodlnú, bezpečnú a pevnú obuv, pokiaľ je možné s tvrdými podrážkami. V súčasnosti nie je múzeum prispôbené potrebám invalidných návštevníkov. Návšteva s invalidným vozíkom je náročná vzhľadom na nerovnú pôvodnú dlažbu. Invalidné vozíky je potrebné vyniesť hore schodmi do budov, v ktorých sa nachádzajú expozície. Ak je v skupine návštevník na invalidnom vozíku, je potrebné vopred naplánovať, ako tejto osobe umožniť čo najpríjemnejšiu návštevu múzea.

Miesto pre všetkých

Auschwitz je jedným z najznámejších miest v Poľsku, Európe a vôbec vo svete. Múzeum nevyberá žiadne vstupné za návštevu miesta, ktoré sa rozprestiera na viac ako 200 hektároch. Pretože múzeum leží na takej veľkej ploche a nepredáva žiadne vstupné lístky, môžu vzniknúť problémy v dôsledku toho, že nie je možné kontrolovať počet návštevníkov prichádzajúcich na toto miesto. Preto je veľmi dôležité stále dodržiavanie pokynov sprievodcu, venovanie pozornosti označeniam a rešpektovanie príkazov zamestnancov múzea vrátane bezpečnostnej služby múzea, ktorá je zodpovedná za bezpečnosť návštevníkov. Návštevníci, ktorí v priestoroch múzea zaznamenajú podozrivé správanie alebo predmety, by mali o tom okamžite upovedomiť bezpečnostnú službu múzea.

Ruskí študenti z Moskvy pri prehliadke múzea Auschwitz II-Birkenau.

Foto: Archív Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste.

D S H

D S H

2.6. Hlavné ťažkosti vyskytujúce sa počas prehliadok v múzeu Auschwitz

Múzeum Auschwitz je pamätník, ktorý sa nachádza na území bývalého koncentračného tábora a tábora smrti. Vyznačuje sa mimoriadnou schopnosťou priťahovať ľudí. V súčasnosti múzeum každoročne navštívi viac ako 1 milión ľudí. Viac ako 60 % návštevníkov tvorí školská mládež, ktorá absolvuje prehliadku múzea so sprievodcom. Každý návštevník pristupuje k pamätníku odlišne; návštevníci majú odlišné očakávania a odlišnú úroveň pripravenosti na návštevu bývalého tábora. Nanešťastie mnohí považujú Auschwitz za typickú turistickú atrakciu. Títo ľudia prichádzajú do múzea iba so záujmom navštíviť ďalšie atraktívne miesto zo súpisu významných a novodobých miest, ktoré treba navštíviť. Iní zase prichádzajú, aby konfrontovali skôr získané vedomosti s realitou. Najväčšia skupina pozostáva z ľudí, ktorí sa sami nazývajú „pútnici“ a prichádzajú na miesto bývalého tábora, nielen aby sa niečo dozvedeli o tejto tragickej histórii, ale tiež aby obetiam preukázali úctu a vzdali hold.

Väčšina návštevníkov prichádza v organizovaných skupinách. Tieto skupiny návštevníkov zahŕňajú hlavne mladých ľudí, pre ktorých je návšteva múzea Auschwitz výchovným cieľom. Ich cieľ sa realizuje počas prehliadky bývalého tábora za pomoci sprievodcu. Sprievodcovia sú na prácu s mladými ľuďmi príslušne pripravení a sú tiež odborníkmi na tému tábora a jeho historických a sociologických okolností. Sprievodca plní úlohu učiteľa a tiež opatrovateľa, ktorý pomáha, aby návštevníci porozumeli odtiene histórie tábora Auschwitz a holokaustu a si plne uvedomili, čo táto história znamená pre dnešok.

Masový prírlev turistov prináša hostiteľovi organizačné problémy, ale tiež bráni pokojnému premýšľaniu nad tragickým osudom obetí. Je náročné rozjímať nad osudom obetí a zá-

roveň byť súčasťou pomaly sa pohybujúceho prúdu ľudí, ktorí majú iba obmedzený čas určený na návštevu pamätníka a organizovaný ich vedúcim zázrazdu. Ďalším problémom je traumatická povaha samotného miesta. Mnohí návštevníci utrpia pri prezentácii okolností určitú úroveň šoku.

Preto problémy počas návštev by mali byť rozdelené na problémy technickej alebo organizačnej povahy a na problémy emocionálneho charakteru alebo problémy súvisiace so správaním.

Problémy technickej a organizačnej povahy

Hlavným technickým a organizačným problémom je zhuk skupín počas určitého časového obdobia. Dochádza k tomu najmä v čase od 10:00 do 13:00 a od 15:00 do 17:00. Je to spôsobené tým, že poľské školské skupiny z okolia do 200 km od Osvienčimu považujú tento čas za najvhodnejší na návštevu múzea. V neskorších doobedňajších hodinách prichádzajú z Krakova návštevníci zo zahraničia. Prichádzajú individuálne alebo v skupinách organizovaných miestnymi cestovnými agentúrami. Mnohí z týchto návštevníkov absolvujú prehliadky organizované múzeom v cudzom jazyku. Niektorí jednotlivci však múzeum navštevujú individuálne a nezapájajú sa do organizovaných prehliadok. Často nedodržiavajú pravidlá múzea a návštevníkom z organizovaných prehliadok múzea spôsobujú ťažkosti. Oddelenie služieb múzea pre návštevníkov obmedzuje počet návštevníkov počas týchto kritických hodín. Najlepším časom na prehliadku múzea školskými skupinami je doobedie od 8:00 do 10:00 a poobede od 13:00 do 15:00.

Prezentované expozície sú umiestnené v bývalých barakoch, v ktorých boli ubytovaní väzni. Vzhľadom na predchádzajúcu funkciu budov nepovoľujú normy ochrany budov ich plné prispôbenie potrebám múzea a súčasným vysokým počtom návštevníkov. Pohyb je tiež sťažený schodiskom, pretože expozície sú umiestnené na rôznych podlažiach budov. Starším osobám, ktoré tvoria významné percento návštevníkov múzea, najmä v jar-nom a letnom období, spôsobuje ťažkosti prekonávanie schodov.

Najkritickejším bodom expozícií je blok 11, budova, ktorá slúžila ako interný žalár tábora. V súčasnosti je zachovaná v pôvodnom stave a návštevníci musia prechádzať úzkymi chodbami. Často sa stáva, že sa pri vchode do budovy tvoria skupiny čakajúce na vstup. Návšteva tohto bloku vyžaduje preto viac času a sprievodca je dokonca niekedy nútený

preskočiť niektoré časti expozície a poskytnúť menej informácií. Toto môže spôsobovať znudenie, podráždenosť a nedostatok sústredenia mladých návštevníkov. Ďalšou „kritickou oblasťou“ je blok 4, kde začínajú prehliadky expozície. Sú tu vystavené predmety, ktoré dokladajú deportáciu a masové vraždenie židov. Vzhľadom na vážnosť prezentovanej témy nie je možné túto expozíciu vynechať; navyše, vyžaduje si veľké množstvo informácií od sprievodcov, čo značí, že v jedinej miestnosti sa spoločne nachádza viacero skupín. Viacjazyčná kakofónia hlasov sprievodcov môže narušiť náladu a primerané precítenie ducha miesta.

Ďalšou príčinou zdržania bývajú skupiny na typických okružných túrach po Európe, organizovaných veľkými medzinárodnými turistickými spoločnosťami. Tieto skupiny majú zvyčajne na múzeum iba obmedzený čas a prehliadku absolvujú zrýchleným útržkovitým spôsobom.

Iným dôvodom vytvárania zhlukov v priestoroch expozícií sú skupiny mladých návštevníkov zo zahraničia, ktoré pozostávajú z vyše stovky jednotlivcov. Hlavne tieto skupiny absolvujú neštandardné prehliadky. Tento trend v posledných rokoch silnie a jeho geografický okruh sa rozširuje. Tieto skupiny sú v priestoroch expozícií dominantné a ostatným návštevníkom spôsobujú ťažkosti.

Problémom je tiež skutočnosť, že niektorí návštevníci nevedome alebo inak porušujú nariadenia, ktoré platia pre celý bývalý koncentračný tábor. Cieľom týchto nariadení je zlepšiť výchovný proces počas prehliadok bývalého tábora a zabezpečiť bezpečnosť návštevníkov a samozrejme tiež zachovať vhodnú atmosféru úcty a pamiatky obetí. Tieto nariadenia sa týkajú bezpečnostných a požiarnych evakuačných pravidiel, fajčenia, pitia a jedenia, neprijateľného oblečenia, vstupu so psom a iného správania, ktoré narušuje pokoj a dôstojnosť miesta. Medzi ťažkosti patrí tiež bežné, ale nepríjemné počasie, vrátane silných mrazov, dažďa alebo horúčav, obmedzujúce dĺžku času stráveného vo vonkajších priestoroch a znemožňujúce pohyb návštevníkov, čo zase vedie k preplneniu výstavných pavilónov.

Problémy emocionálnej povahy a súvisiace so správaním

Iné druhy ťažkostí, ktoré sa môžu počas návštevy bývalého koncentračného tábora vyskytnúť, sú emocionálnej povahy, alebo súvisia so správaním. Návštevníci môžu byť pre-

hnane citliví, alebo preukazujú nedostatok citlivosti. Niektorí návštevníci múzea Auschwitz očakávajú, že návšteva bývalého koncentračného tábora im prinesie mimoriadny zážitok. Prehliadka reliktov tábora a uvedenie si tragédie, ktorá sa na tomto mieste odohrala, nepostačuje na to, aby sa vcítili do duševných pochodov obetí. Často sa k problému stavajú povrchne, bývalý tábor navštívia individuálne a nezapoja sa do štruktúrovanej prehliadky. Významné percento takýchto emocionálne nepripravených „turistov“ prichádza v letnom dovolenkovom období. Vo všeobecnosti preukazujú nedostatok vedomostí a primeranej citlivosti. Nie sú schopní prekročiť určité bariéry a púšťať sa do intelektuálnej analýzy hrôzy tábora Auschwitz. Toto je tiež problém, ktorý sa vzťahuje na niektorú školskú mládež. Úloha učiteľa pri príprave žiakov a študentov na návštevu takéhoto traumatického miesta je veľmi dôležitá. Takáto príprava zahŕňa emocionálnu a tiež historickú prípravu. Žiaci a študenti by mali byť vopred informovaní o tom, čo uvidia, čo môžu očakávať a na aké telesné a duševné ťažkosti by sa mali pripraviť. Mladí ľudia by tiež mali vedieť, aký postoj sa bude od nich očakávať a ako by sa na takomto mimoriadnom mieste mali správať. Učiteľ alebo vedúci skupiny by mali spolupracovať so sprievodcom, ktorý im pomôže pri ich práci prostredníctvom pozorného sledovania skupiny a prípadného disciplinárneho usmernenia, ak by to bolo nutné.

Vo všeobecnosti reagujú učitelia správne v situáciách, keď študentov premôžu traumatické emócie, plač alebo v niektorých prípadoch dokonca hystéria, ktorá sa niekedy rozšíri na ostatných v skupine. Utešujúce slovo učiteľa a podporné gesto môžu často rýchlo upokojiť študentov, ktorí pociťujú zúfalstvo, bolesť a beznádej a nie sú schopní tieto pocity sami zvládnuť. Podobná reakcia je potrebná tiež pri dozore unudených alebo netrpezlivých mladých ľudí, ktorí často nemajú základné vedomosti a nepoznajú historický kontext týchto udalostí. Je na učiteľovi, aby svojich študentov pripravil na návštevu bývalého koncentračného tábora aj nad rámec bežného učiva, a zasadil tieto udalosti do širšieho historického a sociologického kontextu – za pomoci literatúry, filmov alebo iných foriem umenia. Tiež je dôležité poznamenať, že mladí ľudia prichádzajú do múzea s mnohými očakávaniami, stereotypmi a predsudkami typickými pre prostredie, z ktorého pochádzajú. Takéto postoje je nutné opatrne zmierniť.

Zvláštnou, no pomerne veľkou skupinou návštevníkov v tejto kategórii sú emocionálne nevyspelí školáci, ktorí prichádzajú navštíviť miesto masového vraždenia. Ide hlavne o žiakov a študentov vo veku od 14 do 16 rokov, hlavne z krajín, ktoré neboli postihnuté okupáciou a vojnou do takej miery ako Poľsko alebo krajiny bývalého Sovietskeho zväzu. Problém spočíva v tom, že téma holokaustu a koncentračných táborov je zahrnutá vo

veľmi skorej fáze programu ich vzdelávania. Najvhodnejším vekom školskej mládeže na návštevu tohto miesta je 17 až 19 rokov.

Dôležitou časťou tohto problému je skutočnosť, že dospievanie je náročné obdobie tak či tak a prináša celú škálu typického správania dospievajúcich, ku ktorému dochádza medzi rovesníkmi v skupinách. Je nutné pripomenúť, že drzé správanie mladých ľudí môže byť spôsobom, ako skrývať svoje skutočné pocity pred svojimi rovesníkmi. Títo mladí ľudia môžu byť naplnení šokom, strachom, smútkom alebo súcitom – ale nechcú dať najavo svoje emócie, preukázať niečo, čo by ostatní mohli chápať ako slabosť, pretože sa hanbia.

Niekedy sú odvážni a arogantní. V takejto situácii ani učiteľ nie je bez viny, pretože učitelia často preceňujú hĺbku vnímania svojich študentov a tiež ich psychologickú silu, a naopak, podceňujú potrebu prípravy študentov na to, čo v tábore Auschwitz uvidia a čo sa dozvedia. Práve preto je podstatné, aby sa počas prípravy na návštevu koncentračného tábora venovala veľká pozornosť spôsobom vyrovnávania sa s emóciami. Očakávania učiteľov by mali byť v súlade so schopnosťami študentov. Skúsenosti dokazujú, že pozornosť študentov sa vyčerpáva po približne troch hodinách prehliadky. Preto prv, než sa učiteľ rozhodne pre dlhšiu, šesťhodinovú študijnú prehliadku koncentračného tábora, musí sa presvedčiť, že sú študenti pripravení na takýto typ prehliadky. Mladí ľudia z krajín, kde sú všeobecne vysoké schopnosti komunikácie v anglickom jazyku, absolvujú prehliadky v tomto jazyku; znamená to však, že sa musia viac sústrediť a únava nastáva rýchlejšie. Tiež sa stáva, že niekedy úroveň anglického jazyka nie je dostatočná. Nevhodné správanie a nedostatok sústredenia je tiež možné spájať s mentálnou a fyzickou únavou vzhľadom na stiesnenú atmosféru, v ktorej prehliadka prebieha.

Ďalším všeobecným problémom je ľahostajnosť učiteľov, pokiaľ ide o samotný predmet múzea a aj správanie študentov. Takýto postoj je hodný pokarhania. Múzeum naňho reaguje a príslušnej škole zasiela sťažnosť na učiteľa. Niekedy sa tiež stáva, že sa učitelia zvyknúť na určité správanie mladých ľudí snažia nevhodné správanie pri prehliadke múzea bagatelizovať a tvrdia, že je normálne, aby sa mladí ľudia takto správali.

Žiaľ, mnoho študentov z Poľska a zahraničia, ktorí prichádzajú do múzea Auschwitz s cieľom dozvedieť sa niečo o histórii, nie sú na návštevu múzea vôbec pripravení. Ich správanie obťažuje ostatných návštevníkov a výsledná hodnota ich návštevy tábora smrti je neurčitá.

Veľkým problémom je precitlivosť, ktorá môže viesť k emocionálnemu šoku, ktorý môže nepriaznivo ovplyvniť dušu mladého človeka. Múzeum preto iba nerado súhlasí s návštevou skupiny študentov, ktorí sú mladší ako 14 rokov. Ak múzeum akceptuje návštevu takejto skupiny mladých ľudí, je vhodné, aby učitelia vopred požiadali rodičov o písomný súhlas s účasťou ich detí na návšteve tábora smrti. Múzeum potom skupine ponúkne „miernejšiu“ verziu prehliadky. Na druhej strane extrémom je však obava z bagatelizovania umučenia státisícov obetí tábora na úroveň virtuálnej hry, v ktorej sa nič skutočné nestáva.

Roku 2009 navštívilo pamätník a múzeum Auschwitz-Birkenau 1,3 miliónov ľudí z celého sveta. Foto: Paweł Sawicki.

2.7. Medzinárodné stretnutia mládeže v Osvienčime

Myšlienka, aby mladí ľudia z rozličných krajín, hlavne z Poľska a Nemecka, diskutovali o ťažkých a citlivých problémoch mieru a medzinárodnej spolupráce, sa zrodila z práce nemeckej organizácie „Aktion Sühnezeichen / Friedensdienste“ (Akcia uzmierenia / Služba pre mier). V Osvienčime organizuje takéto stretnutia medzinárodná mládežnícka organizácia International Youth Meeting Centre (IYMC), ktorá začala pôsobiť v druhej polovici osemdesiatych rokov minulého storočia. Počas svojej existencie uskutočnila IYMC mnoho pozoruhodných podujatí a činností nad rámec poľsko-nemeckých stretnutí. V súčasnosti pracuje IYMC na programoch s partnermi z východnej Európy, ostatných krajín Európskej únie a neeurópskych krajín. Kratšie aj dlhšie programy (trvajúce niekoľko dní) vždy zahŕňajú prehliadky bývalého tábora a ostatné vzdelávacie činnosti na území bývalého koncentračného tábora Auschwitz.

Ak plánujete medzinárodné stretnutie v Osvienčime, môžete využiť odbornosť nielen Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau a IYMC, ale aj iných organizácií, ktoré pri svojej práci tiež vychádzajú z histórie tábora. Takými organizáciami sú napríklad Centrum pre dialóg a modlitbu, Židovské vzdelávacie centrum a Centrum sv. Maximiliána v Harmęzách. Všetky tieto inštitúcie majú k dispozícii seminárne priestory, knižnice a výstavy.

Niekoľkoročná skúsenosť zamestnancov Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau ukázala, že by sa stretnutia mladých ľudí nemali konať počas návštevy bývalého tábora, ale mali by sa uskutočniť pred návštevou alebo po návšteve tábora. Oboznámenie sa s históriou tábora Auschwitz, navštívenie pamätníka a kontakt so sprievodcom múzea by sa malo uskutočniť individuálne a tragédia obetí by sa mala prežiť osobne. Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau vynakladá maximálne úsilie, aby bývalý tábor Auschwitz mohlo na-

vštitíť čo najviac návštevníkov, ktorí by si mohli vypočuť výklad sprievodcu v svojom rodnom jazyku či prečítať si sprievodnú príručku o expozíciách a miestach bývalého tábora vo viac ako tucte jazykov. Na mieste bývalého tábora sa uskutočňujú tiež ďalšie podujatia vrátane vzdelávacích pracovných dielní, premietania dokumentárnych filmov, stretnutí so svedkami a dobrovoľnícke, zvyčajne skupinové podujatia zamerané na záchranu a údržbu objektov.

Vhodná príprava na takéto stretnutia musí samozrejme zahŕňať oboznámenie sa nielen so všeobecnou históriou krajiny, z ktorej partner prichádza, ale tiež miestnou históriou. Toto je zvlášť dôležité v súvislosti so stretnutiami s mladými ľuďmi z Osvienčimu, ktorých príbuzní boli očitými svedkami udalostí druhej svetovej vojny a represii nacistických nemeckých administrátorov. Počas výstavby tábora boli vyhnaní zo svojich domovov. Ak pri práci na výstavbe tábora prejavili nejaký odpor, boli trestaní a tiež boli trestaní, ak sa pokúšali pomôcť väzňom pri úteku z tábora. Ak ide o prvé stretnutie spojené s návštevou pamätníka Auschwitz, pre výber skupinových činností bude dôležité spoznanie výmenného partnera.

Miesta, kde sa mládežnícke skupiny z rôznych krajín môžu stretnúť, sú uvedené vyššie a nachádzajú sa v blízkom okolí pamätného miesta. Nájdete tam tiež školený personál a tímy, ktoré vám poskytnú odbornú pomoc a podporu.

Okrem vyššie uvedených inštitúcií, aj školy v Osvienčime a v okolí majú skúsenosť s projektmi, ktoré vychádzajú z medzinárodných mládežníckych stretnutí. Vďaka tomuto kontaktu pôsobia mladí ľudia z Osvienčimu ako hostitelia svojich rovesníkov z Nemecka, Francúzska, Talianska, Holandska a ostatných krajín. V posledných rokoch sa k týmto inštitúciám pridala tiež Štátna škola pre vyššie vzdelávanie v Osvienčime, ktorá od svojho založenia sústavne rozširuje svoje medzinárodné kontakty. Škola sa nachádza v blízkosti múzea a vzdelávanie o udalostiach v tábore Auschwitz je jedným z hlavných prvkov vzdelávania študentov.

Pri plánovaní stretnutia s miestnymi mladými ľuďmi je nutné uviesť jazyk, v ktorom sa stretnutie uskutoční. Študenti z miestnych škôl sa učia hlavne anglický, nemecký a francúzsky jazyk. Pri organizovaní rusky hovoriacich skupín môže dôjsť k ťažkostiam. Pri každom stretnutí musí byť prítomný tlmočník, ktorý pomôže v prípade nedorozumenia, alebo ak sa stretnutia zúčastňujú ľudia, ktorí cudzí jazyk neovládajú dobre. O úspechu stretnutia často rozhoduje kvalita a presnosť prekladu.

Ak ide o stretnutie s mladými ľuďmi z rôznych krajín a mládežou z Osvienčima a toto stretnutie je súčasťou programu skupiny počas pobytu v Poľsku, je veľmi dôležité, aby sa skupiny veľmi dobre spoznali a navzájom sa pochopili.

Záverom je nutné zdôrazniť, že stretnutia medzi mladými ľuďmi v Osvienčime sú potrebné, ale na druhej strane sú tiež náročnou formou vzdelávacej aktivity. Podľa skúseností sú zvlášť vhodné projekty zamerané na budúcnosť, ktoré odpovedajú na najväčšie výzvy moderného sveta.

DSH

D S H

2.8. Programy ponuky ostatných inštitúcií, ktoré sú zastúpené v Osvienčime a venujú sa vzdelávaniu na tému Auschwitz a holokaust

Centrum pre dialóg a modlitbu v Osvienčime

Myšlienka založiť v Osvienčime Centrum pre vzdelávanie a modlitbu sa zrodila ako výsledok úvah, ktorými sa zaoberali členovia biskupstva na svojich stretnutia v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Hľadali riešenie problému, kde umiestniť karmelitánsky kláštor v blízkosti bývalého tábora Auschwitz. Vytvorenie centra bola jedna z mnohých iniciatív realizovaných v duchu Druhého vatikánskeho koncilu na podporu židovsko-kresťanského dialógu. Existovala zjavná potreba vytvoriť informačné, vzdelávacie, stretávacie a modlitebné centrum pre mladých ľudí v bezprostrednom susedstve bývalého koncentračného tábora Auschwitz. Toto centrum vzniklo roku 1992 ako katolícka inštitúcia. Založil ho krakovský arcibiskup kardinál Franciszek Macharski po konzultáciách s biskupmi celej Európy a so zástupcami židovských organizácií.

Centrum pre dialóg a modlitbu v Osvienčime usporiada hlavne diskusie o holokauste a mučeníctve poľského národa a ostatných európskych národov počas obdobia národného socializmu. Centrum tieto problémy tiež spirituálne konfrontuje z kresťanskej perspektívy. Časom sa centrum stalo miestom rozjímania a výmeny myšlienok o ľudskom údele, sklone ľudí konať dobro aj zlo v pozemskom i eschatologickom kráľovstve. Z centra sa tiež stalo miesto stretnutí a medzináboženských diskusií vychádzajúcich z evanjelia. Je tiež miestom učenia cirkvi o neželaných javoch v modernom svete.

Od roku 1998 je Centrum pre dialóg a modlitbu v Osvienčime hlavne vzdelávacou inštitúciou a „miestom na stretnutie a výmenu myšlienok a modlitby pre všetkých tých, ktorých sa dotklo to, čo sa udialo v Osvienčime“ – ako jeho misiu popísal riaditeľ centra otec Jan Nowak. „Centrum pripomína obeť a prispieva k vytvoreniu vzájomného rešpektu, zmierenia a mieru na svete.“

Vzdelávacie programy

Hlavný vzdelávací program, ktorý prebieha už mnoho rokov, sa nazýva „Na prahu tábora Auschwitz“. Hnacou silou tohto projektu je otec Manfred Deselaers, ktorý je – ako sám hovorí – „nemecký kňaz, ktorý pracuje v tábore Auschwitz“. Naozaj stojí za to si vypočuť tohto muža, pretože nám objasní zmysel stretnutia na prahu tábora Auschwitz:

Aj keď sa náš dom nazýva „Centrum pre dialóg a modlitbu v Auschwitzi“, často sa zdá, že na tomto mieste by sme nemali začať modlitbou ani dialógom. Návštevu tohto pamätného miesta by sme mali začať mlčaním a načúvaním. Pozorným načúvaním „hlasu osvienčimskej zeme“. Toto skutočné stretnutie s históriou je takmer pre každého hlboko dojímavé. Práve preto, čas, ktorý človek venuje tomuto miestu a tiež sebe, je taký dôležitý. Aj v tomto chceme pomôcť našim hosťom – vytvoriť v našom dome atmosféru otvorenosti, priateľstva a pokoja. Je naším snom, aby tí, ktorí navštívia Osvienčim a stoja zoči-voči týmto strašným spomienkam, si odniesli tiež pozitívnu skúsenosť a pociťovali vzájomnú úctu a po návšteve získali novú nádej.

Návštevníci pamätníka Auschwitz – jednotlivci aj skupiny – môžu využiť možnosť ubytovania v centre. Zamestnanci tejto inštitúcie pomôžu návštevníkom pri plánovaní ich návštevy, zorganizujú im prehliadky bývalého koncentračného tábora Auschwitz a pomôžu – na požiadanie skupiny – pri ďalších spôsoboch oboznámenia sa s históriou tábora.

Okrem toho Centrum pre dialóg a modlitbu pozýva skupiny, aby sa zúčastnili na náboženských sláveniach pravidelne organizovaných počas pôstu a adventu alebo organizovaných na žiadosť skupín prichádzajúcich do Osvienčimu.

Ďalšie vzdelávacie programy zahŕňajú medzinárodné a medzináboženské semináre, stretnutia s bývalými väzňami – kresťanmi aj židmi – pre mladých ľudí z Poľska, Nemecka a iných krajín. Počas seminárov sa uskutočňujú prednášky učiteľov z kolégii, profesorov, kňazov a rabínov. Cieľom tohto typu vzdelávacej práce je podporovať židovsko-kresťanský dialóg.

Kontakt:

Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu
ul. M. Kolbego 1
32-602 Oświęcim
tel.: + 48 (33) 843 10 00
fax: + 48 (33) 843 10 01
e-mail: biuro@centrum-dialogu.oswiecim.pl
www.centrum-dialogu.oswiecim.pl

Podľa informácií z webovej stránky centra a informačných balíkov.

Židovské centrum Auschwitz

175

Pred holokaustom tvorili väčšinu obyvateľov Osvienčimu židia. Generácie obchodníkov, rabínov, doktorov a právnikov si tu založili rodiny a prispievali k bohatu tvarovanej židovskej kultúre. Tragédia holokaustu odrazu ukončila stáročný židovský život mesta.

Roku 1995 vznikla Nadácia Židovského centra Auschwitz s cieľom obnoviť židovské kultúrne, duchovné a vzdelávacie centrum v Osvienčime. Aby to bolo možné realizovať, bola o rok neskôr v Poľsku založená sesterská organizácia pod názvom Židovské vzdelávacie centrum Auschwitz.

V septembri 2000 bolo Židovské centrum Auschwitz oficiálne otvorené. Centrum je mimovládna organizácia, ktorá slúži ako strážca židovskej pamiatky. Programy centra sú venované verejnému vzdelávaniu budúcich generácií a učia o bohatosti predvojnového židovského života v Osvienčime, ktorý následkom holokaustu navždy zmizol.

Od augusta 2006 je centrum pridružené k Múzeu židovského dedičstva – Živý pamätník holokaustu v New Yorku, USA.

Židovské centrum zahŕňa nasledujúce zariadenia:

Židovské múzeum – uctieva si pamiatku židovských občanov Osvienčimu. Je umiestnené v rodinnom dome rodiny Kornreich susediacom so synagógou. Hlavná expozícia predstavuje takmer 500-ročnú židovskú históriu, tradície a kultúru v Osvienčime.

Synagóga Chevra Lomdei Mishnayot – jediná židovská modlitebňa v Osvienčime, ktorá prežila holokaust. Synagóga bola prvým majetkom židovskej obce, ktorý bol vrátený židovskej obci v Poľsku a príjemcovia majetku, Židovská obec Bielsko-Biala, darovali synagógu Nadácii Židovského centra Auschwitz. Dnes je reštaurovaná synagóga miestom pre vzdelávanie, meditácie a modlitby.

Vzdelávacie centrum – okrem prípravy historických expozícií o židovskej obci v Osvienčime sa centrum tiež venuje vzdelávacím a kultúrnym programom, ako napríklad súťažiam, čítaniam a stretnutiam s poprednými učencami, spisovateľmi a umelcami. Iniciatívy sú zamerané na miestnu komunitu, najmä na mladých ľudí z Osvienčimu a okolia.

Židovské centrum Auschwitz je pridruženou organizáciou Múzea židovského dedičstva.

Kontakt:

Kancelária v Osvienčime:

Centrum Żydowskie w Oświęcimiu

Pl. ks. Jana Skarbka 3-5

32-600 Oświęcim

tel.: + 48 (33) 844 7002

fax: + 48 (33) 844 7003

e-mail: info@ajcf.pl

www.ajcf.org

Kancelária v New Yorku:

The Office of the Foundation AJCF in New York
Auschwitz Jewish Center Foundation
36 Battery Place
New York, NY 10280
tel.: 1-646-437-4276
fax: 1-646-437-4281

Podľa informácií na webovej stránke nadácie.

Centrum sv. Maximiliána v Harměžach pri Osvienčime

V deväťdesiatych rokoch 20. storočia založil františkánsky rád Centrum sv. Maximiliána v Harměžach ako znak vďaky za dar, ktorým bol život sv. Maximiliána Maria Kolbeho a jeho akt sebaobetovania, ku ktorému došlo v Auschwitz roku 1941, keď ponúkol svoj život miesto svojho spoluväzňa Franciszeka Gajowniczeka.

Centrum sv. Maximiliána je miestom modlitieb, rozjímania, vývoja a duchovného pokoja. Pripomíname si tu, že v koncentračnom tábore Auschwitz, ktorý odhalil brutalitu človeka, sa tiež preukázalo obrovské dobro človeka. Najlepším príkladom toho bol sv. Maximilián Maria Kolbe.

Turisti a pútnici, ktorí prídu do centra, majú možnosť sa viac dozvedieť o živote sv. Maximiliána a predovšetkým o význame a zmysle jeho hrdinskej smrti v koncentračnom tábore. Pre jednotlivé skupiny sa organizujú dni spomínania, meditácie, štúdium života sv. Maximiliána a vedecké konferencie. Hlavnou úlohou centra je evanjelická práca inšpirovaná životom a skutkami sv. Maximiliána.

Návšteva Centra sv. Maximiliána by mala zahŕňať aj čas venovaný predmetom spájaným so sv. Maximiliánom a bývalým táborom Auschwitz. V dolnej časti kostola je umiestnená výstava Mariana Kołodzieja – bývalého väzňa koncentračného tábora Auschwitz, číslo 432 – nazvaná „Obrazy pamäti: Labyrint“. Po päťdesiatich rokoch mlčania sa tvorca výstavy rozhodol priznať tragickú skúsenosť, ktorú v tábore zažil. Sám umelec píše: „...toto nie je umenie. Nie sú to obrazy. Nie sú to slová zachytené v kresbách... Je to pocta všet-

kým tým, ktorí skončili svoj život ako popol“ – ohromnosť prejavu a významu. Prehliadka tejto výstavy návštevníkovi pomôže plne pochopiť ohavnosť Auschwitzu.

V hornej časti kostola je maľba Nepoškvrnenej Panny Márie venovaná františkánskym kostolom vo Lvove, pred ktorou sa mladý Maximilián modlieval. Pred týmto obrazom zložil sľub Panne Márii, o ktorom písal v jednom zo svojich listov: „Budem za ňu bojovať, ale neviem, ako.“ V kaplnke „Panny Márie spoza drôtov“ je socha Nepoškvrnenej Panny Márie, ktorú roku 1940 vytvoril v tábore Auschwitz väzeň Boleslaw Kupiec – táborové číslo 792 – z Poronina v Poľsku. V kostole sa tiež nachádzajú pamätné tabule venované klérom, ktorí zmizli v koncentračnom tábore Auschwitz.

Kontakt:

St Maksymilian Center
Franciscan Monastery in Harmeże
ul. Franciszkańska 12
32-600 Oświęcim
tel.: 033.843 07 11
e-mail: harmeze@franciszkanie.pl
www.harmeze.franciszkanie.pl (iba v poľštine)

Podľa informácií z webovej stránky centra a informačných balíkov.

Medzinárodné centrum pre stretnutia mládeže v Osvienčime

Medzinárodné centrum pre stretnutia mládeže (International Youth Meeting Centre (IYMC)) v Osvienčime je vzdelávacie centrum, ktoré sa venuje mimoškolskému vzdelávaniu v oblasti histórie a politiky; kde premýšľanie nad históriou tábora Auschwitz-Birkenau poskytuje cestu k poľsko-nemeckému zmiereniu a kde existuje želanie „vzdelávania sa po období udalostí v tábore Auschwitz“.

IYMC začalo pôsobiť roku 1986 s pevným presvedčením, že poznanie a pochopenie histórie umožňuje tvorbu lepšej budúcnosti. Myšlienka založenia IYMC sa zrodila v Osvienčime takmer dvadsať rokov skôr. Je to pôvodne nápad nemeckej organizácie nazvanej Akcie zmierenie / Služba pre mier (Actions Reconciliation / Service for Peace (ARSP)), ktorá

organizovala pre nemeckú mládež študijné cesty do bývalého tábora Auschwitz v šesťdesiatych rokoch 20. storočia. Od samého začiatku sa vzdelávacia práca centra zamerala na tragické historické udalosti a na stretnutia s Poľskom ako so susedom.

Prvé poľsko-nemecké programy sa uskutočnili roku 1991. Odvtedy ich počet neustále rastie a s každým programom prichádza nový charakter a nová forma. Časom sa programy zmenili a začali zahŕňať aj účastníkov z Ukrajiny, Litvy, Rakúska, Izraela a Francúzska – podstatným prvkom študijných skupín je vzdelávacia práca centra. IYMC je miestom pre stretnutia a dialóg, búrania hraníc a stereotypov a tiež miestom zábavy a oddychu, pretože bolo založené pre mladých ľudí so zreteľom na ich budúcnosť.

V súčasnosti centrum ročne navštevuje približne 160 skupín, hlavne z Nemecka. Z roka na rok počet návštevníkov z ostatných krajín rastie. IYMC organizuje semináre pre študentov, konferencie pre učiteľov, pracovné dielne a výmenné programy pre mladých ľudí.

Počas návštevy Osvienčimu môžu mladí ľudia navštíviť nielen bývalý koncentračný tábor Auschwitz, ale tiež sa stretnúť s bývalými väzňami koncentračných táborov, zúčastniť sa historickej prehliadky Osvienčimu a navštíviť Židovské centrum. Okrem toho IYMC organizuje jednoduché výlety do Krakova, ktoré zahŕňajú oboznámenie sa so židovskou históriou mesta. Pokiaľ ide o vzdelávanie, o každú skupinu, ktorá sa zúčastňuje programu IYMC, sa postará niektorý z pracovníkov centra, od momentu jej príchodu až do jej odchodu.

Je veľmi dôležité, aby vedúci skupiny spolupracoval s príslušným vzdelávacím pracovníkom centra. Spoločne stanovia podrobný program návštevy tábora Auschwitz pri zohľadnení charakteru skupiny a jej špecifických potrieb. Počas programu je skupine vždy k dispozícii pracovník centra, ktorý poskytne podporu a pomoc pri akýchkoľvek vzdelávacích či organizačných problémoch.

Hostom Medzinárodného centra pre stretnutia mládeže sú k dispozícii tri veľké ubytovacie budovy, ktoré môžu ubytovať celkovo 100 osôb v dvoj-, troj-, štvor- a päťlôžkových izbách. V lete je tiež otvorené táborské. Návštevníci, ktorí sa zúčastňujú dlhších vzdelávacích pobytov, môžu využiť aj veľké seminárne miestnosti. K dispozícii sú audiovizuálne zariadenia a knižnica, ktorá ponúka knihy aj videá. V mediálnej miestnosti môžu návštevníci používať počítače s internetovým prístupom bez ďalších poplatkov.

V záhrade sa nachádza „Dom ticha“ – miesto na meditácie, rozjímanie a ceremónie.

Kontakt:

International Youth Meeting House

ul. Legionów 11

32-600 Oświęcim

tel.: 0048 (33) 843 21 07

e-mail: mds@mds.pl

www.mds.pl (iba v poľštine a nemčine)

Podľa informácií z webovej stránky centra a informačných balíkov.

Združenie Rómov v Poľsku

Primárnym cieľom Združenia Rómov v Poľsku, založeného roku 1992, je vytvoriť vhodné podmienky na zabezpečenie plnej účasti Rómov na poľskom verejnom živote. Pretrvávajúce stereotypy posilňujú negatívny obraz Rómov v spoločnosti. Združenie ako odpoveď na túto skutočnosť uskutočňuje aktívne rôznorodé činnosti, ktorých cieľom je zlepšiť sociálnu, ekonomickú a kultúrnu situáciu nášho obyvateľstva. Jedným z hlavných cieľov združenia je zachovávať v pamäti a pripomínať vyhladenie Rómov počas druhej svetovej vojny.

Vzdelávacie činnosti Združenia Rómov v Poľsku

Združenie propaguje a podporuje všetky činnosti, ktoré sú zamerané na predstavenie dedičstva a hodnoty rómskej kultúry. Organizuje vzdelávacie stretnutia, koncerty, festivaly, podujatia a konferencie, ktorých hlavnou témou je rómska kultúra. Tiež implementuje svoje vlastné kultúrne a vedecké projekty, čím rómske kultúrne dedičstvo približuje celému spoločenstvu. Združenie Rómov v Poľsku poskytuje aj prístup do knižnice a archívov združenia.

Vzdelávacie činnosti Združenia Rómov v Poľsku zahŕňajú:

- organizovanie stretnutí a prednášok pre mladých ľudí ako formu šírenia vedomostí o histórii, tradíciách a kultúre Rómov;

- organizovanie každoročných osláv (2. augusta) pri príležitosti Medzinárodného dňa spomienky na vyhladenie Rómov;
- dokumentovanie osudu obetí vyhladenia Sintov a Rómov (ako napríklad zbieranie rozhovorov so svedkami a rómskymi obeťami nacistických represíj);
- organizovanie výstav v spolupráci s kultúrnymi a vedeckými inštitúciami, samosprávami a mimovládnymi organizáciami;
- publikovanie projektov;
- publikovanie spoločensko-kultúrneho mesačníka Dialo-Pheniben, venovaného rómskej kultúre, tradíciám a myšlienke tolerancie a medzikultúrneho dialógu.

Najnovším vzdelávacím projektom, na ktorom sa zúčastnilo Združenie Rómov v Poľsku, je projekt nazvaný „Prečo potrebujeme toleranciu?“, ktorý sa realizoval v partnerstve so Židovským centrom v Osvienčime. Ide o cyklus seminárov venovaných tolerancii, organizovaných v susedstve tábora Auschwitz a zameraných na študentov a učiteľov stredných škôl v Malopolskom vojvodstve a Hornom Sliezsku.

Pápež Benedikt XVI. na stretnutí s mládežou v Centre pre dialóg a modlitbu, máj 2006.
Foto: Archív Centra pre dialóg a modlitbu.

Projekt „Nezabudneme – Zochrim“ pred Židovským centrom Auschwitz.
Foto: Tomasz Mól.

182

Centrum sv. Maximiliána v Harmežach. Centrum pre dialóg a modlitbu, máj 2006.
Foto: Archív Centra pre dialóg a modlitbu.

Medzinárodné centrum pre stretnutia mládeže. Foto: Archív Medzinárodné centrum pre stretnutia mládeže.

Sídlo Združenia Rómov v Polsku. Foto: Agnieszka Juskowiak-Sawicka.

D S H

Po
prehliadke3.....

D S H

3.1. Ako hodnotiť prehliadku

Učiteľ by mal veľmi úzko spolupracovať so sprievodcom Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau. Spolu posúdia, ako prebehla prehliadka, ako študenti reagovali a aké typy otázok kládli. Vďaka takémuto prístupu založenému na spolupráci so sprievodcom sa zo sprievodcu stáva súčasť vzdelávacieho procesu.

Prehliadku tábora Auschwitz je možné vyhodnotiť v troch fázach:

- čas na reakcie;
- čas na úvahy;
- čas na odovzdanie vedomostí ostatným.

Kognitívny cieľ: umožniť študentom, aby vyjadrili, čo sa počas prehliadky so sprievodcom dozvedeli, a umožniť, aby si navzájom vymieňali vedomosti o holokauste a udalostiach v tábore Auschwitz a na týchto vedomostiach ďalej budovali.

Učebný cieľ: prepojiť návštevu pamätného miesta s poznatkami, ktoré študenti už mali; nechať emocionálne odpovede v pozadí a umožniť, aby študenti intenzívne študovali údaje v súvislosti s táborom Auschwitz (fakty, čísla, dátumy a informácie o židovskom živote pred holokaustom).

Vzdelávací cieľ: podporovať rozmyšľanie o ľudskosti a jej obmedzeniach a o tom, aké ponaučenie prináša zážitok, akým je napríklad návšteva pamätníka Auschwitz.

Čas na reakcie

Učiteľ môže zorganizovať stretnutie na rozpravu okamžite po odchode skupiny z tábora, cestou do bežného života – ak je to možné, malo by k tomu dôjsť ešte v priestoroch pa-

mätníka alebo v autobuse, aby tak práve získaný zážitok bol ukončený možnosťou, aby sa študenti slobodne vyjadrili a prípadne si vypočuli učiteľove upokojujúce slová, ak by boli potrebné. Pretože študenti musia priamo v priestoroch pamätníka svoje správanie do určitej miery ovládať a na niektorých miestach zachovávať ticho, budú potrebovať príležitosť, aby slobodne vyjadrili svoje pocity a dojmy. Učitelia by nemali zabúdať, že cieľom školskej cesty do tábora Auschwitz nie je „dať študentom lekcii“ s výstrahou ani ich trestať, dohnať ich k slzám, krotiť ich či ich „traumatizovať“ ako prostriedok prevencie.

Učiteľ môže každému študentovi, ktorý si želá prehovoriť, dovoliť, aby tak urobil. Na záver môže skupina zhrnúť to, čo práve videla, aké kľúčové myšlienky to najlepšie popisujú, ďalej takéto myšlienky rozviesť, diskutovať o nich, uvažovať o nich z humanistickej, demokratickej perspektívy a diskutovať o prepojeniach s dňom.

Čas na úvahy

Ešte v autobuse cestou do tábora dostanú študenti dotazník, ale mali by byť požiadaní, aby ho počas prehliadky nevyplňovali, aby sa mohli plne sústrediť na to, čo uvidia.

Učiteľ však môže študentov požiadať, aby ho vyplnili čo najskôr po prehliadke. S učiteľom, s ktorým boli na prehliadke tábora Auschwitz, môžu študenti potom v škole na najbližšej hodine diskutovať o tom, čo videli a zažili.

Mala by sa táto práca známkovať alebo nie? Dôvody v prospech známkovania hovoria, že takýto prístup podporuje štúdium holokaustu ako historickej témy a bráni tendenciám považovať holokaust za „posvätný predmet“, čo bráni štúdiu. Okrem toho, táto téma je taká dôležitá pre študentov vo vzťahu k ich životom a budúcnosti – možno dôležitejšia ako čokoľvek iné, čím sa budú pri svojom štúdiu počas roka ešte zaoberať – že by bolo nespravodlivé, aby ich práca na tejto téme nebola odmenená známkou.

Podobne, úroveň prípravy, množstvo prečítaného materiálu a osobná investícia požadovaná od študentov predstavuje značné úsilie a bola by škoda toto úsilie neodmeniť.

Učiteľ môže diskusiu so študentmi viesť podľa určitej štruktúry, aby rozšíril perspektívu toho, čo študenti videli a ako na to reagovali, a celú diskusiu zasadiť do širšieho rámca skúmania absurdity holokaustu a rizika, že k niečomu podobnému by došlo aj v dnešnej spoločnosti.

Čas na odovzdanie vedomostí ostatným

Tretia fáza prináša dimenzie občianstva a rozvíja spôsob, ako v spomienkach spracovať cestu študentov do tábora Auschwitz: ako môže pätnásťročný človek, ktorý sa stal ohnivkom reťaze vedomostí, prispieť k ucteniu pamiatky obetí nacistického barbarstva?

Jedným spôsobom vyhodnotenia, do akej miery si študenti úspešne osvojili informácie o druhej svetovej vojne a holokauste, je vykonanie cvičenia na odovzdanie vedomostí ďalším – napríklad pozvanému rodičovskému publiku, programom pripraveným pre domov seniorov, alebo vo forme prezentácie pre triedy mladších spolužiakov, ktorí ešte nemali možnosť navštíviť Auschwitz.

DSH

D S H

3.2. Navrátenie sa do bežného života po návšteve tábora Auschwitz

Táto časť má dva ciele: zabezpečiť, aby cesta do tábora Auschwitz poskytla študentom štartovací bod pre diskusiu o všeobecnejších politických problémoch a zabezpečiť, aby Auschwitz skutočne „opustili“. Učiteľ sa musí uistiť, či Auschwitz nezotráva v myšliach študentov: že sa z cesty nevrátili ovládnutí zúfalstvom nad ľudskou povahou, plní nedôvery voči svojim rovesníkom a obáv z budúcnosti. Učiteľ sa musí presvedčiť, že sa študenti úspešne vyrovnali so skutočnosťou, že na svete došlo aj k takýmto udalostiam a že vedia zaujať správny postoj k všeobecným problémom a rozlíšiť systémy, ktoré holokaust spochybňujú. Sú schopní nazerať na holokaust ako na historickú udalosť (ktorá sa skončila roku 1945) a rozoznávať rôzne univerzálne témy, ktoré holokaust stelesňuje (na základe vlastných životných skúseností a na základe svetových správ, ktoré im denne prinášajú médiá)?

191

Vedia prepojiť fungovanie politického systému a správanie jednotlivcov s osobnou zodpovednosťou v spoločnosti, kde sa podľa všetkého zdá, že sa študenti spravidla viac zaujímajú o obranu vlastných práv a predstavujú sami seba ako večné obete, pričom ich až tak veľmi nezaujímajú iné povinnosti? Čo sa dozvedeli o ľudstve?

Od času návštevy pamätníka Auschwitz rozmýšľali nad tým, ako môžu vlastné problémy zasadiť do perspektívy a ako môžu rozlišovať medzi trápením a nešťastím a faktom, že existujú určité neriešiteľné a skutočne vážne ľudské udalosti, ktoré nemôžu ani oni prehliadať, pretože sú súčasťou človečenstva?

Táto časť vzdelávacieho procesu môže prebehnúť v rámci hodín občianskej náuky, filozofie alebo náboženstva (formou debaty), no môže byť veľmi dobrým východiskom aj pre hodiny literatúry (ak sa téma rozoberá formou rozpravy) alebo umenia (na tému budovania

spoločnosti „po Auschwitzu“). Pozostáva z troch častí, ktoré sú už dobre známe z prípravnej časti o „individuálnom a kolektívnom význame“.

Individuálny význam

Študenti si môžu priať, aby boli ich odpovede na otázky zachované v dôvernosti.

Počas prípravy na tému „Individuálny a kolektívny význam“ učiteľ navrhne, aby každý študent vypracoval odpovede na určitý počet otázok zasadených do rámca daného ich vlastnou životnou skúsenosťou. Čo uviedli študenti? Ako môže jednotlivý študent niečo zmeniť v spoločnosti po návšteve Auschwitzu? Čo by mal mladý človek urobiť s touto časťou kultúrneho dedičstva – s poznatkami a zážitkami, ktoré mu boli zhodou okolností poskytnuté ako súčasť školského vzdelávania – aby sa ďalej prenášali?

Kolektívny význam

Aké sú konkrétne účinky takejto cesty, ak sa uskutoční ako cesta školskej skupiny, a nie ako cesta jednotlivca?

Aké dôsledky pre triedu aj školu je možné očakávať od kolektívneho projektu?

Sú študenti radi alebo ľutujú, že sa zúčastnili školskej cesty do tábora Auschwitz?

Význam pre spoločnosť

Ako nás Auschwitz priviedol k tomu, aby sme sa zamysleli nad našim spôsobom života v spoločnosti? Aký druh spoločnosti chceme budovať dnes? Ktoré súčasné aspekty našej spoločnosti sa priamo alebo nepriamo vracajú ku konceptom, ktoré umožnili udalosti v táboch Auschwitz? Témy môžu zahŕňať dehumanizáciu, vylúčenie, antisemitizmus, rasizmus, diskrimináciu, elimináciu, konkurencieschopnosť, propagandu, ľudské práva, slobodu názoru a prax vytvárania obeťných baránkov.

Prostredníctvom skúmania týchto troch aspektov môžu učitelia potvrdiť, že prístup ich študentov je založený na empatii – to znamená, že dokážu odstúpiť od toho, čo videli, a ísť ďalej a žiť svoj život v spoločnosti bez toho, aby boli traumatizovaní alebo duševne paralyzovaní udalosťami holokaustu, ale na druhej strane, že nezabudnú rozmer toho, k čomu došlo, ani že nevyblednú obrazy, ktoré videli alebo precítili ako zážitok.

D S H

D S H

3.3. Rôzne aktivity pre študentov po návšteve pamätníka Auschwitz

Ciele

Zámerom takýchto aktivít je zahrnúť návštevu pamätníka Auschwitz do štruktúrovanej učebnej osnovy z uhlu pohľadu širšieho, než je iba štúdium nacizmu a druhej svetovej vojny. Ďalším zámerom je poskytnúť študentom po ich návšteve bývalého koncentračného tábora Auschwitz podporu pri spracovaní ich zážitku a pomôcť im tento zážitok spojiť s procesom ich vzdelávania sa, aby sa stali zodpovednými občanmi a budúcimi dospelými. Je dôležité, aby študenti neboli ponechaní osamote s históriou, ktorá môže byť pre nich novým bremenom. Je nutné dbať, aby tento typ vedomostí o minulosti vedeli použiť v procese budovania humanistickej, demokratickej spoločnosti.

Kognitívnym cieľom je naučiť sa podávať informácie získané počas návštevy reálneho pamätného miesta. Učebným cieľom by malo byť prepojenie nepriamej výučby, ktorá prebieha na pamätnom mieste, s rozličnými formami vyjadrenia a komunikácie. Vzdelávacie ciele zahŕňajú prepojenie minulosti a prítomnosti a zabezpečenie, aby si študenti uvedomovali, že sú aktívnymi občanmi a že skutočnosť, že navštívili Auschwitz, je znakom občianstva.

Písomné aktivity

Navrhované témy

Napište list osobe, ktorá prežila holokaust a ktorú ste stretli.

Napište o svojich pocit vo forme protestného listu alebo revolty.

Napište o tom, ako by ste chceli naložiť s tým, čo ste sa dozvedeli a naučili, pričom východiskovým bodom je vaša vlastná situácia.

Napište dve strany otázok, ktoré sa týkajú všetkého, čo vás trápi alebo vás znepokojuje, alebo to vo vás vzbudzuje strach v súvislosti s udalosťami v tábore Auschwitz. Nesnažte sa na otázky odpovedať.

Udržiavajte kontakt s inou mladou osobou, ktorú ste stretli v tábore Auschwitz.

Výtvarné aktivity

Dva návrhy

Použite kresby na vyjadrenie svojich pocitov počas návštevy tábora Auschwitz.

Analyzujte umelecké diela, ktoré vznikli v tábore Terezín alebo Auschwitzi alebo iných táboroch v regióne a premýšľajte o rozličných funkciách umenia, ktoré vzniklo vo svete koncentračného tábora.

Novinárske aktivity

Navrhované témy

Pripravte „undergroundové“ noviny pre mladých ľudí, ktoré by odrážali dnešnú situáciu a používali moderné komunikačné prostriedky a novodobú technológiu. Čo môžu dnes ľudia urobiť, aby nepripustili rasizmus a antisemitizmus?

Video aktivity

Vytvorte video tím a naučte sa filmovať, uskutočňovať rozhovory a editovať získaný video materiál.

Navrhované témy

Vypracujte správu na základe rozprávania mladých ľudí, ktorí sa zúčastnili cesty do bývalého koncentračného tábora Auschwitz – vo forme upraveného cestovného zápisníka alebo ako sériu rozhovorov na určitú tému (napríklad celá trieda by mohla príbeh udalostí v tábore Auschwitz porozprávať niekomu pochádzajúcemu z úplne inej kultúry).

Aktivity využívajúce divadelné prvky¹⁴

- Séria aktivít založených na funkčných hrách by mohla ilustrovať prechod od fázy skupinovej kultúry cez vytváranie stereotypov až k vylúčeniu a napokon vyhladeniu, ale mohla by tiež zobrazovať nemožné voľby a nástrahy a perverzitu systému, ktorý sa snaží o to, aby jeho obeť boli vinné. Cieľom takýchto funkčných hier je odkryť zvrátenú povahu holokaustu a vyjadriť nemožnosť identifikovania sa s ním – ako prenasledovateľ alebo ako obeť.

- Divadlo Fórum

Študenti využívajú metódu „Divadlo Fórum“ (známu tiež ako „Divadlo utláčaných“) a hrajú scény z každodenného života, pričom pre svoju tému používajú rôzne formy odporu a tiež rozličné prvky, ktoré prispeli k holokaustu.

Koncept Divadla Fórum predpokladá skupinu študentov, ktorí hrajú rôzne reálne situácie a potom ostatným študentom poskytnú možnosť zahrať úlohy protagonistov, aby predstavili odlišné názory, riešenia alebo možnosti.

¹⁴ Učítelia, ktorí majú problém s využitím metódy funkčného hrania, sa môžu venovať tým istým témam využívajúc tradičnejšie vyučovacie metódy.

D S H

3.4. Námety na interdisciplinárne projekty o vzťahoch medzi udalosťami v tábore Auschwitz a súčasnosťou

Ciele

V tomto prípade je hlavnou myšlienkou analyzovať rôzne systémy, ktoré zohrali svoju úlohu v holokauste. Ako sme sa dostali až k takému niečomu? Aké hranice sa museli prekročiť, aby došlo k vyhladzovaniu ľudí a napokon celých častí spoločnosti? Analytický prístup poslúži na zovšeobecnenie štúdia holokaustu pri zohľadnení okolností, ktoré predchádzali tejto neobyčajnej historickej udalosti a na štúdium jej dôsledkov. Cieľom je rozdeliť proces, pričom sa bude vychádzať z jeho konca – pretože práve koniec procesu sú výsledky, ktoré nacisti dosiahli. Ďalším cieľom je preukázať, ako to celé fungovalo a vybrať niekoľko kľúčových konceptov, ktoré študenti podrobnejšie preskúmajú.

199

Cvičenia

Prvé cvičenie pre študentov: 15 minút

Niekoľkými vetami popíšte, čo bol holokaust. Zdôraznite zahrnuté procesy a fázy (rasizmus, stereotypy, propaganda, dehumanizácia, diskriminácia, vylúčenie, izolácia, odmietnutie, násilie, vytvorenie geta, „koncentrácia“ a vyhladzovanie). Potom sa pokúste identifikovať faktory, ktoré umožnili, aby k holokaustu došlo. Vypracujte zoznam takýchto faktorov a zoskupte odpovede študentov pod tromi hlavičkami:

- vzťahy medzi mnou a ostatnými;
- javy, ktoré vyžadujú odpoveď v prvej osobe – t. j. týkajúce sa „mňa“ alebo „nás“ (ako skupiny);
- pravidlá spolunažívania s ostatnými ľuďmi: ja, skupina a ostatní.

Príklad takéhoto zoznamu vypracovaného v rámci tohto cvičenia:

„Ja“ a „Oni“:

Rozdiely a podobnosti medzi jednotlivcami

„Identita“ ako výraz zahrňajúci dva zjavne nezhodné koncepty: identita každého jednotlivca je to, čo ho robí jedinečným, ale to isté slovo sa používa na popisanie podobnosti – skutočnosť, keď je niekto „identický“

Výklad kultúrnej identity

Naturalizácia kultúry

Strach z „cudzinca“ a xenofóbia

„Ja“ a „My“:

Skupiny

Väčšiny a menšiny

Stereotypy

Účinky skupinovej dynamiky na štyri možné oblasti – vylúčenie (odmietnutie), integrácia, asimilácia a ľahostajnosť

Ako môžeme konať v týchto štyroch oblastiach s ohľadom na to, čo sme sa dozvedeli o holokauste?

Obetné baránky

Otázka individuálnej slobody v rámci skupiny

Sektárstvo a fanatizmus

„Ja“, „My“ a „Oni“ – život v spoločnosti:

Demokracia a čo ju zabezpečuje (sloboda tlače, sloboda názorov atď.)

Totalitné a autoritárske režimy

Ľudské práva

Aké hodnoty sa rozhodujeme brániť? Otázka kultúrnej relativity a voľby

Ako môže jednotlivec zo svojho jednoduchého postavenia bežného občana alebo tínedžera zmeniť svet?

V závislosti od triedy a vlastných záujmov učiteľa môže učiteľ vypracovať ďalšie cvičenia týkajúce sa myšlienok, ktoré študenti načrtli.

I. „Ja“ a „Oni“

Cvičenie pre študentov vo veku od 8 do 15 rokov.

Najprv stanovíme, čo vytvára kultúrnu identitu a potom každý študent uvedie jednu zložku kultúry. Učiteľ následne zadá domácu úlohu, aby každý študent pripojil na papier s menom študenta približne desať informácií vyjadrujúcich kultúrnu identitu daného študenta (miesto papiera je tiež možné použiť tričko; miesto slovných informácií je možné použiť tiež koláž, kresby alebo maľby).

Ďalšie cvičenie zahŕňa snahu nájsť čo najviac podobností a čo najviac rozdielov medzi rozličnými študentmi.

Hádanka: Prečo je nemožné obviňovať niekoho z toho, že je „iný“?

Dve odpovede:

1. Vzájomný rozdiel je stálym stavom: ty si iný ako ja, lebo ja som iný ako ty. Preto ťa nemôžem obviňovať z toho, že si „iný“, pretože ja mám rovnako veľa zodpovednosti za tento rozdiel ako ty;
2. Sme všetci jedineční, preto sme nevyhnutne všetci súčasne aj rôzni.

Je možné pracovať s rôznymi zložkami kultúry, ako napríklad oblečenie, jedlo, hudba, tanec, viera, vyučovanie, generačné vzťahy a sexualita (pamätajúc na skutočnosť, že niektorí ľudia boli deportovaní do Auschwitzu na základe ich sexuálnej orientácie), využívanie filmov, fotografií, osobných rozprávání alebo prezentácií o mladých ľuďoch v dnešnom svete.

Použitie prístupu „rozdielov a podobností“ vo vzťahu ku každej zložke kultúry je prostriedkom, ako umožniť prácu s konceptom skupín. Dokazuje to, že mnohé typy skupín je možné predvídať v závislosti od kritérií použitých na porovnávanie, a tiež že mnohé „nálepky“ nemajú žiadnu absolútnu ani určitú hodnotu.

Cieľom týchto cvičení je zmenšiť strach z „inakosti“ – umožniť študentom, aby nepovažovali „ostatných“ za nezlučiteľne odlišných od nich samotných, ale v prvom rade za komplexné ľudské bytosti, s ktorými môžu identifikovať body podobnosti rovnako ľahko, ako body odlišnosti, v závislosti od uhla pohľadu.

II. „Ja“ a „My“ (skupina)

Cvičenie o geografických pôvodoch predkov študentov, ktoré vychádza z rozhovorov s ich rodičmi alebo starými rodičmi, otvára diskusiu o tom, ako sú rôzne krajiny obývané. Je možné vzniesť námietky voči konceptu „byť domorodým“ a preukázať jeho neplatnosť, pretože vo väčšine prípadov zistíme, že následné vlny imigrácie z politických, hospodárskych, vojenských či environmentálnych dôvodov vytvorili populačný mix. Niektorí študenti, ktorí sa považujú za „domorodcov“, zistia, že majú predkov, ktorí prišli z iného regiónu (pozri materiál určený na rozdanie študentom 3.4a).

Dve témy na diskusiu:

- ako je možné zistiť a zdieľať bohaté individuálne kultúrne dedičstvá študentov;
- preskúmanie, ako nacisti použili koncept „čistoty“ v rasovom kontexte a aké boli dôsledky.

Praktické cvičenie o rôznych druhoch vzťahov medzi „ja“ a „skupina“: vylúčenie, integrácia, asimilácia, lahostajnosť.

Vzhľadom na to, že každý jednotlivec patrí k istej skupine, pokúste sa vypracovať zoznam čo najväčšieho počtu skupín, ku ktorým študenti patria.

Riziká stereotypov:

Vypracujte zoznam stereotypov ľudí z ostatných európskych krajín. Tieto stereotypy očividne zrejme predstavujú falošné a zjednodušené videnie zložitých národných realít.

Alternatívne diskusné cvičenie:

Ako by sa skupiny mohli stať nebezpečné pre jednotlivcov a spoločnosť?

Aké sú rôzne formy vylúčenia v našej spoločnosti?

III. Spolunažívanie: „Ja“, „My“ a „Oni“

Pracujte s výpiskami z prepisov zo súdov v Norimbergu a dokumentmi, ako napríklad Európsky dohovor o ľudských právach a Dohovor o právach dieťaťa, a požiadajte študentov:

1. aby identifikovali, čo charakterizuje demokratický režim a autoritársky režim;
2. aby našli definície propagandy, slobody názoru, slobody vyjadrovania a slobody informácií, cenzúry, ľudských práv, zločinov proti ľudskosti a genocídy.

Praktické cvičenia na jednu z týchto dvoch tém:

1. Vypracujte ústavu pre „detskú republiku“ so všetkými potrebnými poistkami detských práv.
2. Pracujte na príklade „Spravodlivého medzi národmi“ (Nežid, ktorý prispel k záchrane židov pred holokaustom) a uvažujte, ako môže byť každý z nás aktívnym občanom pri obrane ľudských práv v demokratickom systéme a v autoritárskom systéme.

Záver

Je lepšie konať, ako reagovať.

Na základe skoršej analýzy faktorov, ktoré prispeli ku „konečnému riešení“ alebo umožnili, že k tomu došlo, určte, čo musia zodpovední občania rozpoznať, čoho sa musia vystríhať a čo musia mať na pamäti.

Dve podporné myšlienky:

- dôležitosť záujmu o to, čo sa tu a inde deje. Nebyť ľahostajný a zaujímať sa o všetko, snažiť sa pochopiť a spájať minulosť a súčasné reality.
- „nebyť stádovitý“ znamená odmietat ľahostajnosť a prijať úlohu človeka ako občana sveta.

Materiál pre študentov 3.4a

Príklad, ako môžu študenti uskutočniť rozhovor

Vaše osobné kultúrne zázemie

1. S kým robíte rozhovor?
2. Aké je jeho/jej celé meno?
3. Kde žije osoba, s ktorou robíte rozhovor? Kde žijete vy? Žila daná osoba vždy na danom mieste / v tomto regióne / v tejto krajine?
4. V ktorých regiónoch alebo krajinách žili vaši rodičia? A vaši starí rodičia? A vaši prastarí rodičia? A ešte skoršie generácie?
5. V ktorom roku prišli vaši rodičia do tohto regiónu? A do tejto krajiny? Kde sa usadili, keď sem prišli?
6. Prečo odišli z ich domovského regiónu / krajiny?
7. Čím boli vaši starí rodičia? A prastarí rodičia?
8. Vykonáva sa vo vašej rodine ešte stále ten istý typ práce (rodičia, strýkovia, tety)?
9. Akým jazykom rozprávali?
10. Rozpráva ešte niekto vo vašej rodine týmto jazykom? Žili v meste alebo na dedine?
11. Aké slávnosti alebo obrady slávi vaša rodina?
12. Čo jedávate v tie dni?

Mohli by ste priniesť rodinný recept na špecialitu vášho regiónu alebo krajiny? Alebo predmet podľa vášho výberu, ktorý sa spája s vašou rodinnou históriou? Alebo rodinnú fotografiu, ktorá sa vám zvlášť páči?

D S H

3.5. Stretnutie s človekom, ktorý prežil holokaust

Tento typ stretnutia bude iný ako stretnutia z prípravnej fázy.

Sú dva možné scenáre:

A: Študenti človeka, ktorý prežil holokaust, stretli ešte pred ich cestou do Auschwitzu.

S tou istou osobou sa stretnú aj po ich ceste do Auschwitzu; alebo

B: Pred cestou do Auschwitzu sa študenti nestretli s človekom, ktorý prežil holokaust.

207

V prípade druhého stretnutia študentov s osobou, ktorá prežila holokaust, bude cieľom rozdelenie výmeny skúseností medzi dvomi rôznymi kategóriami ľudí, ktorí boli v Auschwitzu – na jednej strane deportovaná osoba a na strane druhej člen študentskej skupiny. Výmena myšlienok na základe fotografií, ktoré vznikli v tábore, môže byť prostriedkom prepojenia dvoch zásadne odlišných skúseností deportácie do tábora a účasti na študentskej ceste. Udalosti zasadte do historického rámca.

Mladí ľudia môžu vyjadriť svoje pocity z cesty do Auschwitzu a môžu ďalej klásť otázky, nielen o živote v tábore, ale tiež o období po holokauste, o nezlomnosti ľudí s osobnou skúsenosťou s holokaustom a o tom, ako sa títo ľudia neskôr začlenili do spoločnosti a o ich pocitoch a živote dnes.

Osoba, ktorá zastupuje ľudí s osobnou skúsenosťou s holokaustom, tiež môže študentom klásť otázky a pýtať sa, čo pochopili, čo videli, čo si odnášajú a ako s touto skúsenosťou naložia ďalej.

Stretnutie ukončí premietnutie niektorého z dokumentárnych filmov Platforma v Birkenau alebo Zvláštne komando, čím sa doplní širšia perspektíva rozprávania osoby, ktorá prežila holokaust.

V prípade prvého stretnutia študentov s osobou, ktorá prežila holokaust, učiteľ požiadava, aby si všetci študenti pripravili otázky (na základe ich návštevy bývalého tábora). Je nutné venovať pozornosť tomu, aby daná osoba mala možnosť uviesť do súvisu to, čo sa jej stalo pred príchodom do Auschwitzu. Učiteľ musí najmä zabezpečiť, aby medzi dvomi stranami diskusie – medzi študentmi a osobou, ktorá prežila holokaust – prebehla vyvážená komunikácia.

Poznámky a kritické posúdenie zdroja bude vychádzať z usmernenia uvedeného v časti 1.5.

3.6. „Existuje jedna stanica, na ktorú prídu všetci bez ohľadu na to, odkiaľ sú...“¹⁵

„Návštevník! Obzri si zvyšky tohto tábora a ponor sa do myšlienok: bez ohľadu na to, odkiaľ prichádzaš, nie si cudzinec. Nech nie je tvoja cesta zbytočná a nech nie je naša smrť zbytočná. Nech je popol Auschwitzu pre teba a tvoje deti varovaním: hrozný následok nenávisti, ktorého stopy si videl, nesmie byť novým semenom pre zajtrajšok a ani nikdy viac.“

Primo Levi, *Se questo è un uomo*
(Je to človek?)

209

Úvod

Táto úloha je zameraná na zhrnutie návštevy múzea Auschwitz. Plán úlohy zahŕňa činnosti, ktoré sa zaoberajú nielen poznatkami získanými od sprievodcu múzea, ale tiež emóciami, ktoré prežívali študenti. Je dôležité, aby študenti, ktorí navštívili múzeum, neboli ponechaní osamote s traumatickými informáciami. Potrebujú príležitosť, aby sa mohli zo svojich zážitkov vyrozprávať – a niekedy „upokojiť“ svoje emócie. Úloha využíva divadelné prvky. Študenti dostávajú roly, ktoré pre nich predstavujú príležitosť sa „upokojiť“.

¹⁵ Charlotte Delbo, *None of Us Will Return*, Yale University Press, New Haven and London, 1995.

Ciele úlohy

Na konci tejto aktivity by študenti:

- mali vedieť, ako použiť poznatky získané počas návštevy múzea Auschwitz;
- mali mať rozšírené vedomosti o tábore smrti Auschwitz-Birkenau;
- mali byť schopní definovať Auschwitz ako fabriku smrti;
- si mali uvedomiť a chápať tragédiu židov, ku ktorej došlo v Auschwitzi;
- mali vedieť popísať konkrétnu úlohu, ktorú Auschwitz zohral počas holokaustu;
- mali chápať ojedinelosť masového vyvraždenia židov počas holokaustu;
- mali vedieť, že Auschwitz je najväčším židovským cintorínom;
- mali vedieť na základe vybraných výpisov z literatúry, čo Auschwitz vlastne predstavuje;
- mali chápať úlohu Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau pre budúce generácie.

Poznámky k správnej realizácii tejto úlohy

- Téma by mala byť prezentovaná počas dvoch vyučovacích hodín (90 minút).

Metódy

- Diskusia;
- Analýza úryvkov textov;
- Divadelné prvky (študenti dostávajú roly, predstavujú sochy, vedú diskusie o „slnku“ a robia cvičenia založené na koncepte „tunel myšlienok“).

Vzdelávacie materiály

Fotografie múzejných dokumentov („spomienkové predmety“ väzňov):

- čajová lyžička (materiál pre študentov 3.6a)
- kufor (materiál pre študentov 3.6b)
- obrázok od väžňa (materiál pre študentov 3.6c)
- topánka (materiál pre študentov 3.6d)
- fotografia z obdobia pred založením tábora (materiál pre študentov 3.6e)

Úryvky z textov venovaných Auschwitzu:

- Imre Kertesz, Bezosudovosť (materiál pre študentov 3.6f);
- Charlotte Delbo, Aucun de nous ne reviendra (Nikto z nás sa nevráti) (materiál pre študentov 3.6g);
- Primo Levi, Je to človek? (materiál pre študentov 3.6h);
- Elie Wiesel, Noc (materiál pre študentov 3.6i);
- Tadeusz Borowski, Ludzie, którzy szli (Ľudia, ktorí šli ďalej) (materiál pre študentov 3.6j);
- Maria Czapka, „Tábory“ z: „Hviezda Davidova“ (materiál pre študentov 3.6k);
- Seweryna Szmaglewska, Dym nad Birkenau (materiál pre študentov 3.6l);
- Zofia Nałkowska, „Dospelí a deti Auschwitzu“, z „Medailóny“ (materiál pre študentov 3.6m);
- Samolepiace kartičky;
- Stredne veľká okrúhla karta s nápisom: „Múzeum Auschwitz“;
- Motto: úryvok z textu knihy od Prima Leviho – použitý počas hodiny podľa potreby; napríklad premietnutý na stenu;
- Kartičky s textom „Neviem si predstaviť, (že)...“.

Plán hodiny

Aktivita 1

Rozdeľte triedu do párov. Jeden bude hrať úlohu návštevníka múzea a druhý kamaráta. Úlohou návštevníka je porozprávať kamarátovi, čo videl. Všetky skupiny pracujú súčasne.

Poznámka: Všetky skupiny pracujú súčasne. Potom učiteľ vyberie päť alebo šesť „kamarátov“ a požiada ich, aby porozprávali, čo počuli.

„Kamarát“ môže porozprávať napríklad toto: „Jeden môj kamarát mi rozprával, že videl – zvyšky krematória. Nevedel si predstaviť, že by tam pálili ľudí.“

Aktivita 2

Študenti si napíšu na samolepiacu kartičku slovo, ktoré opisuje ich pocity, ktoré majú v súvislosti s návštevou pamätníka Auschwitz. Potom položia na zem stredne veľký kus papiera s nápisom „Konzentrationslager Auschwitz“. Zozbierajú kartičky od študentov a usporiadajú ich do tvaru „lúčov slnka“. Najdlhší lúč má najdôležitejší význam pre účastníkov. Príklady popisov: dojemné, neludské, tragické, nepredstaviteľné atď.

Aktivita 3

Rozdeľte študentov do piatich skupín. Každé skupine dajte nejaký artefakt: obrázky múzejných pamiatok (prílohy 1-5)

Skupina I – čajová lyžička (materiál pre študentov 3.6a);

Skupina II – kufor (materiál pre študentov 3.6b);

Skupina III – obrázok od väzňa v tábore Auschwitz (materiál pre študentov 3.6c);

Skupina IV – topánka väzňa (materiál pre študentov 3.6d);

Skupina V – obrázok z doby „pred táborom“ (materiál pre študentov 3.6e).

Každá skupina si pripraví príbeh spájajúci sa s danou pamiatkou (napríklad: ako sa dostala do Auschwitzu, čo sa s ňou stalo v tábore). Po približne ôsmich minútach skupiny porozprávajú svoje príbehy.

V svojom rozprávaní by mali študenti vysvetliť jednotlivé príbehy, ktoré sa podľa nich spájajú s „pamiatkou“ na základe ich poznatkov z múzea.

Aktivita 4

Rozdeľte študentom úryvky z literárnych diel – každý študent dostane jeden text (materiály pre študentov 3.6f až 3.6m). Požiadajte študentov, aby si vybrali jednu vetu z ich textu, ktorá je podľa nich najdôležitejšia. Potom vyzvite študentov, aby nahlas prečítali vety, ktoré vybrali.

Poznámka: Ak je v triede 35 študentov, potom štyria alebo piati študenti dostanú ten istý text.

Aktivita 5

Rozdajte študentom kartičky, na ktorých bude napísané: „Neviem si predstaviť, (že)...“.

Vyzvite študentov, aby dokončili vetu. Požiadajte niektorých študentov, aby nahlas prečítali svoje vety. Ukončite aktivitu krátkou diskusiou.

Aktivita 6

Vyberte piatich študentov, ktorí budú „sochári“. Ostatní študenti budú „materiál pre sochárov“. Úlohou sochárov bude vytvoriť veľkú sochu, ktorá bude pripomínať obeť Auschwitzu. Povedzte študentom, aby porovnali svoje dielo s existujúcim pamätníkom v tábore Auschwitz.

Poznámka: Toto cvičenie je voliteľné. Malo by sa uskutočniť so študentmi, ktorí sú emocionálne vyspelí.

Aktivita 7

Navrhните, aby sa všetci študenti postavili do dvoch radov oproti sebe. Jeden študent bude hrať úlohu bývalého väzňa v tábore. Študenti usporiadaní v dvoch radoch vytvoria „tunel“, cez ktorý sa bývalý väzeň z tábora „prechádza“ pozdĺž takzvaného „Tunela myšlienok“. Učiteľ kráča okolo z vonkajšej strany tunela a kladie ruku na plecía študentov. „Zvolený“ študent musí „bývalému väzňovi“ niečo povedať – napríklad: „Súcitím s vami“, „Neviem si ani predstaviť vaše utrpenie“ atď.

Poznámka: Cieľom tohto cvičenia je na jednej strane sa pokúsiť vžiť sa do postavenia niekoho, kto prežil Auschwitz a na druhej strane predstaviť si stretnutie s takouto osobou. Je veľmi dôležité, aby sa o tejto aktivite neskôr diskutovalo.

Študent, ktorý hral úlohu bývalého väzňa, by mal potom odpovedať na otázku: „Ako si sa cítil v tejto úlohe?“ Ostatní študenti by sa mali potom vyjadriť, či by bolo pre nich jednoduché rozprávať sa s bývalým väzňom.

Aktivita 8

Záver: Navrhňte krátku diskusiu o nasledujúcich témach:

- Čo by mal Auschwitz znamenať pre budúce generácie?
- Diskutujte o motte, v duchu ktorého sa hodina niesla.

Domáca úloha

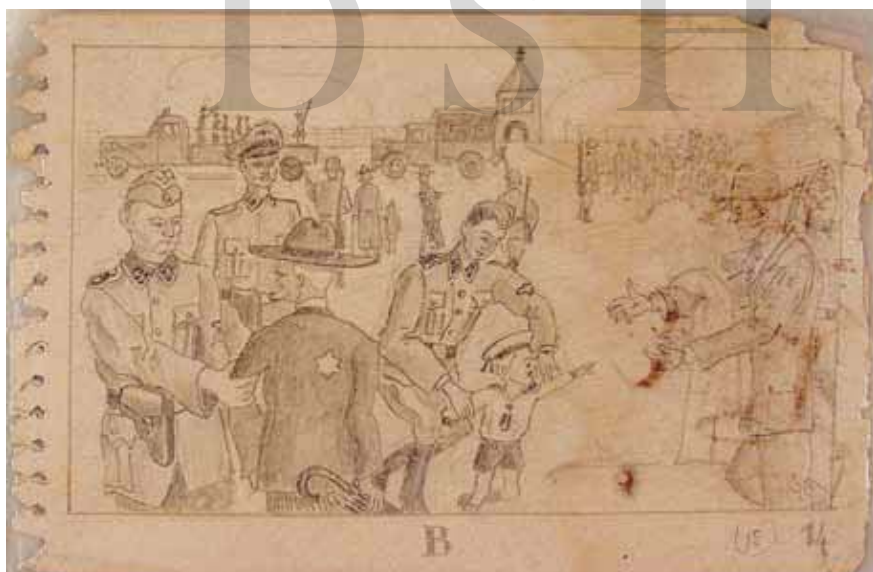
Napište správu o vašej návšteve Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau.

Lyžička. Foto: Tomasz Pielesz. © MCEAH, PMA-B.

Kufor. Foto: Tomasz Pielesz. © MCEAH, PMA-B.

Obrázok, ktorý nakreslil väzeň. © PMA-B.

Topánka. Foto: Tomasz Pielesz. © MCEAH, PMA-B.

216

Fotografia z doby pred založením tábora. © PMA-B.

Materiál pre študentov 3.6f

Tam, na druhej strane cesty, pálili našich spolucestujúcich – všetkých tých, ktorí chceli, aby ich transportovali autami. Všetkých tých, ktorých doktor určil za „nekvalifikovaných“ vzhľadom na ich vek alebo z iného dôvodu. Všetky deti s matkami a tiež tehotné ženy, ktoré, ako povedali, „to ukazovali“. Zo stanice tiež išli do kúpeľa. Tiež vedeli o vešiakov a číslach a celý postup bol presne rovnaký ako náš. Povedali mi, že tiež videli holičov a tiež dostali kus mydla. Potom tiež prišli do sprch, kde, ako som počul, boli tie isté potrubia a sprchové ružice, avšak miesto vody sa na nich valil plyn. Toto všetko som sa nedozvedel odrazu, ale kúsok po kúsku, stále pribúdali nové podrobnosti, niektoré sa spochybnili, niektoré potvrdili, a niektoré sa ďalej rozvíjali.

Tiež som počul, že počas procesu sa s nimi zaobchádzalo srdečne, dokonca že boli zahrnutí starostlivosťou a náklonnosťou. Deti sa hrali s loptou a spievali a miesto, kde zomreli udusením, bolo obklopené krásnymi trávnikmi, s besiedkami a záhonmi kvetov. Preto mi toto všetko akosi pripomínalo študentský kanadský žartík. Navyše, tento dojem sa posilnil, keď som si spomenul, ako šikovne ma vyzliekli a prezliekli s jednoduchou predstavou vešiakov a čísel a ako vystrašili každého, kto mal nejaké cennosti, tvrdením o röntgenovom prístroji, čo, ako sa napokon ukázalo, nebolo nič iné ako hrozba.

Imre Kertész, Los utracony (Bezосудовость), W.A.B., Varšava 2002, s. 112-113.

Materiál pre študentov 3.6g

Ľudia prichádzajú. Pozerajú cez davy tých, ktorí čakajú, tých, ktorí ich čakajú. Bozkávajú ich a hovoria, že cesta ich vyčerpala.

Ľudia odchádzajú. Lúčia sa s tými, ktorí neodchádzajú a objímajú deti.

Je tam ulica pre ľudí, ktorí prichádzajú a ulica pre ľudí, ktorí odchádzajú.

Je tam kaviareň nazvaná „Príchody“ a kaviareň nazvaná „Odchody“. Sú tam ľudia, ktorí prichádzajú a ľudia, ktorí odchádzajú.

Ale existuje stanica, kde tí, ktorí prichádzajú, sú tí, ktorí odchádzajú, stanica, kde tí, ktorí prichádzajú, nikdy neprišli, kde tí, ktorí odišli, sa nikdy nevrátili späť.

Je to najväčšia stanica na svete.

Toto je stanica, kam prídu, bez ohľadu na to, odkiaľ sú.

Prichádzajú sem po dňoch a nociach,

prešli cez mnohé krajiny,

došli sem spolu so svojimi deťmi, dokonca aj s tými maličkými, ktoré tu nemali byť.

Vzali svoje deti, pretože na takúto cestu neodchádzate bez detí.

Tí, ktorí mali zlato, vzali ho so sebou, lebo verili, že zlato im pomôže.

Všetci vzali, čo bolo pre nich najhodnotnejšie, lebo keď odchádzate na dlhú cestu, nesmiete zanechať, čo je pre vás hodnotné.

Všetci vzali so sebou svoj život, lebo predovšetkým život musíte vziať so sebou.

A keď prichádzajú,

veria, že už prišli

do pekla

možno. A jednako tomu neverili.

Nemali predstavu, že by človek mohol nasadnúť na vlak do Pekla, ale keď tam boli, ich odvaha sa prebudila a pripravili sa na to, čo príde

spolu s deťmi, manželkami a starými rodičmi a ich rodinnými spomienkami a rodinnými dokumentmi.

Nevedeli, že na tejto stanici niet príchodov.

Očakávajú to najhoršie – neočakávajú nemysliteľné.

A keď stráže zarevú, aby sa zoradili po piatich, muži na jednej strane, ženy a deti

na druhej strane, v jazyku, ktorému nerozumejú, pod údermi obuškov porozumejú a zora-
dia sa po piatich očakávajúc čokoľvek.

Matky si pevne pridriavajú svoje deti – trasú sa pri myšlienke, že by im ich
mohli zobrať – deti sú hladné a smädné a strapaté, vidno na nich nedostatok spánku po
ceste cez všetky tie krajiny.

A keď stráže zarevú, aby nechali svoje batôžky, malé potešenia a spomienky na
plošine, urobia tak, pretože sa musia pripraviť na najhoršie a nechcú byť ničím prevape-
né. Hovoria: „Uvidíme“. Videli už tak veľa a sú unavení z cesty.

Stanica nie je stanicou. Je to koniec trate. Pozerajú a sú zúfalí z bezútešnosti okolo nich.

Ráno hmla halí močariny.

Večer reflektory odhaľujú biely ostnatý drôt tak jasne ako astronomická fotogra-
fia. Veria, že práve sem ich berú a majú strach.

V noci čakajú na deň, s deťmi ťažkými v náručíach matiek.

Čakajú a premýšľajú.

Keď sa ráno rozvidnie, už niet čakania. Zástupy sa odrazu pohnú.

Ženy a deti prvé, sú najvyčerpanejšie. Po nich muži. Sú tiež unavení, ale potešili
sa, že ich manželky a deti majú ísť prvé.

Ženy a deti majú prednosť.

V zime sú premrznutí na kosť. Najmä tí, ktorí prišli z Candie. Sneh je pre nich
nový.

V lete ich oslepuje slnko, keď vystupujú z vagónov pre dobytok, pevne uzavre-
tých pri odchode.

Odchod z Francúzska, Ukrajiny, Albánska, Belgicka, Slovenska, Talianska,
Maďarska, Peloponézu, Holandska, Macedónska, Rakúska, Hercegoviny, z pobrežia
Čierneho mora, z pobrežia Baltického mora, z pobrežia Stredozemného mora, z brehov
Visly. Chceli vedieť, kde sú. Nevedeli, že sú v strede Európy. Hľadali názov stanice. Toto je
stanica, ktorá nemá názov. Stanica, ktorá pre nich zostane bezmenná.

Charlotte Delbo, *None of Us Will Return (Nikto z nás sa nevráti)*, Yale University Press,
New Haven and London, 1995, s. 4-6.

Materiál pre študentov 3.6h

Minulý mesiac jedno z krematórií v Birkenau vyhodili do vzduchu. Nikto z nás presne nevie (a pravdepodobne nikto nikdy nebude vedieť), ako došlo k tomuto hrdinskému činu: hovorilo sa o Sonderkommando, zvláštnom komande, ktoré bolo priradené k plynovej komore a peciam a ktoré je samotné periodicky vyhladzované a dôsledne segregované od zvyšku tábora. Faktom zostáva, že niekoľko stoviek mužov v Birkenau, bezradných a vyčerpaných otrokov ako my, našlo v sebe dostatok sily, aby konali, aby dozreli plody ich nenávisti.

Muž, ktorý má dnes pred nami zomrieť, sa nejakým spôsobom zúčastnil revolty. Hovoria, že mal kontakty s rebelmi z Birkenau, že do nášho tábora priniesol zbrane, že pripravoval súčasnú vzburu medzi nami. Dnes má zomrieť rovno pred našimi očami: a možno Nemci nerozumejú, že táto osamelá smrť, smrť muža, ktorá bola vyhradená preňho, mu priniesie slávu, nie hanbu.

Na konci Nemcovej reči, ktorú nikto nerozumel, znova sa ozval ten istý chraplavý hlas zo začiatku:

„Habt ihr verstanden?“ Rozumeli ste?

Kto odpovedal: „Jawohl!“ Všetci a nikto: bolo to, akoby sa naša prekliata rezignácia stelesnila, ako keby sa premenila na kolektívny hlas nad našimi hlavami. Ale všetci počuli krik odsúdeného muža, prenikol cez staré hrubé prekážky zotrvačnosti a podriadenosti. Zasiahol živé jadro človeka v každom z nás.

„Kamaraden, ich bin der Letzte“ (Kamaráti, ja som ten posledný!).

Túžil som, aby som mohol povedať, že spomedzi nás, sklesnutého stáda, sa zdvihol hlas, mrmlanie, znak súhlasu. Ale nič sa nestalo. Zostali sme stáť, zohnutí a siví, naše hlavy spustené a odkryli sme si ich, až keď nám Nemec tak prikázal. Otvorili sa padacie dvere, telo sa strašidelne skrútilo; kapela začala znova hrať a nás opäť zoradili a pochodovali sme popri chvejúcom sa tele umierajúceho muža.

Pri šibenici stál esesák a nevšímavými očami pozeral, ako prechádzame. Svoju prácu si vykonali. A vykonali si ju dobre.

Primo Levi, *Je to človek? (If This Is a Man)*, Summit Books, New York, 1986, s. 113.

Materiál pre študentov 3.6i

Nevedeli sme ešte, ktorá strana je lepšia, pravá alebo ľavá, ktorá cesta vedie do väznice a ktorá do krematória. Jednako som však bol šťastný, bol som blízko otca. Naša procesia sa pomaly pohybovala vpred.

Podišiel k nám väzeň:

„Spokojní?“

„Áno,“ niekto odpovedal.

„Chudáci, smerujete do krematória.“

Zdalo sa, že hovorí pravdu. Neďaleko od nás stúpali z priekopy plamene, obrovské plamene. Niečo tam horelo. Prišlo nákladné auto a vyložilo svoj náklad: malé deti. Bábätká! Áno, videl som to, videl som to na vlastné oči... do plameňov hádzali deti. (Niet divu, že odvtedy sa mi spánok vyhýba.)

Takže tam sme šli. Trochu ďalej bola ďalšia, väčšia jama pre dospelých.

Štípal som sa: Som ešte stále nažive? Som pri zmysloch? Ako by bolo možné, že by pálili mužov, ženy a deti a že by svet mlčal? Nie, toto všetko nemôže byť skutočnosť. Možno zlý sen... Čoskoro sa strhnem a zobudím sa, srdce mi bude biť a ja sa znova ocitnem v izbe môjho detstva, s mojimi knihami...

Elie Wiesel, *Noc, z Nočnej trilógie. Noc. Svitanie (The Night Trilogy. Night. Dawn)*. Day, Hill and Wang, divízia vydavateľstva Farrar, Straus a Giroux, New York, 2008, s. 50.

Materiál pre študentov 3.6j

Zo strechy skladu ste mohli celkom jasne vidieť horiace jamy a krematória pracujúce na plné obrátky. Videli ste ľudí vchádzať dovnútra, bez šiat. Potom esesáci rýchlo zavreli okná a pevne dotiahli skrutky. Po niekoľkých minútach, počas ktorých sme ani nestihli natrieť poriadne dechtom kus strešnej dosky, sa okná a bočné dvere otvorili, aby sa budova vyvetrala. Prišlo Sonderkommando, odviekli mŕtvolu do horiacich jám. A takto to išlo, od rána do večera – každý boží deň.

Niekedy sa stalo, že transport už bol otrávený plynom. Okolo jazdili autá, ktoré prišli neskôr, plné chorých ľudí. Bolo stratou času ich otráviť plynom. Boli bez šiat a Oberscharführer Moll ich zastrelil vlastnou zbraňou alebo ich zaživa štychnutím hodil do horiacej jamy.

Raz auto prinieslo mladú ženu, ktorá sa odmietla oddeliť od matky. Obidve sa museli vyzliecť, matka išla na čele. Muž, ktorý mal sprevádzať dcéru, zastal, ohromený dokonalou krásou jej tela a v úžase a obdive sa poškrabal na hlave. Žena si všimla toto obyčajné, ľudské gesto a sa uvoľnila.

S červenou tvárou uchopila muža za rameno.

„Povedzte mi, čo mi spravia?“

„Buď statočná“, povedal muž. Rameno si neodtiahol.

„Ja som statočná! Nevidíte? Veď sa pred vami ani nehanbím! Povedzte mi!“

„Nezabúdaj, buď statočná, poď. Mám ňu viesť. Len sa nepozerať.“

Vzal ju za ruku a ďalej ju viedol. Rukou jej zakryl oči.

Zhrozila sa horúčavy, ktorá stúpala von z jamy spolu so syčaním a zápachom horiaceho tuku. Strhla sa. Vtedy Oberscharführer vystrelil, takmer bez mierenia. Muž ženu sotil do horiacej jamy a keď dopadla, počul jej hrozný, zúfalý výkrik.

Tadeusz Borowski, „*Ludia, ktorí šli ďalej*“ („*The People Who Walked On*“) z: „Dámy a páni, do plynu, prosím, tadiaľto“ (This Way for the Gas, Ladies and Gentlemen,) Penguin Books, New York, 1976, s. 95-96.

Materiál pre študentov 3.6k

Hneď na druhý deň nás vzali von ako Aussenkommando. Mali sme pracovať pod holým nebom. Išlo o terénne práce: vyrovnávanie zeme, nosenie košov plných kameňov atď. Kontajnery plné kameňov určite vážili viac ako štyri dievčatá, ktoré ich zdvíhali. Krčili sme sa pod ich váhou a tie, ktoré už nevládali, dostali strašnú bitku. Boli dni, keď dievčatá boli pri práci zabití a my ostatní sme ich museli nosiť, aby sčítavanie pri nástupe súhlasilo. Po nástupe telá vzali preč.

Naša vedúca bloku bola Slovenka, Eta Lache. Bola to obluda. Netýrala nás o nič menej ako Nemci. Takto sa snažila si získať priazeň. Bila nás. Trestala nás. Kradla nám chlieb. V tábore Auschwitz sa (vtedy) chlieb delil na štyri časti. Vedúca bloku vyberala z neho striedku a potom ho rozdelila na štyri porcie... Chlieb bol mena a vďaka tomu si zabezpečila pohodlný život.

Maria Czapka, „Obozy“ z: *Męczeństwo i zagłada Żydów w zapisach literatury polskiej*, redakčne upravila Irena Maciejewska, Varšava, 1988, s. 254.

D S H

Materiál pre študentov 3.6I

Ako sme sa dozvedeli od elektrikárov, ktorí museli v krematóriu často pracovať, je vestibul čistá, veľká hala, bez akýchkoľvek posunovateľných predmetov, presne ako v luxusnej kajute na lodi. Všetko je bezpečne prichytené. Okolo stien sú umiestnené kovové lavičky, ako v čakárni u lekára. Pod veľkou červenou šípkou ukazujúcou ku vstupu do dlhej chodby je nápis v niekoľkých jazykoch – zdá sa mi, že vraveli, že v šiestich: K SPRCHÁM A K DEZINFEKCIÍ ŠIAT. Tu vo vestibule sa ľudia vyzliekli, starostlivo si uložili šaty na kopy, šaty, ku ktorým sa plánovali vrátiť o niekoľko minút. Potom upokojení rozdávaním uterákov a mydla z rúk židov, ktorí tu pracujú ako Sonderkommando, prechádzajú dlhou chodbou.

Vstupujú do obrovskej haly, úplne prázdnej až na niekoľko otvorov na stenách, ktoré vyzerajú ako ventilátory a sú v tomto momente zatvorené. Elektrické lampy sú vsadené naplocho do stropu. Keď sa dvere po posledných členoch tejto skupiny zatvárajú, modré lampy začínajú z otvorov v stenách kvapkať. Plyn: cyklón.

Nie, nie je to také jednoduché zomrieť na otravu plynom. Smrť neprichádza okamžite. Je známe, že vzhľadom na veľký počet židov, ktorých Nemci zamýšľali zabiť otravou plynom alebo možno z iného dôvodu, bolo potrebné šetriť. Veľká dávka Blaugasu (cyklónu) by zabila okamžite, ale dávka, ktorú dostávali židia, predlžovala agóniu.

Seweryna Szmaglewska, *Dym nad Birkenau*, Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau, Książka i Wiedza, Varšava, 2008, s. 262.

Materiál pre študentov 3.6m

Z diaľky bolo počuť, ako kričali a volali o pomoc. Nechceme ísť do plynu! Chceme žiť!

Jeden z doktorov v noci počul klopanie na okno jeho izbičky. Keď ho otvoril, vplazili sa doňho dvaja úplne nahí chlapci, zamrznutí na kosť. Jeden mal dvanásť rokov, druhý štrnásť. Podarilo sa im ujsť z auta v momente, keď ho pristavili pri plynovej komore. Doktor chlapcov u seba schoval, nakrmil ich a zohnal im šaty. Využil dôveryhodného muža v krematóriu, ktorý zaregistroval o dve telá viac, ako skutočne dostali. Sám sa vystavil smrti každú sekundu, ktorú schovával chlapcov u seba až do času, kým sa mohli v tábore objaviť bez vzbudenia pozornosti. Doktor Epstein, profesor z Prahy, jedno jasné letné ráno kráčaľ po ceste medzi osvienčimskými táborovými blokmi a zbadal tieto dve deti. Boli ešte stále na živu. Sedeli v prachu na ceste a pohybovali akousi paličkou. Zastavil sa pri nich a spýtal sa: Čo tu robíte, deti? A dostal odpoveď: Hráme sa, že pálime židov.

Zofia Nałkowska, *Dorośli i dzieci w Oświęcimiu*, z: Medaliony, Wrocław, 2003, s. 61.

D S H

D S H

3.7. Čo robiť s tým, čo sme sa dozvedeli v múzeu Auschwitz

Ciele

Celkový potrebný čas: približne osem hodín vrátane domácej úlohy

Tri témy: vyrovnanie sa s pocitmi po návšteve; nebezpečenstvá vylúčenia dnes; analýza konceptov a mechanizmov, ktoré viedli k holokaustu.

Venujte určitý čas okamžite po návrate študentov z Auschwitzu na preskúmanie cesty a zamyslenie sa nad problémami, ktoré sú relevantné pre dnešok.

227

Tri návrhy

Scenár 1:

Domáca úloha a jedna hodina v triede

Scenár 2:

Domáca úloha a dve hodiny v triede

Scenár 3:

Domáca úloha a štyri hodiny v triede

V každom prípade sú dôležité nasledujúce tri aspekty:

- schopnosť vyjadriť svoje reakcie (emocionálny rozmer);
- schopnosť porozprávať, čo som sa dozvedel (kognitívny rozmer);
- schopnosť vyjadriť humanistické, demokratické aspekty zážitku („Čo to so mnou urobilo“ a otázka odovzdávania informácie ďalej).

Scenár 1 (pre celú triedu)

Téma cvičenia: vyrovnanie sa s pocitmi a posilnenie vedomostí

Študenti už odpovedali na tri otázky, ktoré dostali ešte skôr, než vystúpili z autobusu na ceste z Auschwitzu a odišli do hotela alebo domov. Študenti by mali v pároch pracovať na nasledujúcich otázkach:

- ako reagovali priamo na mieste;
- najdôležitejšia vec, ktorú sa na svojej ceste dozvedeli;
- prečo ich učiteľ vzal do Auschwitzu; či by chceli, aby tam išli aj ich vlastné deti a ak áno, prečo.

Potom na hodinu prinesú hárok papiera, na ktorom bude jediná veta alebo slovo, ktoré opisuje ich odpoveď, pokiaľ ide o pocity, dojmy alebo emócie: strach, úzkosť, hnev, nuda, želanie utiecť, nostalgia, ľutovanie, že sa vydali na cestu atď. Vopred by mali byť uistení, že neexistujú žiadne správne ani nesprávne odpovede a že je tiež prijateľné nemať žiadne dojmy, emócie alebo pocity, o ktorých by chceli porozprávať.

Na začiatku hodiny pripevnite hárky na stenu. Študenti si na papier inej farby poznamenajú najdôležitejšiu vec, ktorú sa naučili alebo dozvedeli počas cesty. Potom na hárky ďalšej farby napíšu, ako ich Auschwitz ovplyvnil.

Odpovede na otázky sa použijú na podporu diskusie.

Scenár 2

Téma cvičenia:

nebezpečenstvá vylúčenia v dnešnej technologicky pokrokovej spoločnosti

Predstavte si Auschwitz dnes, s celou škálou modernej technológie dostupnej na likvidáciu jedného národa alebo inej skupiny ľudí v priemyselnom meradle. Ako by mohli jednotlivci za podmienok, v ktorých sa nachádzajú dnes, reagovať a vzdorovať?

Tému je tiež možné umelecky rozpracovať prostredníctvom kresieb alebo malieb; alebo pomocou divadla alebo písomných aktivít s cieľom pripraviť novinový príbeh, román alebo detektívku.

Výchovný cieľ: umožniť, aby si študenti uvedomili, že toto nebezpečenstvo stále existuje a že to, čo bolo technicky možné v minulosti, je dokonca ešte väčšmi možné dnes. Študenti musia uplatniť svoje schopnosti kritizovať a musia si uvedomiť, že všetky malé aspekty každodenného života majú svoje dopady alebo následky.

229

Scenár 3

Téma cvičenia:

analýza konceptov a mechanizmov, ktoré viedli k holokaustu

Woody Allen v jednom zo svojich filmov hovorí niečo v tomto duchu: „Čo ma pri holokauste prekvapuje, je nie to, že sa to stalo, ale to, že sa to nestalo častejšie.“

Skúmajte mechanizmy, ktoré umožnili Auschwitz.

Uvažujte, aké obmedzenia alebo bezpečnostné poistky na každom kroku by boli mohli zabrániť pohybu k ďalšiemu kroku a napokon až k procesu vyhladenia. Učitelia môžu upraviť cvičenia uvedené v kapitole 3.4.

Výchovný cieľ: umožniť, aby študenti vedeli odstúpiť od historickej udalosti a analyzovať ju z hľadiska zapojených mechanizmov a aby vedeli pre seba definovať univerzálny, ľudský rozmer holokaustu.

3.8. Osud jednotlivých obětí koncentračního tábora Auschwitz v dokumentoch, svedectvách a fotografiách

Úvod

Cieľom tejto aktivity je vyhodnotiť návštevu pamätného miesta. Je určená pre študentov stredných škôl po absolvovaní študijnej cesty do múzea Auschwitz.

Po návšteve múzea sú študenti vždy hlboko pohnutí. Návšteva autentického pamätného miesta, najmä ako je Auschwitz, vždy evokuje hlboké pocity ľútosti a depresie. Študenti sú zhrození nielen tým, čo videli v priestoroch bývalého koncentračného tábora a rozsahom zločinov, ku ktorým tam došlo, ale tiež ohromujúcim počtom obetí. Je skutočne náročné, aby si tínedžer predstavil osud jednotlivého človeka a pochopil, čo znamenalo byť väzňom v tábore Auschwitz. Táto aktivita im má pomôcť tieto veci pochopiť.

Zdrvivší počet obetí a veľkosť zločinu sťažuje študentom, aby si predstavili osud jednotlivého človeka – aby si predstavili, čo znamenalo byť väzňom v tábore Auschwitz. Táto aktivita sa pokúsi im to uľahčiť. Zahŕňa divadelné prvky. Spája prvky učenia sa so zážitkami a činnosťami, čo je nový spôsob organizovania vzdelávacieho procesu. Prebúdza schopnosť študenta učiť sa a rozvíjať jeho úsudok a zručnosti. Najnovšie názory na učenie zdôrazňujú vo vzdelávacom procese úlohu zážitkov. Pozornosť je venovaná dôležitej úlohe emócií pri tvorení postojov a presvedčení. Proces učenia sa by mal byť doplnený emocionálnym zapojením študentov.

Študenti sa budú učiť prostredníctvom zážitkov. Na základe štúdia dokumentov z tábora, múzejných materiálov a svedectva bývalých väzňov môžu prevziať rolu týchto jednotlivcov a zahrať, čo sa v tábore stalo. Chceme, aby študenti preukázali svoju schopnosť cítiť empatiu, inými slovami, aby boli schopní vžiť sa do pocitov inej osoby a emocionálne sa s ňou identifikovať. Nemali by sme však zabúdať, že nie všetci študenti majú radi techniku divadelných prvkov alebo, že sú schopní takouto technikou pracovať. Nemali by byť do toho nútení. Učiteľ by mal byť vždy pripravený ponúknuť im alternatívu, objektívnejšiu a menej osobnú metódu prezentovania profilov väzňov. Študenti by mali mať možnosť voľby, ktorý spôsob by uprednostňovali.

Ciele

Oboznamovanie sa (informácie)

Oboznámenie sa s osudom 10 väzňov v Auschwitzu na základe dokumentov, materiálov z múzea a svedectiev väzňov.

Výchovné (schopnosti)

Schopnosti interpretovať historické texty (zdrojový materiál a diela).

Vývoj predstavivosti, historické myšlienky a schopnosť vžiť sa prostredníctvom prevzatia role.

Vývojové (postoje a presvedčenia)

Tvarovanie citlivosti voči bolesti ostatných a empatia

Práca v tíme

Metóda

Divadelná: použitá prakticky – prevzatie roly

Práca v skupine

Práca s historickými textami

Vzdelávacie materiály:

- Profily Poliakov, ktorí zmizli v tábore Auschwitz;
- Registračné fotografie z tábora tých židov, ktorí sa považovali za vhodných na prácu počas selekcie;
- Úmrtné listy väzňov, ktoré vystavili doktori SS;
- Dokumenty Poľského Červeného kríža;
- Dĺžka aktivity: 90 minút.

Poznámky k výučbe

Aktivita I

A. Študenti sedia a počúvajú učiteľa.

Učiteľ hovorí:

Navštívili sme múzeum a pamätník v Osvienčime. Videli sme, že hrozná fabrika smrti fungovala. Videli sme stovky fotografií, osobných predmetov a vlasy obetí. Je však veľmi ťažké predstaviť si jednotlivého človeka. Osud väzňa a jednotlivé obeť zariadení na masové vraždenie sú stratené v tomto nesmiernom zločine. Kto bol on alebo ona? Odkiaľ boli? Čo si mysleli a cítili? Aký bol ich osud v tábore? Dnes sa pokúsime nájsť odpovede na tieto otázky. Prečítame si dokumenty a svedectvá tých, čo prežili a predstavíme ich osud v tábore.

Teraz si vypočujeme tragický a skutočne dojemný príbeh „Láska v pekle“. Vaši kamaráti, ktorí už tieto dokumenty a svedectvá študovali, vám porozprávajú o Edekovi Galińskom a Male Zimetbaum. Neskôr sa pokúsime zahrať roly týchto dvoch jednotlivcov. Traja z vás nám ukážu, ako to urobíme. Títo traja už dostali podklady pre príbeh „Láska v pekle“. Vaši spolužiaci, jedno dievča a jeden chlapec, nám predvedú, čo sa stane s Malou Zimetbaum a Edekom Galińskim. Zahrajú ich roly.

B. Traja študenti predvedú osud Edeka Galińského a Maly Zimetbaum. Dvaja z nich hrajú Edeka a Malu; ukazujú fotografie a dokumenty z tábora.

Prvý študent sa postaví a povie:

Volám sa Mala Zimetbaum. Som židovka. Narodila som sa 26. januára 1918 v Brzesko v Poľsku, ale čoskoro nato sa moja rodina presťahovala do Belgicka. Po vypuknutí druhej svetovej vojny ma Nemci deportovali, lebo som židovka. 17. septembra 1942 som prišla do Birkenau. Celý transport prešiel selekciou. Takmer 80 % týchto ľudí bolo vybraných na smrť v plynových komorách vrátane celej mojej rodiny. Mňa dali do tábora a dostala som táborové číslo 19880. Pretože viem rozprávať viacerými cudzími jazykmi, umiestnili ma do ženského tábora ako prekladateľku a kuriéra. Vďaka tomuto som sa mohla po okolí ženského tábora pohybovať relatívne slobodne. Po niekoľkých mesiacoch som stretla Edeka Galińského, ktorý pracoval v inštalatérskom komande. Zamilovali sme sa do seba. Rozhodli sme sa, že spolu ujdeme. Edek prišiel s plánom úteku. 24. júna Edek – v uniforme SS a s pasmi SS, ktoré som ja ukradla – a ja, oblečená v pracovných šatách, sme vyšli von bránou tábora. Podarilo som nám z tábora utiecť. Chceli sme sa dostať na Slovensko. 6. júla sa nám v horách Beskid Żywiecki cesta skrížila s nemeckou hliadkou. Edek, aj keď by bol mohol utiecť, nechal sa zajať spolu so mnou. Odviedli nás späť do Osvienčima a dali nás do ciel v Bloku smrti. Vyšetrovanie trvalo veľmi dlho. Vedela som, že ma čaká istá smrť.

Druhý študent sa postaví a povie:

Volám sa Edek Galiński. Som Poliak. Mám 21 rokov. Narodil som sa 5. októbra 1923 v Jarosławi v Poľsku. Vo februári 1940 som bol ako člen skupiny stredoškolských študentov v Jarosławi zatknutý počas „Akcje AB“ namierenej proti poľskej inteligencii. Z väzenia gestapa som bol zaslaný do koncentračného tábora Auschwitz ako politický väzeň, kde som dostal táborové číslo 531. Toto peklo som prežil vďaka pomoci od spoluväzňov

z Jaroslavi a vďaka občasnej šťastnej zhode okolností. Pracujem v inštalatérskom komande a vďaka tomu som spoznal Malu. Mala mala nádherné modré oči a milý dievčenský úsmev. Zamiloval som sa do nej. Tajne sme sa stretávali a veľa sme tak riskovali. Už dlho som plánoval útek z tábora v uniforme SS a rozhodol som sa, že utečiem s Malou. Vedel som, že mladú židovskú ženu môžu vziať do plynovej komory kedykoľvek. Utekli sme 24. júna 1944. O niekoľko dní neskôr sme narazili na nemeckú hliadku v horách Beskid Żywiecki. Neušiel som; chcel som zostať s Malou až do konca. Keď ma vypočúvali, nepreznal som, kto nám pomohol utiecť. Na stenu vo väzenskej cele v Bloku smrti som napísal: Edward Galiński, č. 531, Mala Zimetbaum č. 19880“.

Tretí študent dá na tabuľu fotografiu Maly a Edeka a povie:

Mala Zimetbaum bola odsúdená na smrť obesením. Pretože nechcela takto zomrieť, tesne pred obesením si podrezala zápästia. Zúrivi esesáci ju začali pred celým osadenstvom ženského tábora bezhlavo tĺcť. Najpravdepodobnejšie je, že zomrela, keď ju odnášali do krematória. Edward Galiński bol tiež odsúdený na smrť obesením. V poslednej chvíli vykrikol: „Nech dlho žije Poľsko...“

DSH

235

1. Edward Galiński

Narodený 15. októbra 1923 v Jaroslavi v Poľsku

Vyznanie – rímsko-katolícke

Vysokoškolský študent

Býval v Jaroslavi

Poslali ho do Osvienčima v prvom transporte poľských väzňov – 14. júna 1940

Jeho táborové číslo – 531

Utekol z Birkenau spolu s Malou Zimetbaum – 24. júna 1944

Chytili ho a poslali späť do tábora – 6. júla 1944

Verejne obesený v Birkenau – 15. septembra 1944

2. Mala Zimetbaum

Narodená 26. januára 1918 v Brzesku v Poľsku

Žila v Belgicku

Vyznanie – židovské

Do Osvienčima poslaná 17. septembra 1942

Jej táborové číslo – 19880

Utekla z Birkenau – 24. júna 1944

Chytili ju a poslali späť do tábora – 6. júla 1944

Verejne popravená – 15. septembra 1944

Materiál pre študentov 3.8a

Historické okolnosti

I. Úryvok z knihy Auschwitz 1940–1945: Hlavné otázky v histórii tábora, Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau, Osvienčim, 2000, zväzok V, kapitola IV, autori: Danuta Czech, Stanisław Kłodziński, Aleksander Lasik a Andrzej Strzelecki.

Danuta Czech, „Kalendár najdôležitejších udalostí v histórii koncentračného tábora Auschwitz“.

1942

17. september

Desiaty transport RHS z tábora Malines v Belgicku doviezol 1048 židov: 383 mužov, 151 chlapcov, 401 žien a 113 dievčat. Po selekcii na rampe bolo v tábore registrovaných 230 mužov (poradové čísla 64005 – 64234) a 101 žien (19821 – 19921). Číslo 19880 bolo pridelené Male Zimetbaum (narodená 26. januára 1918 v Brzesku v Poľsku). Ostatných 717 osôb umrelo v plynových komorách.

1944

24. jún

Dvaja väzni utiekli z Birkenau: Mala Zimetbaum, poradové táborové číslo 19880, narodená 26. januára 1918 v Brzesku v Poľsku a poslaná do Auschwitzu v transporte RSHA z tábora Malines v Belgicku, a Edward Galiński, poradové táborové číslo 531, narodený 15. októbra 1923 a do Auschwitzu poslaný 14. júna 1940 v prvom transporte poľských väzňov z Tarnówa. Zatknutí 6. júla, poslaní späť do Auschwitzu komandom Bielitz Stapo. Po uväznení v „bunkroch“ bloku 11 podstúpili dlhé vypočúvanie a napokon boli odsúdení na smrť verejným obesením.

II. Úryvok z knihy od Danuty Czech, Osvienčimská kronika 1939–1945, Henry Holt and Company, New York, 1990.

1940

14. jún

Nemecké vojská pochodujú na Paríž. Víťazná prehliadka sa uskutoční na Champs Elysées. Pri tejto príležitosti je okupované Poľsko pokryté transparentmi a hákovými kríž-

DSH

mi. Poľskí väzni transportovaní z Tarnówa do Osvienčimu vidia vyzdobenú železničnú stanicu v Krakove a z ampliónov sa dozvedajú o vstupe nemeckých vojsk do Paríža.

Prví poľskí väzni, 728 mužov, sú poslaní do Osvienčimu z väzenia v Tarnówe. Poslala ich krakovská tajná polícia a veliteľstvo bezpečnostnej služby. Väzni dostávajú čísla 31 – 759 a sú najprv pod karanténou v budove bývalého poľského tabakového monopolu neďaleko zoradovacej koľaje¹⁶ a sú od ostatných budov oddelení ostatným drôtom. V tomto transporte je mnoho mladých, zdravých mužov spôsobilých vojenskej služby, zatknutých na južných hraniciach Poľska pri ich pokuse prekročiť hranice a prejsť k novo vytvorenej poľskej armáde vo Francúzsku. Okrem toho, sú medzi nimi tiež organizátori tohto prechodu hraníc, tajní a ilegálni bojovníci, politici, predstavitelia poľskej inteligencie, duchovní a židia zatknutí na jar roku 1940 v rámci „operácie AB“, ktorú nariadil hlavný guvernér Hans Frank.

Súčasne prichádza 100 členov SS, dôstojníci a poddôstojníci rozličného zaradenia, aby posilnili personál tábora a ujali sa administratívnych funkcií v tábore.

40 väzňov zamestnaných pri stavbe oplotenia tábora je poslaných späť do Dachau. Keď odchádzajú, vidia na vedľajšej koľaji vlak s poľskými väzňami z Tarnówa. Väzni z Dachau neradi odchádzajú z tábora Auschwitz, pretože tu ráтали s pomocou svojich krajanov. Keď sa to do počul seržant SS Beck, povedal im, že nemusia ľutovať, lebo z tohto tábora bude peklo na zemi.

S piskotom, kopancami a výkrikmi natlačia väzňov z Tarnówa do pivnice, kde sa podrobia administratívnejmu postupu. Sú im odobraté akékoľvek osobné predmety, nakrátko ich vystrihajú, vezmú ich do kúpeľa na dezinfekciu, zaregistrujú ich a označia číslami. Len čo dostanú späť svoje šaty, zoberú ich na dvor, kde sa musia zoradiť do radov po piatich na prvý nástup. Prvý veliteľ tábora, SS kapitán Karl Fritsch, ich víta nasledujúcou rečou, ktorú do poľštiny prekladajú dvaja zajatci – prekladatelia: „Neprišli ste sem do sanatória, ale do nemeckého koncentračného tábora a jedinou cestou von je cez komín krematória. Ak sa to niekomu nepáči, môže hneď teraz ísť k drôtu. Ak sú v transporte nejakí židia, nemajú právo žiť dlhšie ako dva týždne, kňazi mesiac a ostatní tri mesiace.“

¹⁶ Táto budova je určená pre budúce stráže SS. Väzni sú tu ubytovaní iba dočasne, pretože baraky jednotlivých blokov ešte nie sú vypratane a nie sú zariadené.

1944

15. september

Edward Galiński (č. 531), narodený 5. októbra 1923, je obesený za trest za útek z tábora so židovskou väzenkyňou Malou Zimetbaum (č. 19880).¹⁷

1944

17. september

Z tábora Malines prišiel desiaty transport RSHA z Belgicka so 1048 židmi. V transporte je 383 mužov, 151 chlapcov, 401 žien a 113 dievčat. Po selekcii na vykladacej rampe v Osvienčime bolo 230 mužov a 101 žien zaradených do tábora pod číslami 64005-64234, resp. 19821-19921. Mala Zimetbaum,¹⁸ narodená 26. januára 1918 v Brzesku, dostáva č. 19880. Zostávajúcich 717 deportovaných umiera v plynových komorách.

1944

24. jún

Mala Zimetbaum (č. 19880), narodená 26. januára 1918 v Brzesku, poľská židovka, poslaná do tábora v transporte RSHA z tábora Malines v Belgicku, uteká z tábora Auschwitz II spolu s poľským politickým väzňom Edwardom Galińskim (č. 531), narodeným 15. októbra 1923 a do Auschwitzu poslaným z väzenia v Tarnówe 14. júna 1940. Zatkli ich 6. júla

239

¹⁷ Edward Galiński a Mala Zimetbaum ušli z tábora v Birkenau 24. júna 1944. Chytili ich 6. júla 1944. Poslali späť do Auschwitzu a uväznili v baraku bloku 11. Po dlhom vypočúvaní a pravdepodobne po čakaní na potvrdenie rozsudku od Himmlera boli prevedení do Birkenau na verejnú popravu. Podľa Tomasza Sobariškeho a Wiesława Kielara sa popravy uskutočnili súčasne. Mala Zimetbaum bola popravená v ženskom tábore B-Ia a Edward Galiński v mužskom tábore B-Id. Mala Zimetbaum sa podarilo predísť poprave. Pri čítaní rozsudku si podrezala zápästia a člena SS Ruittersa, ktorý sa ju pokúsil zastaviť, zakrvavenými rukami udrela do tváre. Malu Zimetbaum naložili na voz do väzenskej ošetrovne, aby jej zastavili krvácanie a aby poprava mohla pokračovať. Podľa svedectiev niekoľkých väzenkyň umrela cestou do krematória. Podľa iných správ ju zastrelili pred krematóriom. Edwardovi Galińskemu sa nepodarilo poprave zabrániť. Znehybnil ho, keď chce odkopnúť stoličku pod ním. Keď čítali rozsudok, vykrikol: „Nech žije Poľsko!“ Poprava obesením je vykonaná. Zamýšľané terorizovanie väzňov prostredníctvom takýchto verejných popráv má opačné účinky – obdiv a rešpekt (Justa, z „Mire and StoneP, Kielar, Annus Mundi, s. 162-163).

¹⁸ 24. júna ušla z tábora spolu s Edwardom Galińskim (č. 531).

a nasledujúci deň ich poslali späť do Auschwitzu komandom Bielitz Stapo. Po uväznení v baraku bloku 11 a dlhom vypočúvaní, počas ktorého ani Zimetbaum ani Galiński, ktorého mučili, nezradili nikoho z tých, ktorí im pri úteku pomáhali. Za svoj útek sú odsúdení na smrť obesením. Trest je vykonaný v tábore verejne.

Materiál pre študentov 3.8b

Príbeh Edeka a Maly

Porozprávam vám príbeh o dvoch zamilovaných, ktorých spojil Auschwitz v dobrom aj zlom, na život aj na smrť. Ich láska bola nádherná a tragická. Zanechala trvalú spomienku, ktorá sa odovzdáva z generácia na generáciu a zostalo po nej pár drobných predmetov, vzácne pamiatky, uskladnené s veľkou úctou v archívoch nášho múzea. Predovšetkým však zanechala po sebe nádej, že dokonca ani Auschwitz nebol schopný zabíjať city a odstrániť ľudskosť.

Keď vypukla vojna, nemal Edek Galiński, Poliak z Jaroslavi, ešte ani 16 rokov. Ako stredoškolského študenta ho nacistický režim klasifikoval ako nepriateľa Tretej ríše a na jar roku 1940 bol zatknutý spolu s ostatnými v jeho veku v rámci „operácie AB“ namierenej proti poľskej inteligencii. Ako politický väzeň bol prevedený z väzenia gestapa v Tarnówe v prvom organizovanom transporte do koncentračného tábora Auschwitz, kde dostal táborové číslo 531.

V septembri 1942, keď bol Edek už viac ako dva roky v Auschwitzu, prišiel do tábora transport židov z Belgicka. Medzi nimi bolo aj pôvabné modrooké dievča menom Mala Zimetbaum. Celý transport prešiel selekciou a väčšina bola vybraná na smrť v plynových komorách. Mala bola klasifikovaná ako schopná práce a zaradená do tábora Birkenau pod číslom 19880.

Edek strávil v pekelných podmienkach tábora viac ako štyri roky. Prvé roky strávil v tábore Auschwitz I, kde sa mu po určitom čase podarilo dostať prácu v zámočníckej dielni tábora v Birkenau. Pracoval v „dobrej“ skupine montérov, vďaka čomu sa mohol po tábore pohybovať pomerne slobodne.

Mala bola zamestnaná v ženskom tábore ako prekladateľka a kuriér. Ovládala viacero cudzích jazykov vrátane poľštiny, nemčiny a francúzštiny. Jej práca jej umožnila privilégium pohybu po celom tábore. Vlasý jej neostrihali a namiesto pruhovaného oblečenia táborových väzňov jej dovolili nosiť civilné šaty.

V tábore Edek vyrástol z chlapca na vysokého a driečneho muža. Bol priateľský, statočný a príjemný. Mala svojím vzhľadom a povahou vynikla medzi ostatnými väzenkyňami. Ich stretnutie a skutočnosť, že sa do seba bláznivo zamilovali, sa zdalo byť nevyhnutné. Niekoľko mesiacov sa tajne stretávali, pričom sa vystavovali obrovskému nebezpečenstvu.

Edek už dlho plánoval útek z tábora. V lete 1944 bolo všetko hotové: falošné pasy, uniforma SS a pištoľ. Úniková trasa a taktika boli tiež pripravené. Ale jeden dôležitý detail sa na poslednú chvíľu zmenil. Namiesto úteku s priateľom z prvej skupiny transportovaných väzňov, Wiesławom Kielarom, sa Edek rozhodol ujsť s Malou. Miloval ju príliš, aby ju tam opustil. Vedel, že v tábore ju čaká smrť. Ako židovku ju mohli kedykoľvek poslať do plynovej komory.

Odvážny únikový plán sa podaril. 24. júna 1944 v uniforme SS eskortoval Edek Malu v jej pracovnom odeve von z tábora. Takto ju „esortoval“ cez dva stupne stráží. Večer už bolo v Birkenau počuť sirény. Najprv v mužskom, potom v ženskom tábore. „Utekli... Edek a Mala... ušli...“ Správa sa rýchlo šírila z úst do úst. Napriek očakávanému trestu a mnohým výzvam medzi väzňami všetkých plemien prešla radosť. Predsa je to len možné – SS nie je všemocné. Mohli by sme prežiť. Nemci zúrlili. Nemohli uveriť, že sa akurát týmto dvom podarilo prešmyknúť. Telegramy s menami utečencov boli zaslané na všetky stanice gestapa.

Bohužiaľ, radosť väzňov netrvala dlho. Pokúsili sa prejsť na Slovensko a o niekoľko dní neskôr padli do rúk nemeckej hliadky v pohorí Beskid Żywiecki. Najprv chytili Malu. Aj keď Edek mohol utiecť, nechal sa chytiť s ňou. Láska prevládla. Bez Maly by život nebol hodný žitia. Utečencov ľahko spoznali podľa vytetovaného väzenského čísla a poslali ich späť do tábora.

Edeka a Malu umiestnili do oddelených ciel v pivnici Bloku smrti. Boli vystavení dlhým a krutým vypočúvaniu. Gestapo z tábora sa snažilo Edeka prinútiť, aby prezradil, odkiaľ získal uniformu SS a pištoľ. Edek a Mala mlčali. Vo viacerých celách vyryl Edek slová „Edward Galiński č. 531, Mally Zimetbaum č. 19880, 6 VII 1944“. V niektorých celách zanechal vyryté srdce a kresbu jej tváre. Svedkovia uvádzali, že po večeroch si v cele hmkal obľúbenú Malinu pesničku. Takto jej dával vedieť, že je ešte stále nažive.

Po niekoľkých týždňoch sa vedenie tábora rozhodlo vyšetrovanie ukončiť a vymerať utečencom „spravodlivosť“. Do úvahy prichádzal jediný trest – smrť. Poprava bola riadená do posledného detailu. Jej účelom bolo vystrašiť ostatných väzňov a ukázať im, čo im tábor za ich prípadnú opovážlivosť uštedrí. Cieľom bolo zničiť práve sa rodiacu legendu o milencoch z Auschwitzu.

Edekovi a Male sa podarilo dokonca priamo pred dverami smrti zmariť plány ich popravy. Edeka obesili v mužskom tábore v Birkenau. Počas čítania trestu sa pokúsil spáchať samovraždu. Keď stál na podstavci, pokúsil sa nájsť slučku hlavou. Potom odkopol podstavec a zostal visieť vo vzduchu. Esesákom sa len tak-tak podarilo ho zachytiť a dokončiť čítanie trestu. Ale neboli to ich slová, ktoré počuli spoluväzni plní zúfalstva zhromaždení okolo šibenice ako posledné. Wiesław Kielar zaznamenáva, že „Edek počas vynášania trestu, keď bolo ticho, vykrikol potlačeným hlasom: ‚Nech dlho žije Poľ...‘.“ Ale nedokončil. Členovia lagerkapa odrazu vyrazili podstavec nabok a nechali slučku plne sa napnúť. „Zložte si čiapky!!!“ po poľsky nečakane zaznel povel. Mŕtvemu vzdal poctu celý tábor.

Poprava Maly nebola o nič menej dramatická. Počas čítania trestu si podrezala zápästia, čo SS považovalo za ďalší „útek“ a takmer rovnako ako v Edekovom prípade jej zabránili, aby zomrela takto. Po neúspešnom pokuse zastaviť krvácanie, napoly mŕtvu Malu hodili na voz a odviezli ju smerom ku krematóriu. Nikdy sa nevrátila.

Tieto dve kadere vlasov, zabalené v papieri so slovami vytlačenými v nemčine, sú trvalou pamiatkou na milencov z Auschwitzu – svetlý prameň vlasov, ktoré patrili Male a kratší a tmavší chumáč vlasov, ktoré patrili Edekovi. Na okraji papiera je niekoľko slov napísaných ceruzkou: „Mally Zimetbaum 19880, Edward Galiński 531.“ Nikto nevie, ako sa podarilo Edekovi získať prameň Maliných vlasov a kus papiera. Pravdepodobne to bolo počas vypočúvania v Bloku smrti. Edek krátko pred popravou dal tento „balík“ Wiesławovi Kielarovi ako memento, a poprosil ho, aby sa o to postaral a po vojne to dal jeho otcovi.

Policajná fotografia Edeka. © PMA-B

Edek a Lubusz na fotografii zo zámočnickej dielne. © PMA-B

Fotografia Maly. © PMA-B

Portrét Maly. © PMA-B

H

20

Geheime Staatspolizei — Staatspolizeistelle Litzmannstadt
Nachrichten-Übermittlung

Aufgegeben Tag Monat Jahr	Num für Eingangstempel	Empfänger Tag Monat Jahr
25.7.44	Kripo u. Kato haben Abschr. erhalten. 1061	
	Telegramm — Funkpruch Fernschreiben Fernspruch	Versandweg

O. Nr. 6541

+ KL AUSCHWITZ NR. 6351 25.6.1944 1020.-- SCHA--
1.) AN RSHA, ROEN. 4 A 6 KLEIN U- U. POEN. 4 A 4
KLEIN D, B E R L I N.--
2.) AN SS-WVHA, AKTSGRUPPE D, O R A N I E N D U R G.--
3.) AN ALLE OESTL. STAPO(LEIT)- KRIPO(LEIT) STELLEN UND
GREKO BESONDERS K A T T O W I T+..
- BETRIFFT: SCHUTZHAFTUEBIN WALKA Z I N E T B A U H, GEB.
26.1.10 ZU DRZESKO, EINGELIEFERT AN 17.9.1942 VON RSHA.
--- PERSOENENBESCHREIBUNG: 1.65 GROSZ. BRAUNE HAARE,
SPICHT: FRANZ., FLAEH., ENGL., DEUTSCH U. POLN.,
GRAUEGEN, BESONDERE KENNZEICHEN: AN LINKEN UNTERARM
EINTAETOWIERTE NR. 19880.--
Z I N E T B A U H IST AN 24.6.1944 AUS DEN KL AU. ROEN.
2. ENTFLOHEN.--
DIE SOFORT EINGELEITETE SUCHAKTION BLIEB BISHER OHNE
ERFOLG. ES WIRD GEBETEN, VON DORT AUS WEITERE
FAHNUNGSMASZNAHMEN EINZULEITEN UND IN ERGREIFUNGSFALLE
DAS KL AUSCHWITZ UNGEHEND ZU BENACHRICHTIGEN.---
- ZUSATZ FUER STAPOLEIT. KATTOWITZ, DIE UMLIEGENDEN
GEND.- POSTEN WURDEN VON DER FLUCHT FERNMUENDLICH IN
KENNTNIS GESETZT, DESGLEICHEN WURDEN DIE HAUPTZOLLAENTER
KATTOWITZ, BIELITZ UND TESCHEN VERSTANDIGT UND UM
MITFAHNUNG ERSUCHT.---
- ZUSATZ FUER RSHA, AUSSCHREIBUNG IM DEUTSCHEN
KRIMINALBLATT WURDE DURCH BLITZ FS BEI AKPA BEANTRAGT.--

Telegram z 25. júna 1944 o úteku Edeka a Maly. © PMA-B

Mená Mala Zimetbaum a Edek Galiński, s dátumom 6. júl 1944, vyškrabané do steny cely 20 v Bloku smrti. Foto: Angiezska Juskowiak-Sawicki. © PMA-B

247

Fotografia vlasov. © PMA-B

Poznámky pre učiteľov

Aktivita II – Skupinová práca

Učiteľ požiada študentov, aby sa rozdelili do siedmich skupín. Všetci dostanú kartičky. Na každej kartičke je meno väzňa z tábora a dokumenty, ktoré študenti musia nájsť. Tieto dokumenty sú rozložené na niekoľkých stoloch. Učiteľ požiada každú skupinu študentov, aby si vybrali jednu osobu, ktorá sa ujme roly väzňa a potom budú hľadať informácie a fotografie z tábora súvisiace s danou osobou. Ostatní študenti rozpovedia osud daného väzňa (ako umrel, alebo čo sa s ním stalo po vojne).

Je dôležité preložiť z nemčiny príčinu smrti uvedenú na úmrtnom liste, ktorý vystavili doktori SS. Pozornosť študentov musí byť upriamená na fakt, že musia hľadať materiály o skutočnej príčine smrti každej osoby. Učiteľ študentom pomáha nájsť potrebné dokumenty a zastaví sa pri každej skupine, aby skontroloval, ako študenti postupujú.

Materiál pre študentov 3.8c

Baruch Münch

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Úmrtný list
- Strana z knihy denných počtov

Stefan Kiślewicz

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Úmrtný list
- Zoznam novo prijatých väzňov

Wolf Birnbaum

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Úmrtný list
- Strana z knihy denných počtov

Czesława Kwoka

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Úmrtný list
- Zoznam zosnulých väzenkýň, tajne zostavený v tábore

Maryla Schenker

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Úmrtný list

Danuta Terlikowska

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Úmrtný list
- Zoznam zosnulých väzenkýň, tajne zostavený v tábore

Vinzent Daniel

- Fotografia urobená v tábore
- Informácie o väzňovi
- Strana z knihy Kronika Auschwitzu
- Strana z knihy denných počtov
- Osobná karta väžňa
- Telegram, ktorý zaslalo gestapo

Poznámky pre učiteľa

Aktivita III – Prezentácie študentov

Skupiny rozprávajú ostatným študentom o osudoch väzňov

Skupina I

Študent I sa postaví a povie:

Volám sa Danuta Terlikowska a mám 21 rokov. Som Poľka. Narodila som sa 10. marca 1921 vo Varšave. Som zdravotná sestra. Môj otec sa volá Stanisław Terlikowski. Som katolíčka. Pracovala som v hnutí odporu. Zajali ma v Żoliborze, keď som čistila zbrane. Poslali ma do Osvienčimu s väzňami z väznice Pawiak 25. augusta 1942 – keď som dostala trest smrti. V tábore som dostala číslo 18249.

Študent II sa postaví a povie:

Danuta Terlikowska bola zabitá smrtiacou injekciou do srdca, obsahujúcou fenol. Lekár SS uviedol ako príčinu smrti zápal pľúc.

(Kým študenti rozprávajú, jeden z nich umiestni dokumenty a fotografiu na tabuľu.)

Skupina II

Študent I sa postaví a povie:

Volám sa Baruch Münzer. Som žid. Narodil som sa 24. decembra 1912 v Gdowe a v Gdowe som aj žil. Pracoval som ako robotník. Moji rodičia sa volali Israel a Blima Münzercovi. V tábore som dostal číslo 35720.

Študent II sa postaví a povie:

Baruch Münzer umrel v tábore 25. júla 1942.

(Iný študent medzičasom umiestni dokumenty a obrázok na tabuľu.)

Skupina III

Študent I sa postaví a povie:

Volám sa Stefan Kiślewicz. Narodil som sa 12. júna 1913 v Żabie, pri Kosowe. Som katolíkom. Bol som učiteľom. Do Auschwitzu som prišiel 25. mája 1941. Dostal som väzenské číslo 16189. V októbri 1943 som bol v bloku 18a.

Študent II sa postaví a povie:

27. októbra 1943 z bloku 18a utiekol väzeň. Ako odvetu za útek bolo z bloku vybraných 10 väzňov, ktorí boli odsúdení na smrť vyhladovaním v bunkri v bloku 11. Medzi nimi bol aj Stefan Kiślewicz. Lekár SS uviedol na úmrtnom liste nepravú príčinu smrti 31. októbra 1943 – zápal pľúc.

(Iný študent medzičasom umiestni dokumenty a obrázok na tabuľu.)

Ostatné skupiny uvádzajú profily ostatných väzňov podobným spôsobom.

251

Poznámky pre učiteľov

Aktivita IV – Záver

Študenti a učiteľ si sadnú do kruhu a diskutujú o aktivite. Pýtajú sa otázky o pocitoch študentov, ktorí hrali väzňov. Prezerajú si fotografie z registrácie a rozmýšľajú, čo by bolo možné vyčítať z tváří väzňov. Spolu sa snažia nájsť odpovede na otázky o osude individuálnych väzňov v táboře Auschwitz a o osude hlavnej skupiny obetí: židov, Poliakov, Rómov (podobnosti a rozdiely).

Materiál pre študentov 3.8d

1. Baruch Münzer

Narodený – 24. december 1912, Gdów

Žil v Gdówe, č. 104, okres Myślenice

Žid

Zamestnanie – robotník

Meno otca – Israel

Meno matky – Blima, rod. Selenfreud

Poslaný do Auschwitzu – 18. máj 1942

Táborové číslo – 35720

Zomrel v tábore – 25. júl 1942

2. Czesława Kwoka

Narodená – 15. august 1928, Wólka Złojcka

Žila vo Wólke Złojckej č. 12, okres Zamość

Náboženstvo – rímskokatolícke

Školáčka

Meno otca – Paweł

Meno matky – Katarzyna, rod. Matwiejczuk

Jej rodičia žili vo Wólke Złojckej

Táborové číslo – 26947

Deportovaná do Auschwitzu z regiónu Zamość v decembri 1942

Zomrela v tábore – 12. marec 1943

3. Maryl Schenker

Narodená – 20. marec 1913 v Krakove

Žila v Krakove

Židovka

Zamestnanie – úradníčka

Meno otca – Heinrich

Meno matky za slobodna – Juste Schwartz

Poslaná do Auschwitzu – 27. apríla 1942

Táborové číslo – 6842

Zomrela v tábore – 19. august 1942

4. Stefan Kiślewicz

Narodený – 12. jún 1913, Żabie, okres Kosowo

Náboženstvo – rímskokatolícke

Zamestnanie – učiteľ

Meno učiteľa – Izydor

Meno matky za slobodna – Mazurek

Jeho rodičia žili v Żwirke

Poslaný do Auschwitzu – 24. máj 1941

Táborové číslo – 16189

Zomrel v tábore – 31. október 1941

5. Wolf Israel Birnbaum

Narodený – 2. január 1889, Radomsko

Žil v Częstochowej, 13 Berka Joselewicza St.

Žid

Zamestnanie – krajčír

Meno otca – Esriel

Meno matky – Jentla, rod. Eckstein

Poslaný do Auschwitzu – 6. február 1942

Táborové číslo – 20133

Zomrel v tábore – 17. február 1942

6. Danuta Terlikowska

Žila vo Varšave, Miczkiewicza 20

Náboženstvo – rímskokatolícke

Zamestnanie – zdravotná sestra

Meno otca – Stanisław

Meno matky za slobodna – Januszewicz

Jej rodičia žili vo Varšave

Poslaná do Auschwitzu – 25. august 1942

Táborové číslo – 18294

Zomrela v tábore – 29. október 1942

7. Vincent Daniel

Narodený – 15. august, Smerzna

Róm

Náboženstvo – rímskokatolícke

Zamestnanie – robotník

Meno otca – Karl

Meno matky – Božena, rod. Kocman

Matka žila v Brne

Poslaný do Auschwitzu z Prahy – 29. apríl 1942

Táborové číslo – 33804

Utekol z tábora – 27. máj 1942, jeho ďalší osud je neznámy

Policajná fotografia Czesławy Kwoka. © PMA-B

Policajná fotografia Stefana Kiślewicza. © PMA-B

Policajná fotografia Barucha Münzera. © PMA-B

Policajná fotografia Danuty Terlikowskiej. © PMA-B

Policajná fotografia Wolfa Birnbauma. © PMA-B

Policajná fotografia Maryly Schenker. © PMA-B

Policajná fotografia Daniela Vinzenta. © PMA-B

Nr. 14902/1943 (054) C¹

Auschwitz, den 23. März 1943

D 1e Schülerin Czesława Kwoka

katholisch

wohnhaft Wolka Zlojecka Br.12, Kreis Zamose

ist am 12. März 1943 um 08 Uhr 20 Minuten

in Auschwitz, Kasernenstraße verstorben.

D 1e Verstorbene war geboren am 15. August 1928

in Wolka Zlojecka

(Standesamt Nr.)

Vater: Pawel Kwoka, zuletzt wohnhaft in Wolka Zlojecka

Mutter: Katarzyna Kwoka geborene Matwiejczuk

D Verstorbene war nicht verheiratet

Eingetragen auf amtliche — schriftliche Anzeige des Arztes Doktor der Medizin Kitt in Auschwitz vom 12. März 1943

D Anzeigende

Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben.

Die Übereinstimmung mit dem Erntbuch wird beglaubigt.

Auschwitz, den 23.3. 1943

Der Standesbeamte in Vertretung

Der Standesbeamte in Vertretung Qualernack

Todesursache: Koehexie bei Darmkatarrh

Eheschließung der Verstorbenen am in

(Standesamt Nr.).

3560/1941 (558) C¹

Nr. _____

Auschwitz, den 5. November 1941 41

er Lehrer Stefan Kislewicz, katholisch 19

D _____

wohnhaft in Zwirka, Kreis Hrubieszow

31. Oktober 1941 um 07 Uhr 05 Minuten

Auschwitz, Kasernenstraße _____

in _____ verstorben.

er 12. Juni 1913

D _____ Verstorbene war geboren am

Zabie, Kreis Kosow

in _____

(Standesamt _____ Nr. _____)

Vater: Isidor Isydor Kislewicz wohnhaft in Zwirka

Mutter: Julia Kislewicz geborene Mazurek wohnhaft in

Zwirka

D _____ Verstorbene war nicht verheiratet

Eingetragen auf mündliche — schriftliche Anzeige des Arztes Doktor Henochl.

in Auschwitz vom 31. Oktober 1941

D _____ Anzeigende

In Zeile 9 wurde ein Schriftwort gestrichen.

Vorgelesen, genehmigt und _____ unterschrieben

Die Übereinstimmung mit dem Erstbuch wird beglaubigt.

Auschwitz, den 5. 11. 1941

Der Standesbeamte In Vertretung _____

Der Standesbeamte In Vertretung Quakernaack

Todesursache: _____

Eheschließung de Verstorbenen am _____ in _____

(Standesamt _____ Nr. _____).

259

Nr. 28064/1942 556

Auschwitz, den 6. November 1942

Die Pflegerin Danuta Terlikowska

katholisch

wohnhaft Warschau, Mickiewiczastrasse Nr. 20

ist am 29. Oktober 1942 um 17 Uhr 00 Minuten

in Auschwitz, Kasernenstrasse verstorben.

Die Verstorbene war geboren am 10. März 1921

in Warschau

(Standesamt Nr.)

Vater: Stanislaw Terlikowski, zuletzt wohnhaft in Warschau

Mutter: Wanda Terlikowska geborene Januszewicz, wohnhaft in Warschau

☐ Verstorbene war nicht verheiratet

Eingetragen auf mündliche schriftliche Anzeige des Arztes Doktor der Medizin Vetter in Auschwitz vom 29. Oktober 1942

☐ Anzeigende

Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben

Die Übereinstimmung mit dem Erstbuch wird beglaubigt.

Auschwitz, den 6. 11. 1942

Der Standesbeamte
In Vertretung

Der Standesbeamte
In Vertretung
Gunkernuck

Todesursache: Pneumonie

Eheschließung der Verstorbenen am in

(Standesamt Nr.).

Nr. 1331/1942 7331 C¹

Auschwitz, den 20. Februar 1942

Der Schneider Wolf Israel Birnbaum

mosaisch

wohnhaft Tschenstochau, Berka Joselewiczastraße Nr. 13

Ist am 17. Februar 1942 um 09 Uhr 15 Minuten

in Auschwitz, Kasernenstraße verstorben.

Der Verstorbene war geboren am 2. Januar 1898

in Radomsko

(Standesamt _____ Nr. _____)

Vater: Eriel Birnbaum

Mutter: Jentia Birnbaum geborene Eckstein, wohnhaft in
Tschenstochau

Der Verstorbene war ~~nicht~~ verheiratet mit Rajsla Birnbaum
geborene Schwarz

Eingetragen auf mündliche schriftliche Anzeige des Arztes Doktor der
Medizin Entress in Auschwitz vom 17. Februar 1942

Der Anzeigende _____

Vorgelesen, genehmigt und _____ unterschrieben

Die Übereinstimmung mit dem
Erstbuch wird beglaubigt.

Auschwitz, den 20. 2. 1942

Der Standesbeamte
In Vertretung E. Kerner

Der Standesbeamte
In Vertretung quakernaak

Todesursache: Septische Angina

Eheschliessung des Verstorbenen am _____ in _____

(Standesamt _____ Nr. _____)

Nr. 22794/1942 (254) Auschwitz, den 29. August 1942

Die Beamtin Maryl Schenker
mosaisch
wohnhaft Krakau, Josefinska 29
ist am 19. August 1942 um 03 Uhr 00 Minuten
in Auschwitz, Kuerschenstrasse verstorben.
Die Verstorbene war geboren am 30. März 1913
in Krakau
(Standesamt Nr.)
Vater: Heinrich Schenker, wohnhaft in Krakau
Mutter: Juste Schenker geborene Schwartz, wohnhaft in
Krakau
Die Verstorbene war nicht verheiratet
Eingetragen auf mündliche schriftliche Anzeige des Arztes Doktor der
Medizin Meyer in Auschwitz vom 19. August 1942.
Anzeigende
Vorgelesen, genehmigt und unterschrieben
Die Übereinstimmung mit dem
Erstbuch wird beglaubigt.
Auschwitz, den 29. 8. 1942
Der Standesbeamte in Vertretung
Der Standesbeamte in Vertretung
Quakernack
Todesursache: Sepsis bei Pneumonie
Eheschließung des Verstorbenen am in
(Standesamt Nr.)

Úmrtná listina Maryly Schenker. © PMA-B

263

- 208 -

20415

318	U Prot.	33789	Holomek Johann	geb. 16. 6. 94
2		33880	Odehnal Josef	" 4. 11. 93
3		33925	Matyska Jakob	" 7. 12. 04
4	Pole	34119	Kartzevski Johann	" 16. 7. 82
5	Jude	34156	Lynqiner Hirwa	" 8. 3. 09
6		34170	Stretower Ruwin	" 5. 4. 99
7		34217	Silberstein Samuel	" 10. 7. 10
8		34570	Frenkiel Jcek	" 11. 12. 11
9		34590	Lychnek Lewek	" 10. 5. 00
40		34617	Dobdevic Gederon	" 25. 10. 97
1	Pole	34642	Jadowski Josef	" 10. 2. 17
2	Jude	34654	Goldfeder Gedach	" 25. 12. 09
3		34887	Künstlinger Moritz	" 23. 10. 12
4	Pole	34950	Hasulak Michael	" 13. 6. 16
5		34979	Fraxjewski Johann	" 8. 1. 11
6		35140	Gafewski Georg	" 15. 4. 12
7		35192	Nowaleysk Anton	" 13. 1. 87
8		35354	Zaluzny Mikolauz	" 2. 12. 02
9		35420	Oawrysiak Ladislaus	" 1. 7. 11
50	Jude	35720	Münzer Baruch	" 24. 12. 12
1	Pole	35734	Sadtlik Franz	" 1. 4. 86
2	Jude	35742	Spuner Wilhelm	" 22. 10. 20
3	ASO Prot.	35850	Lencik Franz	" 21. 3. 88
4	U Hoff.	35981	Valentik Karl	" 21. 5. 01
5	Jude	36138	Zorenblum Samuel	" 9. 11. 24
6		36149	Zlattner Eugen	" 28. 5. 22
7		36171	Blum Arnold	" 7. 3. 02
8		36187	Guttman Ignatz	" 21. 12. 10
9		36196	Heiner Bened	" 2. 2. 11
60		36198	Krelinger Leopold	" 21. 7. 06
1		36204	Zimmermann Adolf	" 12. 12. 10

20415

- 64 -

11.305

Hírke vom 16. zum 17. Februar 1942

I. Verstorbene Häftlinge:

1. Pers.	458.	Niemczyk	Wladislaus	geb. 25.5.11.	1916.40 =	
2. "	824.	Loj	Stanislaus	" 18.3.12	2016.30 =	
3. Pol.	15303.	Kerechowski	Franz	" 23.9.03	2315.41 =	
4. "	16487.	Kerdzinski	Jefan	" 9.12.08	2615.41 =	
5. "	16675.	Frank	August	" 12.1.14	2815.41 =	
6. Cech	17406.	Komarsch	Karst	" 29.10.85	3016.41 =	
7. RD. Pol.	18273.	Fox	Josef	" 10.4.00	3017.41 =	
8. Jude	21041.	Fischl	Liepfried	Isr.	" 5.3.77	4112.32 =
9. Cech	21224.	Kratochvil	Franz	" 19.11.04	3110.41 =	
10. Pol.	22782.	Iskutinik	Nadim	" 26.4.09	2016.41 =	
11. "	23578.	Lupa	Josef	" 3.4.05	2711.41 =	
12. Cech	24465.	Konury	Franz	" 25.7.92	3212.41 =	
13. Pol.	24532.	Konucki	Ignaty	" 06.	3512.41 =	
14. Jude	24579.	Schipper	Isak	Isr.	" 4.2.18	3512.41 =
15. Pol.	25107.	Polyniak	Jefan	" 1.1.04	1511.41 =	

Hírke zum Morgenappell vom 17. Februar 1942

11.290

davon 1.228 Russen

I. Verstorbene Häftlinge

1. Pol.	681.	Gmytyczyn	Bogdan	geb. 11.6.23	1916.30 =
2. "	943.	Czaplinski	Nadim	" 24.12.99	2116.30 =
3. Pers.	361.	Kalas	Nariman	" 20.7.05	2016.40 =
4. "	1114.	Pietronici	Ladislau	" 1.5.22	2016.40 =
5. Pol.	5493.	Kantara	Jefan	" 2.9.03	2016.40 =
6. "	11721.	Kisovic	Niculaus	" 15.5.12	3714.41 =
7. "	14293.	Velora	Johann	" 3.2.03	614.41 =
8. "	14375.	Aminda	Franz	" 4.10.91	614.41 =

11.290

265

- 62 -

11.290

9. Pol.	16860.	Maximilian Sigmund geb	15.2.11.	21.5.41 =
10. "	18578.	Pyplaw Jechin	27.12.92	24.7.41 =
11. "	18909.	Blarniak Franz	18.1.07	20.7.41 =
12. "	19176.	Wojcik Adam	25.12.99	30.7.41 =
13. "	19442.	Lew Boguslaw	4.5.23	30.7.41 =
14. Jude	20133.	Birnbaum Wolf Sr.	2.1.98	12.12.41 =
15. Pol.	20268.	Kochanski Leonhard	6.12.05	20.7.41 =
16. Jude	21575.	Meppen Jech Tjjaach	2.3.03	13.12.41 =
17. Pol.	21725.	Grachowski Stanislaw	13.10.11.	16.7.41 =
18. "	21947.	Gembowski Anton	7.3.06	20.7.41 =
19. Cech	22089.	Krejlik Franz	4.5.94	20.7.41 =
20. Pol.	22224.	Kura Stanislaw	18.3.04	20.7.41 =
21. Iso 29.	22513.	Jakob Adolf	18.7.07	7.11.41 =
22. Jude	24278.	Bochun Jech Sr.	8.7.14	14.12.41 =
23. Cech	24430.	Pribyl Alois	24.7.06	13.12.41 =
24. Pol.	25283.	Garbin Franz	25.3.37	6.1.42 =
25. Cech	25599.	Lauermaun Oldrich	23.5.09	19.1.42 =
26. Pol.	25933.	Jandach Martin	20.8.12	2.1.42 =
27. Iso Pol	26441.	Majewski Albert	11.4.12	2.1.42 =
28. Jude	19917.	Rosenfarb Pinkas Sr.	15.6.84	3.12.42 =
29. Pol.	20384.	Linowski Heinrich	7.10.20.	9.1.41 =
30. "	20867.	Cybuch Marian	10.2.19	23.1.41 =
31. Jude	22665.	Korlowski Adolf Sr.	15.11.83	1.12.42 =
32. Pol.	23002.	Gawlik Josef	25.4.07	25.11.41 =
33. "	23062.	Dobel Richard	8.3.12	2.1.41 =
34. "	23563.	Ganaj Josef	1.2.88	2.1.41 =
35. "	24002.	Skowronski Wiktor	24.3.88	1.1.41 =
36. Jude	24242.	Recht Leon Israel	16.6.17	12.12.41 =

11.290

Strana z knihy denných počtov, 16. – 17. februára 1942, s menom Wolfa Birnbauma.

© PMA-B

- 420 -

14.403

8	N. Jude	30137	Rechnitzer Albert	geb.	11.3.06
9	"	30182	Gold Arpad	"	1.10.04
10	"	30728	Spitz Leopold	"	12.6.22
11	"	32189	Hausner Efraim	"	4.6.98
12	"	32261	Grünfeld Hermann	"	12.6.17
13	Pole	32488	Bozoczek Alois	"	28.3.12
14	N. Jude	33011	Berger Markus	"	11.7.94
15	Pole	34675	Poler Ignatz	"	3.11.13
16	N. Jude	36098	Lanyi Richard	"	9.12.84
					16
					14.387
					7
Neuzugänge am 28. Mai 1942					
Stärke zum Abendappell am 28. Mai 1942					14.394
					Davon 158 Russe
Stärke vom 28. zum 29. Mai 1942					
Verstorbene Häftlinge					
1	Erz.	1226	Lupke Franz	geb.	13.11.19
2	"	1963	Kohn Emanuel	"	21.11.22
3	Pole	18197	Janocik Lenor	"	5.3.10
4	"	25274	Siernat Adalbert	"	9.7.01
5	Tscheche	25557	Kavlin Josef	"	19.6.07
6	N. Juden	29959	Heller Ferdinand	"	16.10.00
7	Tscheche	23132	Bilek Rudolf	"	26.12.92
8	Jude	30124	Pollak Oskar	"	16.2.87
9	"	36121	Kolski Zyja	"	15.3.08
10	Pole	14208	Koloszynek Josef	"	19.3.19
11	"	16725	Koczbrek Heinrich	"	5.6.22
12	"	23882	Zalawa Adalbert	"	24.3.04
					14.394

- 425 -

14.318

46	Pole	16203	Basiak Simon	geb. 9.10.08	
47	-	18549	Onderka Thadeus	" 1.2.05	
48	-	20369	Gardochi Anton	" 17.1.17	
49	L. b. V.	25958	Orebski Josef	" 10.12.10	
50	R. D.	26545	Schmidt Richard	" 26.3.99	26
Verstorbene Häftlinge					
1	Brz.	1637	Jakubowski Johann	geb. 27.12.97	0
2	-	1687	Jagusz Jakob	" 20.4.21	
3	-	2232	Baron Johann	" 12.2.98	
4	Pole	22714	Wyzner Heinrich	" 31.8.99	
5	-	23371	Lagorski Leo	" 20.3.16	
6	-	24472	Kiziel Johann	" 18.4.12	
7	-	27085	Bunio Josef	" 24.3.86	
8	-	27507	Orchel Stanislaus	" 6.12.21	
9	H. Jude	29498	Müller Albert	" 27.6.01	
10	Pole	29559	Lintzner Franz	" 26.9.91	
11	H. Jude	30106	Heingarten Albert	" 3.11.11	
12	-	30450	Jakobi Desider	" 18.5.02	
13	-	30630	Fenster David	" 22.8.98	
14	-	31532	Klein Josef	" 22.2.11	
15	-	32696	Almasi Simon	" 25.12.21	
16	-	33013	Pick Rudolf	" 6.5.92	
17	-	33045	Neumann Leo	" 9.10.93	
18	Pole	34602	Friedrich Menzel	" 31.1.96	
19	Frz. Jude	27673	Eszenberg Zyja	" 2.5.94	19
1	L. b. V. Lig.	33894	Daniel Vincent	" 15.8.19	1
Neuzugänge am 29 Mai 1942					92
Stärke zum Abendappell am 29 Mai 1942					14.364

Baron B. S. Aussen

Konzentrationslager Auschwitz
Politische Abteilung

H.-Bekleidungskammer

Zugänge am 24. Mai 1941 :

Eingeliefert von :

Kommandeur der Sicherheitspolizei
und des SD im Distrikt Lublin.

Art Nr.	Beftl. Nr.	N a m e	Vorname	Geb.Dat.	Geb.Ort	Beruf
15995	15995	Krol	Stefan	26. 8.00	Wloclawek	Arbeiter
15996	15996	Hasszarynski	Stanislaus	21. 4.16	Siemianow	Breher -
15997	15997	Konieczny	Nikolaus	11.12.06	Kocuty	Schlosser
15998	15998	Milosz	Anton	4. 6.15	Hiedanow	Holzarbeiter
15999	15999	Kusy	Czeslaus	2. 5.11	Jablun	Arbeiter
16000	16000	Witkowski	Czeslaus	3. 3.21	Symborowka	Schlosser
16001	16001	Wojcikowski	Adalbert	27. 1.02	Sienow Lub.	Zimmermann
16002	16002	Wojcikowski	Stanislaus	1.11.20	Starysya	Maurer
16003	16003	Szymanski	Stanislaus	2. 2.13	Lublin	Landarbeiter
16004	16004	Nikolajski	Felix	28. 3.15	Wenikau	Fleischer
16005	16005	Kolala	Johann	18. 4.38	Goliszewo	Landwirt
16006	16006	Dudek	Paul	13. 1.38	Dziarskowice	Schneider
16007	16007	Kasala	Andreas	1. 1.03	Warschawice	Landwirt
16008	16008	Kryk	Lorenz	- 8.34	Nowy Dwor	Landwirt
16009	16009	Stachurski	Michael	27. 3.95	Niedziarzyc	Landwirt
16010	16010	Mlonesuk	Thaddeus	31. 7.19	Lubomki	Fleischer
16011	16011	Banczuk	Albin	1. 3.99	Wolyn	Landwirt
16012	16012	Kozmala	Gulian	17. 2.06	Belgiew	Landwirt
16013	16013	Pachuta	Thomas	12. 4.01	Sobianowice	Schmid
16014	16014	Wilkolanski	Felix	5. 3.12	Czechow	Landwirt
16015	16015	Lowicki	Stefan	- - 21	Steczek	Landwirt
16016	16016	Skwira	Michael	14. 3.33	Idalin	Landwirt
16017	16017	Mielara	Viktor	17. 9.32	Stasin	Schlosser
16018	16018	Katyna	Frans	3.12.96	Siennica Madolna	Rechtsanwalt
16019	16019	Flechnawski	Kasimir	8. 8.09	Lublin	Buchhalter
16020	16020	Mastoł	Johann	24. 6.14	Detroit USA	Landwirt
16021	16021	Krol	Siegmund	28. 6.12	Lubartow	Kunststaller
16022	16022	Szydlowski	Viktor	3.10.38	Piaski	Maurer
16023	16023	Petrykiewicz	Adrianus	24.11.03	Jasio	Lehrer
16024	16024	Sambikowski	Julius	24. 2.99	Warschau	Zimmermann
16025	16025	Grolak	Stanislaus	12.11.07	Gardzionice	Schmid
16026	16026	Kokicki	Johann	19. 8.20	Kozarsow Polny	Maurer
16027	16027	Polac	Frans	9. 3.01	Bilgoraj	Kaufmann
16028	16028	Malicki	Johann	30. 9.07	Bystrzejowice	Schuster
16029	16029	Stawe	Kasimir	30.11.22	Piaski	Metallarbeiter
16030	16030	Skwarczynski	Silvester	22. 3.19	Piaski	Arbeiter
16031	16031	Staszepanik	Stefan	29. 8.18	Majdan Brzes.	Landwirt
16032	16032	Stepanek	Siegmund	23.12.00	Litmanstadt	Witroangest.
16033	16033	Szymczyk	Paul	- - 03	Kiednica	Landwirt
16034	16034	Ignara	Josef	15.10.98	Boleska+	Landwirt
16035	16035	Sironski	Frans	19. 6.35	Karowiska	Fleischer
16036	16036	Cienkowski	Janusz	15. 1.12	Lublin	Landwirt

Haft Art	Haftl. Nr.	N a m e	Vorname	Geb.Dat.	Geb.Ort	Beruf
tschech.	16147	Pawlowaki	Anton	1. 6.13	Pawlowice	Landwirt
Pole	16148	Galczyński	Stefan	23.10.02	Dąbrowka	Berufsunteroff.
"	16149	Gawlik	Ignatz	14. 7.03	Góra Pulawska	Chauffeur
"	16150	Podwyszynski	Stanislaus	8. 5.79	Kijew	Beamter
N.D.	16151	Jitok	Johann	29. 8.20	Zalke	Maschinenschloß
tsch.	16152	Lecotowiczka	Jaroslau	28. 2.14	Prag	Schloßer
Pole	16153	Borkowski	Dionisius	8. 4.90	Goraj	Schloßer
"	16154	Bobrowski	Ladislaus	3. 5.06	Warschau	Landwirt
"	16155	Karpinski	Stanislaus	15. 9.09	Borki	Landwirt
"	16156	Balawender	Johann	14. 8.97	Potok	Eisenbahnbeam.
"	16157	Sergiel	Boleslaus	-- 5.14	Grabow-Salach.	Landwirt
Jude	16158	Gyment	Icek Israel	2.11.04	Lublin	Fleischer
Pole	16159	Koszałka	Stanislaus	---.---.14	Sulow	Landwirt
"	16160	Koszałka	Frans	15.11.21	Sulow	Landmann
"	16161	Golos	Julian	15. 2.89	Grabowiec	Heger
"	16162	Czarnecki	Ladislaus	5. 5.96	Raszewy	Gutsbesitzer
"	16163	Zdanowicz	Thadeus	3. 8.10	Druckienniki	Walding.
"	16164	Czerniak	Ladislaus	14. 9.06	Suchowola	Landwirt
"	16165	Jasina	Johann	26. 4.04	Majdan	Landwirt
"	16166	Derkaas	Bronislaus	17. 6.06	Wolka Piebanaka	Gärtner
"	16167	Adolf	Waldemar	19. 4.90	Krakowiec	Rechtanwalt
"	16168	Dmochowski	Heinrich	27. 8.14	Charkow	Elektrotechn.
"	16169	Janusz	Konstantin	14. 3.03	Staw Noakowski	Büroangest.
"	16170	Bondaruk	Alexander	3. 6.04	Wola Przewlecka	Landarbeiter
"	16171	Chwilkowski	Alfons	10. 2.22	Friedrichshausland	Landwirt
"	16172	Godek	Adam	14. 5.98	Debica	Unteroffiz. d.
"	16173	Jelonak	Jakob	25. 7.06	Lugi	Bürohilfe
"	16174	Chodyncki	Lukas	16. 7.04	Warschau	Arzt
"	16175	Goraki	Stefan	1.12.95	Swick	Ing.Chemie
"	16176	Czapski	Stanislaus	1. 9.99	Brest Lit.	Eisenbahner
"	16177	Huciek	Johann	20. 6.90	Glusko	Schuhmacher
Jude	16178	Hurman	Abram Israel	---.---.06	Lisobyk	Näher
Pole	16179	Slivowski	Mieczislaus	30. 7.87	Skordow	Handelbeamter
"	16180	Gutowski	Alexander	28.10.93	Rzesnie	Gutsverwalter
"	16181	Blaszynski	Thadeus	21. 5.86	Lublin	Brenntechn.
"	16182	Tokarczyk	Anton	3. 1.09	Barcice	Lehrer
"	16183	Hornowski	Assmir	14. 1.11	Juniewiec	Lehrer
"	16184	Korzeniewski	Adam	24.12.89	Litzmannstadt	Strassenbauer
"	16185	Bakes	Frans	30.11.91	Grodok Jag.	Lehrer
"	16186	Jasiak	Anton	23. 9.11	Pijany Dalsze	Landwirt
"	16187	Chmielowiec	Adelbert	23. 4.99	Beszyce	Bauer
"	16188	Bys	Michael	23. 2.03	Laszczow	Landwirt
"	16189	Kisiewicz	Stefan	17. 6.13	Zabie	Lehrer
"	16190	Mandziuk	Wasył	29. 5.17	Stehatyn	Landwirt
"	16191	Gelinski	Johann	20. 4.11	Prawiedniki	Landwirt
"	16192	Chribit	Josef	26. 9.13	Rosanka	Buchhalter
"	16193	Glinka	Simon	---.---.97	Godziszow	Landarbeiter
"	16194	Bakulski	Stefan	14. 8.18	Sosnowitz	Arbeiter
"	16195	Chrostowski	Michael	11. 1.89	Osachowo	Gymn.Lehrer
"	16196	Gac	Johann	15. 7.13	Zamosc	Schloßer
"	16197	Gorecki	Frans	--- 9.14	Lipina Stara	Maurer
"	16198	Gorechel	Adolf	23.12.10	Plaskowice	Steinmetzer
"	16199	Blaszynski	Ladislaus	25. 6.02	Chyrow	Lehrer
"	16200	Drozdzek	Thadeus	21. 2.21	Warschau	Fuhrmann
"	16201	Dalmacyński	Heinrich	17. 7.18	Tuczyn	Landmann
"	16202	Golowski	Siroslaus	21. 4.14	Kisznio	Landwirt
"	16203	Basiak	Simon	9.10. 08	Sobieska ola	Schuhmacher
"	16204	Sosnowka	Stanislaus	8. 5.17	Zdailowice	Landarbeiter

Zoznam novoprijatých väzňov s menom Stefana Kislewicza. © PMA-B

271

© PMA-B

[illegible]

Zoznam zosnulých väzenkýň s menom Czesławy Kwoka – zostavený tajne v tábore.

© PMA-B

[illegible]

Osobná karta väzňa s menom Daniela Vinzenta. © PMA-B

[illegible]

Telegram zaslaný gestapom, s menom Daniela Vinzenta, s. 1. © PMA-B

BENACHRICHTIGEN. BEMERKT WIRD NOCH, DASS DER HAEFTLING
UNTER ZURUECKLASSUNG SEINER HAEFTLINGSKLEIDUNG IN ZIVIL
GEFLOHEN IST. ZUSATZ FUER DIE KRIPOL. PRAG: AUSSERDEM BIT
ICH DIE AUSSCHREIBUNG IM FAHNDUNGSBUCH ZU VERANLASSEN.
ZUSATZ FUER ORANIENBURG: DIE SUCHAKTION WIRD VON HIER A
ENERGISCH FORGESETZT.- AUSSERDEM WURDEN DIE IN DER UMGEB
LIEGENDEN SCHUTZPOLIZEIBEOERDEN, GRENZPOLIZEI UND
GENDARMERIEPOSTEN TELEFONISCH IN KENNTNIS GESETZT.
DIE AUSSCHREIBUNG IM FAHNDUNGSBUCH EBENFALLS VERANLASST. I
ZUSAMMENHANG MIT DER FLUCHT SIND BIS JETZT 12 ZIVILPERSONEN
FESTGENOMMEN WORDEN. WEITERER BERICHT FOLGT.--

GEZ. HOESS SS- STUBAF. U. KOMMANDANT +

DSH

Biografie editorov a autorov

Dr. Fabienne Regard pracuje od roku 2005 ako odborníčka na „výučbu pamäti a diplomaciu pamäti“ pre Deň spomienky na holokaust a prevencie proti zločinom proti ľudskosti pri Rade Európy. Roku 1995 získala titul PhD. z politických vied na Postgraduálnom inštitúte medzinárodných štúdií v Ženeve. Zaoberala sa didaktikou vyučovania histórie využívaním audio-vizuálnych zdrojov, didaktikou vyučovania medzinárodných vzťahov a témou pamiatky na židov a holokaust ako vedkyňa a lektorka na Postgraduálnom inštitúte medzinárodných štúdií v Ženeve. Je zapojená do mnohých projektov týkajúcich sa výučby pamäti, ako napríklad Beit Lohamei Hagetaot. Je autorkou a spoluautorkou viacerých kníh, príručiek a článkov venovaných téme holokaust (ako napríklad spomienky židovských utečencov) a didaktike vzdelávania v oblasti týkajúcej sa holokaustu ako preventívny nástroj (napríklad v triede prezentované svedectvo osoby, ktorá prežila holokaust).

275

Dr. Piotr Trojański je vysokoškolským učiteľom na Inštitúte histórie Pedagogickej Univerzity v Krakove, vedúcim Výskumného centra pre históriu a kultúru etnických a národných menšín. Špecializuje sa na moderné dejiny židov v Poľsku, didaktiku histórie a najmä vzdelávanie o holokauste. Je autorom a spoluautorom niekoľkých kníh a tiež mnohých článkov venovaných týmto témam. Je spoluautorom prvej poľskej učebnej osnovy a učebnice určenej na vzdelávanie o holokauste v Poľsku. Je tiež spoluautorom výchovnej výstavy nazvanej „Židia v Poľsku. Spoluobčania alebo cudzinci?“ Od roku 2006 pracuje ako akademický poradca pre Medzinárodné centrum pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste v Osvienčime. Je členom medzinárodnej pracovnej skupiny pre výskum a vzdelávanie na zachovanie pamäti o holokauste a tiež je členom Medzinárodnej rady Auschwitz.

Krystyna Oleksy získala titul MA z poľštiny na Jagellonskej univerzite v Krakove, kde dokončila postgraduálne štúdium zamerané na muzeologickú prax. V múzeu Auschwitz-Birkenau pracovala najprv vo výskumno-vzdelávacom centre a potom v publikačnom oddelení. Od roku 1990 je zástupkyňou riaditeľa pre vzdelávanie. Na základe jej iniciatívy bolo v rámci múzea založené Medzinárodné centrum pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste. Roku 1993 vypracovala prvé plány činnosti a ako zástupkyňa riaditeľa riadi centrum od jeho otvorenia v roku 2006.

Od roku 1995 do roku 1997 bola koordinátorkou programu Tempus Občianska spoločnosť a spoločenská zmena v Európe po Auschwitzi, ktorý bol spoločným programom Jagellonskej univerzity, Univerzity Oxford a Univerzity Carla von Ossietzkeho v Oldenburgu. Program zahŕňal výmeny študentov a učiteľských zborov (spolu 120 osôb) a umeleckú výstavu „Reprezentácie“, ktorá bola predstavená vo viacerých mestách v Poľsku a Nemecku. Roku 1993 slávnostne otvorila program trvalej spolupráce medzi Múzeom Auschwitz-Birkenau a Jad Vašem v oblasti vzdelávania poľských učiteľov a vychovávateľov v Izraeli a ich izraelských kolegov v Poľsku. Zatiaľ sa na výmene zúčastnilo približne tisíc učiteľov a sprievodcov. Je spoluautorkou trvalej výstavy „Centrálna táborová sauna“ v Birkenau, ktorá predstavuje svet európskych židov pred holokaustom, a tiež albumu „Prv než zahynuli: Fotografie nájdené v Auschwitzi“, ktorý je katalógom k tejto výstave.

Alicja Białecka sa v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau venuje vzdelávaniu a výskumu. Špecializuje sa na pamäte na Auschwitz a na spôsoby prezentovania týchto pamätí v literatúre. Zaoberá sa tiež vzdelávacím rozmerom pamätných miest v kontexte európskej identity. Publikovala viacero článkov venovaných tomuto problému vrátane vzdelávacích programov a prác o symbolizme Auschwitzu, metód výučby priamo na pamätných miestach a ich úlohy pri výučbe histórie. Je tiež spoluautorkou cestopisnej literatúry pre mládež o pamätných miestach, ktorú vydalo vydavateľstvo International Task Force on Holocaust Education, Commemoration and Research. Tiež pracuje ako kurátorka múzea a je riaditeľkou vzdelávacích programov Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzi a holokauste. Alicja získala magisterský titul z anglickej filológie a lingvistiky na katedre moderných jazykov a literatúry Sliezskej univerzity. V súčasnosti pracuje na získaní titulu PhD. z literatúry na katedre antropológie literatúry a kultúrnych štúdií Fakulty poľských štúdií na Jagellonskej univerzite.

Andrzej Kacorzyk absolvoval Pedagogickú univerzitu v Opoľe a Učiteľské kolégium v Bielsko-Biaľa. Ako učiteľ a vychovávateľ vzdelaním pracoval od roku 1997 pre Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau v Osvienčime ako sprievodca po múzeu. Od roku 1998 je zamestnancom Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste. V súčasnosti jeho povinnosti zahŕňajú tiež zodpovednosť za sekciu služieb pre návštevníkov v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau v Osvienčime. Dokončil postgraduálnu prácu z histórie a muzeológie na Jagellonskej univerzite a zúčastňuje sa vzdelávacích programov centra pamätníka Jad Vašem v Jeruzaleme a tiež v Taliansku, Nemecku a USA. Pracuje ako spoluorganizátor seminárov pre poľských katolíckych kňazov na inštitúte Jad Vašem. Je autorom článkov – publikovaných vydavateľským oddelením Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau a Pedagogickou Univerzitou v Krakove – o cieľoch, metódach a procese vzdelávania o Auschwitzu na autentickom historickom mieste.

Mirosław Obstarczyk je historikom, kurátorom, kandidátom PhD. na Jagellonskej univerzite a sprievodcom múzea. Študoval históriu na Sliezskej univerzite v Katoviciach a v súčasnosti je postgraduálnym študentom muzeológie na Jagellonskej univerzite. Od roku 1993 pracuje v oddelení výstav Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau. Je autorom viacerých článkov a historických výstav prezentujúcich dejiny koncentračného tábora Auschwitz. Mirosław spolupracuje s Medzinárodným centrom pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste a vypracoval vzdelávacie podklady pre učiteľov. Je tvorcom rôznych vzdelávacích aktivít a členom Rady Nadácie pamätného hospicu mesta Osvienčim.

277

Antoni Stańczyk od roku 1978 do roku 1986 vyučoval francúzštinu a latinčinu na gymnáziu v Osvienčime. Roku 1986 začal pracovať pre Štátne múzeum Auschwitz-Birkenau ako lektor v oddelení vzdelávania. Roku 1991 sa stal zástupcom riaditeľa sekcie služieb pre návštevníkov a roku 2000 jej riaditeľom. V súčasnosti pracuje ako kurátor v programovej sekcii Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste a koordinuje školenia a vzdelávacie podporné programy pre sprievodcov a tiež semináre a študijné pobyty pre učiteľov a francúzsky hovoriacich študentov. Študoval románsku filológiu a ukončil postgraduálne štúdium zamerané na muzeológiu. Zúčastňuje sa seminárov vo Francúzsku, Izraeli a USA.

Teresa Świebocka je zástupkyňa riaditeľa Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau. Prednášala históriu na Jagellonskej univerzite v Krakove a roku 1976 dokončila postgraduálne štúdium muzeológie. Je autorkou a spoluautorkou scenárov a kurátorkou výstav venovaných súčasným dejinám prezentovaných v zahraničí vrátane výstavy: „Auschwitz: Zločin proti ľudskosti“ (uskutočnená v priestoroch OSN v New Yorku), systému pamätných tabúl v priestoroch bývalého tábora Birkenau a na mieste Judenrampe, výstavy v „saune“ a tiež je spoluautorkou konceptu pre novú stálu výstavu na mieste tábora Auschwitz (2007). Teresa je autorkou viacerých článkov publikovaných v Poľsku a zahraničí o histórii Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau a jeho zbierkach a činnostiach, rovnako ako aj symbolizme, ktorý predstavuje Auschwitz. Je spoluautorkou a vydavateľkou viac než desiatky kníh a albumov vrátane monografie „Auschwitz“.

Wiesława Młynarczyk je zamestnankyňou Úradu pre verejné vzdelávanie pri Inštitúte národnej pamäti vo Varšave. Vyučuje poľský jazyk na 81. gymnáziu vo Varšave pomenovanom po Aleksandrovi Fredrym. Od roku 2001 uskutočňuje pracovné dielne pre učiteľov nazvané „Stopy holokaustu a povojnové dejiny židovského národa“ organizované Úradom pre verejné vzdelávanie pri Inštitúte národnej pamäti. Organizuje tiež konferencie a semináre, ktoré sa zaoberajú dejinami a tiež pochopením novodobej histórie. Wiesława Młynarczyk pracuje tiež ako redaktorka učebných plánov Tek Edukacyjnych pre Inštitút národnej pamäti. Je členkou poroty národných súťaží a vzdelávacích projektov týkajúcich sa histórie a kultúry židovského národa. Napísala viacero publikácií o vzdelávaní týkajúcim sa problému holokaustu. Roku 2008 patrila medzi sedem učiteľov nominovaných na cenu Ireny Sendler „Za nápravu sveta“. V júni 2008 jej bol udelený diplom, ktorý je určený pre Poľakov pracujúcich na ochrane židovského dedičstva.

Małgorzata Tracz pracovala ako učiteľka dejepisu na základnej a strednej škole v Sliezsku. Od roku 2005 je sprievodkyňou Štátneho múzea Auschwitz-Birkenau v Osvienčime. Je autorkou vzdelávacích plánov používaných ako podklady pri študentských návštevách múzea a pamätníka Auschwitz-Birkenau. Je tiež autorkou vzdelávacieho rámca zahrnutého v knihe od Henryka Serejskeho „Listy z Auschwitzu: „Som zdravý a v poriadku.“ Získala magisterský titul z histórie na Fakulte histórie a vzdelávania Univerzity v Opole. Ukončila postgraduálne štúdium na tému „Totalizmus – Nacizmus – Holokaust“ na Pedagogickej univerzite v Krakove s prácou uskutočnenou v Medzinárodnom centre pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste.

Jacek Lech ukončil poľskú a škandinávsku filológiu na Jagellonskej univerzite v Krakove. Dostal štipendium vlády Bavorska pre absolventov humanitných predmetov zo strednej a východnej Európy. Pokračoval štúdiom modernej nemeckej literatúry a politológie na Univerzite Bertolta Brechta v Augsburgu. V rokoch 2001 až 2008 bol riaditeľom informačnej sekcie a sekcie pre e-vzdelávanie Medzinárodného centra pre vzdelávanie o Auschwitzu a holokauste. Zúčastňuje sa medzinárodných štipendijných programov (State Department Leadership Programme), študijných pobytov, konferencií a seminárov venovaných téme Auschwitz a holokaust. Je tiež koordinátorom rôznych projektov a okrem iného pracuje ako prekladateľ, vydavateľ a sprievodca v Štátnom múzeu Auschwitz-Birkenau v Osvienčime.

DSH